บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กำธร สถิรกุล และคณะ. หนังสือชุดภาพกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525.

ชจร สุขพานิช. ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2518.

จดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466 (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หอพระสมุดสำหรับพระนครรวบรวมพิมพ์พระราชทานในงานเฉลิมพระชนม์พรรษา ปีกุญ พ.ศ. 2466).

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2504.

เต็ม สมิตินันทน์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสันนีพับบลิชชิ่ง, 2523.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3. เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2504.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4. เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2504.

นาฏวิภา ชลิตานนท์. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

ประกาศอักษรกิจ, พระยา. จดหมายเหตุบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2468. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเขษม, 2492 (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์เป็นที่ระลึกในการเชิญพระบรมอัฐิ เสด็จคืนเข้าสู่พระนคร พุทธศักราช 2492).

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 1 (ประชุมพงศาวดาร ภาค 1 ตอนต้น). พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2506.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 4 (ประชุมพงศาวดาร ภาค 4 ตอนปลาย และภาค 5). พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2506.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 6 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 6). พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2506.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2512.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 39 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2512.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 40 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี และจดหมายเหตุรายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2512.

พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2498 (จอมพลฝิน ชุณหะวัน และนางเพทาย พยุงเวชชศาสตร์ พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงพยุงเวชชศาสตร์ (พยุง พยุงเวช) และแพทย์หญิงสุภาณี พยุงเวช วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2498).

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2505.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา. พิมพ์ครั้งที่ 6. พระนคร : พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2511 (บริษัทตั้งท่งฮวด จำกัด บริษัทสยามกลการ จำกัด และลูกหลานเหลนในตระกูลพรประภา พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานบรรจุศพ คุณพ่อไต้ล้ง พรประภา ณ สุสานศรีราชา ชลบุรี วันที่ 4 กันยายน พุทธศักราช 2511).

รอง ศยามานนท์, ดำเนิน เลขะกุล และวิลาสวงศ์ นพรัตน์. ประวัติศาสตร์ไทย สมัยกรุงศรีอยุธยา. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2515.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2525.

เรื่องราชาภิเษกและจดหมายเหตุบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 5. พระนคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2509 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาอากาศตรี สมภพ สุตสุนทร ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2509).

วิสุทธ์ บุษยกุล. แบบเรียนภาษาสันสกฤต เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ประกาศการพระราชพิธี. เล่ม 2. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2508.

สำนักนายกรัฐมนตรี, กระทรวง. คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2325-พ.ศ. 2394. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2525.

____. คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521.

เสงี่ยม พงษ์บุญรอด. ไม้เทศเมืองไทย. พระนคร : เขษมบรรณกิจ, 2502.

แสงสูรย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งกรุงรัตนโกสินทร์. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.

อมรดรุณารักษ์, จมื่น (แจ่ม สุนทรเวช). พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่ม 9. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2514.

_____. พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่ม 10. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2514.

บทความ

"กำหนดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสยามินทราธิราช และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียร พ.ศ. 2493." ราชกิจจานุเบกษา 67 (9 พฤษภาคม 2493) : 1937-1990.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "สังคมไทย." ใน ลักษณะไทยเล่ม 1-ภูมิหลัง, หน้า 2-43. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

ป.ส.ศาสตรี. "อภิเษก." วงวรรณคดี 19 (สิงหาคม 2490) : 27-39.

ประเสริฐ ณ นคร. "ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย." แถลงงานประวัติศาสตร์ (พฤษภาคม 2512) : 53.

วิทยานิพนธ์

เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา. "พระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต บาลี และวรรณคดีไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

วรลักษณ์ พับบรรจง. "โมกษะในวรรณคดีพระเวท." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สัมภาษณ์

พราหมณ์อุรคินทร์ วิริยะบูรณะ. พราหมณ์พิธี. สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2528.

ภาษาอังกฤษ

Books

Atharvaveda : Bhāsā Bhāsya Sampūrna. Delhi : Dayānanda Samsthāna Dvārā, 1597.

The Aitareya Brahmana. vol. IV. Edited by Acarya Satyavrata Samasrami. Calcutta : Satya Press, 1906.

Bhattacharyya, N.N. Ancient Indian Rituals and Their social contents. Delhi : Panna Bhawan, 1975.

Eggeling, Julius, tr. The Śatapatha-Brāhmana, vol.XLI of The Sacred Books of the East. Edited by F. Max Müller. Delhi : Motilal Banarsidass, 1966.

Heesterman, J.C. The Ancient Indian Royal Consecration. Gravenhage : Mouton Co., 1957.

The Hymns of Rgveda in the Samhitā and Pada Text. Edited by F.Max Müller. 2 vols. 3d ed. Varanasi : Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1965.

Kane, P.V. History of Dharmaśāstra. vol. II. 2d ed. Poona : Bhandarkar Oriental Research Institute, 1974.

Keith, A.B, tr. Rigveda Brāhmanas : The Aitareya and Kāusītaki Brāhmanas of the Rigveda. vol. XXV of Harvard Oriental Series. Edited by Charles Rockwell Lanman. Delhi : Motilal Banarsidass, 1971.

_____. Taittiriya Samhitā Books 1-3. Delhi : Motilal Banarsidass, 1967.

Macdonell, A.A. A History of Sanskrit Literature. 2d ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1971.

_____. A Practical Sanskrit Dictionary. London : Oxford University Press, 1974.

Mani, Vettam. Purānic Encyclopaedia. Delhi : Motilal Banarsidass, 1975.

Monier-Williams, Sir Monier. Sanskrit-English Dictionary. 2d ed. New Delhi : Munshiram Manoharlal Publishers Pvt., 1981.

Śatapatha Brāhmana. Edited by Dr. Albrecht Weber. 2d ed. Varanasi : The Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1964.

Whitney, William Dwight. Sanskrit Grammar. 5th ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1924.

_____. The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language. Delhi : Motilal Banarsidass, 1963.

_____. Atharva-Veda-Samhitā, vol. I of Harvard Oriental Series. 2 d ed. Edited by Charles Rockwell Lanman. Delhi : Motilal Bamarsidass, 1971.

Article

Thomas, F.W. "Abhiṣeka." Encyclopedia of Religion and Ethics 2 (1908) : 20-24.

ภาคผนวก ก.

พระราชพิธีปราบดาภิเษก

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ครั้น ณ วันจันทร์ เดือน 8 บุรพาษาฒขึ้นค่ำหนึ่ง ปีขาล จัตวาศก จุลศักราช 1144[1] ให้ตั้งการพระราชพิธีปราบดาภิเษกโดยสังเขป นิมนต์พระราชาคณะสวดพระปริตรพุทธมนต์ครบ 3 วันแล้ว รุ่งขึ้น ณ วันพฤหัสบดีเดือน 8 บุรพาษาฒขึ้นสี่ค่ำ เวลารุ่งแล้ว 4 บาท ได้มหามงคลฤกษ์ พระบาทสมเด็จบรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จทรงเรือพระที่นั่งบัลลังก์ศรีสักหลาด ประดับด้วยเรือจำนำท้าวพระยาข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง แห่โดยขบวนพยุหยาตราหน้าหลังพร้อมเสด็จข้ามปาริมคงคามา ณ ฝั่งตะวันออก เสด็จขึ้นฉนวนหน้าพระราชวังใหม่ ทรงพระราชยานตำรวจแห่หน้าหลังเสด็จขึ้นยังพระราชมนเทียรสถาน ทำการพระราชพิธีปราบดาภิเษก ขณะนั้นพระชนมายุได้ 46 พรรษา ได้เสวยไอศวรรยาธิปัติ ถวัลยราชย์ดำรงแผ่นดินสยาม ในกาลครั้งนั้น สมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะผู้ใหญ่ประชุมพร้อมกัน ได้คิดขนานพระนามถวายจารึกลงในพระสุพรรณบัฏว่า พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทร์ ธรณินทราธิราช รัตนากาศภาสกรวงศ์ องค์ปรมาธิเบศร ศรีภูวเนตรวรนารถนายก ดิลกรัตนราชชาติอาชาวศรัย สมุทัยดโรมนต์ สกลจักรวาฬาธิเบนทร์ สุริเยนทราธิบดินทร์ หริหรินทรชาดาธิบดี ศรีสุวิบุลยคุณอชนิษฐ์ ฤทธิราเมศวรมหันต์ บรมธรรมิกราชาธิราช เดโชไชย พรหมเทพาดิเทพนฤบดินทร์ ภูมินทรปรมาธิเบศร โลกเชฏฐวิสุทธิ์ รัตนมกุฎ ประเทศคามหาพุทธางกูร บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานครบวรทวาราวดี ศรีอยุธยามหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชนิเวศน์

---

[1] วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2325.

มหาสถาน ตามโบราณจารีตสืบมา[1]

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[1]พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2505), หน้า 16-17.

ภาคผนวก ข.

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

จุลศักราช 1147 ปีมะเส็งสัปตศก[1] การสร้างพระนครและพระมหาปราสาทราชนิเวศน์สำเร็จดังพระราชประสงค์ จึงทรงพระราชดำริว่า เมื่อปีขาลจัตวาศก ได้ทำการพระราชพิธีปราบดาภิเษกแต่โดยสังเขป ยังไม่พร้อมมูลเต็มตามตำรา และบัดนี้ก็ได้ทรงสร้างพระนครและพระราชมนเทียรสถานขึ้นใหม่ ควรจะทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกให้เต็มตามแบบแผนโบราณราชประเพณี จะได้เป็นพระเกียรติยศและเป็นศรีสวัสดิมงคลแก่บ้านเมือง เป็นที่เจริญสุขแก่ไพร่ฟ้าประชาราษฎรทั่วไปในพระราชอาณาเขต จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมพระราชวงศานุวงศ์ และเสนาพฤฒามาตย์กระวีชาติราชบัณฑิตยาจารย์ ชีพ่อพราหมณ์ปรึกษาพร้อมกันเห็นสมควรแล้ว จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตั้งมณฑปที่สรงพระกระยาสนานที่ชั้นพระชาลา ข้างพระที่นั่งอมรินทราภิเษกเบื้องบูรพทิศ เสาบันทวยนาคช่อห้อยช่อตั้งใบโพธิ์ห้อย และยอดชุมหุ้มด้วยผ้าโขมพัสตร์ มีท่อธารสัณฐานดังฝักประทุมทำด้วยเงิน ขังน้ำเบญจสุทธิคงคาไว้บนเพดานผ้าขาว มีนามว่าสหัสสธารา เพดานนั้นประดับด้วยดาวทอง และพวงพู่ล้วนสุวรรณมาลาดอกจำปาทอง และพระวิสูตรพื้นผ้าโขมพัสตร์จำหลักลายดอกสุวรรณประจำทั้ง 4 ด้าน และมีเตียงเล็กสำหรับตั้งพระพุทธปฏิมาไชยเมื่อเวลาลงสรง ตั้งราชวัติและฉัตรทอง ฉัตรนาก ฉัตรเงิน เจ็ดชั้นที่เสาราชวัติ ประดับด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย ดอกหมาก ดอกมะพร้าว ล้อมรอบพระมณฑป ภายในพระมณฑปปูลาดผ้าโขมพัสตร์ทั้งถาดทอง แล้วมีตั่งทำด้วยใบมะเดื่อและไม้ไชยพฤกษ์ ลาดใบไม้ข่มนามตั้งบนถาดนั้นเป็นที่เสด็จสรง รอบพระมหามนเทียรและพระที่นั่งอมรินทราภิเษกข้างหน้า

---

[1] พ.ศ. 2328.

รายด้วยฉัตรเบญจรงค์เจ็ดชั้น ที่เสาราชวัติประดับด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย ดอกหมาก ดอกมะพร้าว ในพระที่นั่งอมรินทราภิเษกนั้น ด้านบูรพทิศตั้งเตียงแว่นฟ้า มีเพดานระบายรอบเป็นเตียงพระมณฑล และเตียงพระมณฑลนั้นเป็นที่ประดิษฐาน พระบรมธาตุ พระพุทธปฏิมาไชย พระพุทธปฏิมาห้ามสมุทร ดวงพระชนมพรรษา พระสุพรรณบัฏ พระมหามงกุฎ พระมหามงคล[1] พระนพ พระมหาสังวาลสร้อยอ่อน พระมหาสังวาลพราหมณ์ เครื่องพระพิชัยสงคราม เครื่องพระมนต์พิเศษ หีบพระธำมรงค์ พระเกราะนวม พระภูษารัตกัมพล พระอุณาโลมทำแท่ง พัดวาลวิชนี ธารพระกร ฉลองพระบาท พระขรรค์ไชยศรี พระแสงดาบเชลย พระแสงง้าว พระแสงจักร พระแสงตรีศูล พระแสงเกาทัณฑ์ พระแสงเขนมีดาบ พระแสงทวน พระแสงหอกชัย พระแสงของ้าวเจ้าพระยาแสนพลพ่าย พระแสงของ้าวศีช้างล้ม พระชะนักต้น พระแสงปืนจาบศิลาที่เลยทรง พระแสงปืนคาบชุดข้ามแม่น้ำสะโทง พระเศวตรฉัตร พระเสมาธิบัติ พระฉัตรชัย พระเกาวพ่าย ธงชัยกระบี่ธุช ธงชัยครุฑพ่าห์ และพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ พระสังข์ทอง พระสังข์เงิน พระเต้าเบญจครรภ พระเต้าทอง พระเต้านาก พระเต้าเงิน พระเต้าสัมฤทธิ์ และตั้งตั่งใหญ่ไม้มะเดื่อแปดเหลี่ยมชื่ออัฐทิศ กั้นบวรเศวตฉัตรเจ็ดชั้น และตั่งน้อยประจำทิศทำด้วยไม้ฤาษีสุข ตั้งน้ำกลศน้ำสังข์และมีรูปเชิญเทพดาทั้งแปดองค์ผู้ทรงฤทธิ์ประจำทิศทั้งแปด หน้าเตียงพระมณฑลตั้งเครื่องนมัสการ หลังเตียงพระมณฑลตั้งบาตรน้ำพระพุทธมนต์ 5 บาตร ทราย 5 ด้านประจิมทิศตั้งเตียงมีโครงเพดานดาดผ้าขาว ที่สำหรับพระสงฆ์จะได้สวดภาณวารและมหาชัย สำหรับพระราชพิธีมีเครื่องทรงนมัสการกะบะมุกและตั้งเทียนชัย มีกระโจมหุ้มผ้าขาว และตั้งพระที่นั่งภัทรบิฐทำด้วยไม้มะเดื่อหุ้มเงินองค์ 1 บนพระที่นั่งนั้นลาดหญ้าคาและโรยด้วยแป้งข้าวสาลี มีแผ่นทองคำเขียนรูปราชสีห์ด้วยเส้นชาดหรคุณทับบนเส้นหญ้าคา แล้วคลุมลงด้วยผ้าขาว กั้นพระบวรเศวตฉัตรเจ็ดชั้น ณ พระแท่นที่พระบรรทม ที่พระมหามนเทียรข้างใน แต่งอาสนะปูลาดพรมเจียม สำหรับเป็นที่พระสงฆ์ราชาคณะสมถะ 5 รูป สวดพระปริตรพุทธมนต์ และกรมโหรตั้งเครื่องบัตรพลีบูชาเทวดานพเคราะห์ เพื่อ

---

[1]ตั้งในที่พระบรรทม.

เจริญพระชนมายุกาล แล้ววงด้ายสายสิญจน์สูตรโยงไปโดยท่ามกลางด้าย 1 แล้ววงล่ามไปตลอดเทียงพระมณฑลพระพุทธปฏิมาไชย สรรพเครื่องศักราวุธ ทั่งอัฐทิศและพระที่นั่งภัทรบิฐ ทั้งพระมณฑปที่สรงพระกระยาสนาน ตลอดมาถึงท้องพระโรงข้างหน้า และทั้งโรงพิธีพราหมณ์หน้าพระที่นั่ง ประดับด้วยราชวัตินัตรกระดาษ 5 ชั้น มีต้นกล้วย ต้นอ้อย และดอกหมาก ดอกมะพร้าว ห้อยตามมุมราชวัติ แล้วเชิญเทวรูปทั้ง 7 องค์ออกตั้งคือพระปรเมศวร พระพรหมชาดา พระนารายณ์ พระเทวกรรม พระพิฆเนศวร พระอุมาภควดี พระลักษมี ทั้งเครื่องเบญจครรภนพรรคหม้อกุณฑ์เทากุณฑ์โหมเพลิง และไตรทวารทำด้วยไม้ซีกประดับด้วยไม้ไผ่ อุนาเทวาพรหมโองการทิศละ 3 อันทั้ง 8 ทิศ ทั้งกลศสังข์

ครั้นถึงวันพระฤกษ์ เวลาบ่าย 3 โมงเศษ เมื่อพระสงฆ์ 43 รูปประชุมพร้อมในพระที่นั่งอมรินทราภิเษก จึงประโคมสังคีตดุริยางคดนตรีมโหรีพิณพาทย์ศัพทนฤนาท พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงนมัสการพระศรีรัตนตรัยด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการสมเด็จพระอริยวงศญาณจุดเทียนชัย ทรงรับพระไตรสรณาคมน์และเบญจศีลเสร็จเสด็จขึ้นในพระมหามนเทียรที่ห้องพระบรรทม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วทรงพระมหามงคล ซึ่งสอดด้วยด้ายสายสิญจน์สูตร ทรงสดับพระราชาคณะสงฆ์สมถะ 5 รูปสวดพระพุทธมนต์ จบแล้วประโคมแตรสังข์ฆ้องชัยดุริยดนตรีมโหรีพิณพาทย์ รุ่งขึ้นเวลาเช้าเสด็จออกทรงปฏิบัติพระสงฆ์ ทรงพระราชอุทิศเป็นสังฆทานวัตร พระสงฆ์รับทำภัตตากิจเสร็จแล้วถวายอดิเรกถวายพระพรลา ครบ 3 วาระเป็นกำหนด ครั้นรุ่งขึ้นวันค่ำรบ 4 เวลาเช้าได้มหาพิชัยมงคลฤกษ์ ต้องอย่างโบราณขัตติยราชประเพณีแต่ก่อนมา หลวงโลกทีปและพระมหาราชครู จึงกราบทูลอัญเชิญเสด็จสรง เจ้าพนักงานชาวพระภูษามาลาถวายพระภูษาถอดแล้วพระยาราชโกศาเชิญพระไชย หลวงสิทธิไชย พระหมอเถ้า เชิญพระพิฆเนศวร พระมหาราชครู พระครูอัษฎาจารย์โปรยข้าวตอก หลวงราชมุนี หลวงศิวาจารย์เป่าพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ นำเสด็จเบื้องมุขประเทศไปสู่มณฑปพระกระยาสนาน เสด็จสถิตเหนืออุทุมพรราชอาสน์ จึงพระยาราชโกศาถวายเครื่องพระกระยาสนาน หลวงราชวงศาไขสหัสธารา สรงสหัสธาราแล้ว หลวงสิทธิไชย พระหมอเถ้า

ถวายพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ พระมหาราชครูพิธี ถวายพระเต้าเบญจครรภ พระครูอัษฎาจารย์ ถวายพระสังข์ทอง และพราหมณ์มีชื่อ ถวายพระสังข์เงิน ขุนรักษ์นารายณ์ ขุนราชชาดา เป่าพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ 2 องค์ ขุนหมื่นมีชื่อเป่าสังข์อุตราวัฏ 6 องค์ เจ้าพนักงานประโคมดุริยางคดนตรี มโหระทึก แตรสังข์ บัณเฑาะว์ ครั้นสรงเสร็จแล้ว พระยาราชโกศา ถวายพระภูษาทรงผลัดลายเชียนทอง ทรงฉลองพระองค์ครุยทอง เสด็จกลับมาสถิตเหนือพระที่นั่งอัฐทิศ ผันพระพักตร์ไปสู่อุดรทิศเป็นปฐม พราหมณ์ถวายน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ น้ำกลศ ทรงรับมาสรงพระพักตร์ และเสวยหน่อยหนึ่ง แล้วผันพระองค์ไปตามทิศอาคเนย์โดยทักษิณาวัฏ ทรงรับน้ำพระพุทธมนต์น้ำสังข์ทั้ง 8 ทิศแล้ว เสด็จพระราชดำเนินมายังพระที่นั่งภัทรบิฐ พระมหาราชครูจึงประคองพระองค์ขึ้นเสด็จประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ เหนือแผ่นทองรูปราชสีห์อันมีมหันตเดช พระมหาราชครูพิธีอ่านพระเวทสรรเสริญไกรลาศแล้ว ถวายพระสุพรรณบัฏเบญจราชกกุธภัณฑ์ คือพระมหามงกุฎ พระแสงขรรค์ ธารพระกร พัดวาลวิชนี ฉลองพระบาท แล้วถวายพระแสงอัษฎาวุธ คือ พระแสงหอกชัย พระแสงดาบเชลย พระแสงเขนมีดาบ พระแสงปืนคาบชุดข้ามแม่น้ำสะโตง พระแสงจักร พระแสงตรีศูล พระแสงเกาทัณฑ์ พระแสงของ้าวเจ้าพระยาแสนพลพ่าย และเครื่องราชูปโภค ประกอบด้วยวิษณุเวทอิศวรมนต์ ทรงรับแล้วส่งให้พระยาราชโกศา ๆ รับต่อพระหัตถ์แล้วส่งให้เจ้าพนักงาน แต่ฉลองพระบาทนั้น พระมหาราชครูรับมาสอดถวาย แล้วถวายพระพรชัยเสร็จแล้ว

พระมหาราชครูพิธีกราบบังคมทูลว่า "ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม สิริราชสมบัติอันหาพระมหากษัตริย์จะครอบครองมิได้ ข้าพระพุทธเจ้ากับเสนาบดีมุขมนตรีทั้งปวง ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว เป็นที่พึ่งแก่สมณพราหมณาจารย์อาณาประชาราษฎรสืบไป ขอเดชะ"

หลวงสิทธิไชยพระหมอเถ้า ถวายพระมหาเศวตฉัตรต่อพระหัตถ์ แล้วกราบทูลว่า "ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหาเศวตฉัตร เป็นที่เฉลิมสิริราชสมบัติสำหรับบรมกษัตริย์สืบมา แด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ"

เสร็จแล้ว จึงมีพระราชโองการตำรัสแก่พระมหาราชครูผู้ใหญ่ว่า "พรรณพฤกษ์ ชลชี และสิ่งของในแผ่นดินทั่วทั้งพระราชอาณาเขต ซึ่งหาผู้หวงแหนมิได้นั้น ตามแต่สมณชีพราหมณาจารย์ ราษฎรจะปรารถนาเถิด" จึงพระมหาราชครูผู้ใหญ่ รับพระราชโองการเป็นฤกษ์ก่อนว่า "ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชโองการมานพระปัญจสุรสิงหนาทใส่เกล้าใส่กระหม่อม ขอเดชะ" แล้วทรงโปรยดอกพิกุลทอง พิกุลเงิน แล้วทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ทรงพระอธิษฐานตามพระราชอัชยาศัย แล้วพราหมณ์เป่าพระมหาสังข์ประโคมดนตรีมโหระทึก สุดเสียงประโคมแล้ว สมเด็จพระสังฆราชดับเทียนชัย แล้วเสด็จทรงถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์ สมเด็จพระสังฆราชถวายอติเรก พระสงฆ์ถวายสัพพพุทธาแล้วถวายพระพรลา จึงพระราชครูพิธี พระหมอเถ้า ไปประพรมน้ำกลศ น้ำสังข์ รอบพระมหามนเทียรข้างในข้างหน้า อวยชัยถวายพระพรแล้ว จึงเสด็จออกท้องพระโรงหน้า ประทับพระแท่นเศวตฉัตร ขณะนั้น พระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนเข้ามาเฝ้าพร้อมกัน

จึงเจ้าพระยารัตนาพิพิธ ที่สมุหนายก กราบทูลว่า "ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พระยาช้างพระที่นั่งต้น พระยาม้าพระที่นั่งต้น กับเมืองเอก โท ตรี จัตวา ทั้งไพร่พลฝ่ายพลเรือน แด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ"

เจ้าพระยาอัครมหาเสนา ที่สมุหพระกลาโหม กราบทูลว่า "ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พระมหาพิชัยราชรถ เรือพระที่นั่งศรีสมรรถชัย เรือพระที่นั่งไกรสรมุข เรือกระบวนใหญ่น้อย และเครื่องสรรพยุทธทั้งปวง เมืองเอก โท ตรี จัตวา ทั้งไพร่พลฝ่ายทหาร แด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ"

เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ กราบทูลว่า "ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พระมหามนเทียรปราสาทราชนิเวศน์มหาสถาน พระราเชนทรราชยาน ทั้งเครื่องสูง

เฉลิมพระเกียรติยศ แด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ"

พระยายมราช กราบทูลว่า "ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา แด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ"

พระยาโกษาธิบดี กราบทูลว่า "ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเครื่องพระพัทยากรราชสมบัติทั้งสิบสองพระคลัง แด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ"

พระยาพลเทพ กราบทูลว่า "ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายชัญญาหารแดนสถานลานนาเขต ประเทศทุกตำบลแด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ"

แล้วจึงมีพระราชโองการปฏิสันถารแก่เจ้าพระยาและพระยาทั้งปวงว่า "สิ่งของทั้งนี้ จงจัดทำนุบำรุงไว้ให้จงดี จะได้ป้องกันรักษาแผ่นดิน ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และพระราชอาณาเขตสืบไป" แล้วอัครมหาเสนาบดีรับพระราชโองการกราบบังคมทูลว่า "ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทใส่เกล้าใส่กระหม่อม ขอเดชะ" แล้วเสด็จกลับขึ้นข้างในเสด็จประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ

ท้าววรจันทร์ กราบทูลว่า "ข้าพระพุทธเจ้า ท้าววรจันทร์ ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พระสนมสิบสองพระกำนัลแด่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะ" ทรงพระราชปฏิสันถารตามพระราชอัธยาศัยเสร็จแล้ว ครั้นได้พระฤกษ์เจ้าพนักงานจึงประโคมดุริยางคดนตรี แตรสังข์ พิณพาทย์ มโหรีปี่สนั่นประนังเสียงศัพทนฤนาท เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พระมหามนเทียร ทรงโปรยดอกพิกุลทอง พิกุลเงิน มีนางชำระพระบาท 2 นางเชิญเครื่องราชูปโภค และมีนางเชื้อพระวงศ์ 6 อุ้มวิฬาร์ 1 อุ้มศิลาบด 1 อุ้มฟักเขียว 1 ถือชันข้าวเปลือก 1 ถือชันถั่วทอง 1 ถือชันงา 1 ครั้นเสด็จถึงที่ทรงจุดเทียนนมัสการก่อนแล้วเสด็จขึ้น

พระแท่นที่บรรทม พระราชวงศ์ผู้ใหญ่ฝ่ายในถวายดอกมาลัยทำด้วยทองคำหนัก 5 ตำลึง ทรงรับแล้ววางไว้ข้างที่แล้วห้าวทรงกันคาลถวายกุญแจ แล้วเอนพระองค์ลงบรรทมเหนือพระแท่นที่โดยทักษิณปรัศว์เบื้องขวาเป็นพระเกษก่อนแล้ว และพระวงศ์ฝ่ายในผู้ทรงพระอนมายุถวายพระพรก่อนแล้วพระวงศานุวงศ์ห้าวนางข้างในถวายพระพรพร้อมกัน แล้วให้ประโคมดุริยางคดนตรี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเสด็จขึ้น ครั้นเวลาบ่าย พระราชวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน และข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนพร้อมกัน เวียนพระเทียนเฉลิมพระมหามนเทียรตามโบราณราชประเพณีแต่ก่อนมา[1]

---

[1]พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2..., หน้า 83-93.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อ ณ วันศุกร เดือน 6 ขึ้น 2 ค่ำ ปีกุนศรีศก[1] โหรมีชื่อคำนวณพระฤกษ์มหามงคลอันอุดม ตั้งบายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงิน บายศรีทอง ขุนสารประเสริฐได้จารึกพระนามลงในแผ่นพระสุพรรณบัฏทองเก้าน้ำ พระสุพรรณบัฏกว้าง 7 นิ้ว ยาว 14 นิ้ว เมื่อพระมหาราชครูจุณเจิมแล้วพันด้วยไหมเบญจพรรณใส่ในพระกล่องทองคำจำหลักลายกุดั่น แล้วประดิษฐานไว้ในหีบถมทองคำ สวมถุงเข้มขาบประทับตราประจำครั่ง เชิญขึ้นประดิษฐานไว้ในพานทองคำ 2 ชั้นสำรับใหญ่ ปิดคลุมหักทองขวาง ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย พร้อมกันสมโภชเวียนเทียนพราหมณ์เป่าสังข์ทักษิณาวัฏสังข์อุตราวัฏ ประโคมดุริยางคดนตรี แตร สังข์ พิณพาทย์ ฆ้องกลอง สมโภชพระสุพรรณบัฏเสร็จแล้ว จึงกำหนดพระฤกษ์ จะได้กระทำการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ วันพฤหัสบดี เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ[2] เป็นวันวิสาขบุรณมีอุดมมหามงคลฤกษ์สมควรยิ่งนัก จะได้ตั้งสวด ณ วันจันทร์ ขึ้น 12 ค่ำ[3] เจ้าพนักงานได้จัดการปลูกโรงพิธีพราหมณ์หน้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยตามอย่างธรรมเนียม ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยนั้น ตรงประตูกลางที่แขกเมืองเข้าเผ้าตั้งเตียงพิธีพระสวดท้องภาณ ที่หลังลับแล ตั้งเครื่องนมัสการ ตั้งโคมเทียนไชย ตั้งเครื่องทุกสิ่งไว้ตามที่ ตั้งต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง และตกแต่งเปลี่ยนพระมหาเศวตฉัตรใหม่ และเตียงพิธีนั้นสำหรับพระสงฆ์จะได้สวดท้องภาณตั้งแต่สมัยกาลจนเสร็จพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แต่งที่ไว้พระสงฆ์สวดพระปริตร 30 รูป

ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ได้ตกแต่งข้างบูรพทิศ ตั้งพระแท่นแว่นฟ้ามีเพดานระบายดาด แล้วตั้งระย้ากินรบรรจุพระบรมธาตุ ตั้งพระปฏิมาไชย 1 พระพุทธบุษยรัตน์ 1

---

[1]วันที่ 2 พฤษภาคม ๆ.

[2]วันที่ 15 พฤษภาคม ๆ.

[3]วันที่ 12 พฤษภาคม ๆ.

พระแก้วเขียงแลน 1 พระแก้วเรือนทอง 1 พระไชยทอง 1 พระไชยเงิน 1 พระไชยเนาวโลหะ 1 พระไชยผ้าห่มลงยาราชาวดี 1 พระไชยพิชี 1 พระห้ามสมุทร 2 องค์ รวม 12 องค์ ครอบพระกริ่ง 1 ตั้งพระสุพรรณบัฏและชรอยชุหร่ำ ดวงพระชันษา เครื่องมุรธาภิเษก พระเต้าเบญจครรภประดับเพชรพลอย 5 อย่าง ทำด้วยโมราองค์ 1 ทำด้วยศิลาหยกองค์ 1 ตั้งพระเต้าปทุมนิมิตรทอง 1 พระเต้าปทุมนิมิตรนาก 1 พระเต้าปทุมนิมิตรเงิน 1 พระเต้าปทุมนิมิตรสัมฤทธิ์ 1 พระเต้าเทวบิฐ 1 ไกรลาศ 1 เนาวเคราะห์ 1 บังกะสี 1 พระมหาสังข์ทักขิณาวัฏ พระมหาสังข์ 3 พระมหาสังข์ 5 เครื่องพิไชยสงคราม เกราะนวมฉลองพระองค์ ลงราชวัตร 1 ฉลองพระองค์ 32 ชั้น พระภูษา 7 สี ขวดใส่น้ำศีรษะ ขวดแก้วใส่น้ำมันเครื่อง 2 ขวด ชงไชยศึกและชงกระบี่ครุฑ[1] พระเครื่องต้นราชกกุธภัณฑ์ พระมหามงกุฎ พระแสงขรรค์ไชยศรี พัดวาลวิชนี ชารพระกร ฉลองพระบาท พระมาลาเบี่ยง พระมหาชฎาเพชร พระธำมรงค์ พระสุพรรณภาชน์ใหญ่ พระสุพรรณภาชน์น้อย พานพระขันหมากเข้าพิชี และพระเต้าราชาวดี พระสุพรรณศรีบัวแฉก เครื่องทั้งนี้มีผ้าโขมพัสตรรอง พระแสงดาบคาบค่าย 1 พระแสงหอกไชย 1 พระแสงดาบเชลย 1 พระแสงตรี 1 พระแสงจักร 1 พระแสงธนู 1 พระแสงเวียดห้าว 1 พระแสงของ้าวพลพ่าย 1 พระแสงปืนคาบชุดข้ามแม่น้ำสะโทง 1 พระแสงดาบเชน 1 พระแสงดาบใจเพชร 1 พระแสงขอตีช้างล้ม 1 พระแสงขอคร่ำไม้เท้า 1 ตั้งทำด้วยไม้อุทุมพรรองเครื่องนมัสการ และบาตรน้ำ บาตรทรายสิ่งละ 5 เกี่ยวหญ้าคาถักเป็นสายสิญจน์ กับด้ายสายสิญจน์ประสมกัน วงสายสิญจน์โยงทั่วไปทุกแห่งรอบพระบรมมหาราชวัง แต่งที่พระสงฆ์นั่งเจริญพระปริตร 50 รูป ริมพระแท่นพิชีแว่นฟ้า ตั้งพระที่นั่งอัฐทิศทำด้วยไม้อุทุมพร มีพระเศวตรฉัตรปักกลาง มีเทพยดาทั้ง 8 ทิศ ตั้งกลศสังข์พานทองเครื่องบูชาเทวดาทุกทิศ แล้วตั้งพระที่นั่งภัทรบิฐเบื้องปัศจิมทิศ ทำด้วยไม้ไชยพฤกษ์ หุ้มด้วยเงินชั้น 1 ทองชั้น 1 กั้นเศวตฉัตร 7 ชั้น พื้นพระที่นั่งลาดผ้าอุทุมพร แล้ววางแผ่นทองคำเขียนรูปราชสีห์ด้วยชาดหรคุณ แล้ววางตรางคาแผ่นทองและพราหมณ์โรยแป้งข้าวสาลีเสกด้วยอิศวรมนตร์ และปูผ้าลาดบนพระที่นั่งภัทรบิฐ

---

[1]ชงไชยกระบี่ชุช ชงไชยครุฑพ่าห์?.

พระที่นั่งภัทรบิฐลายพระที่นั่งเก้าอี้ ที่มุขกระสันพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ตั้งเครื่องบูชาหน้าเสาทุกเสา ข้างมุขกระสันฝ่ายตะวันออก ตั้งพระที่นั่งกระยาสนานสรงน้ำมุรธาภิเษก ทำด้วยไม้อุทุมพรเป็นมณฑปเครื่องทองคำ เพดานและม่านผ้าขาวเขียนลายทอง มีราชวัตินัครทอง นัครเงิน นัครนาก รายรอบทั้ง 4 ทิศ ในพระมณฑปตั้งพระแท่นสรงลาดผ้าขาว แล้ววางถาดทองรองใบไม้ไพรพฤกษ์ในถาดนั้น แล้วมีผ้าโขมพัสตร์ปิดไว้ในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน แต่งการในที่พระมหามนเทียร ตั้งแท่นทองลาดเพดาน บนแท่นตั้งพระบรมชาตุห้ามสมุทรทองคำ พระไชยข้าหลวงเดิมเครื่องนมัสการเทียบเท่าพระองค์เล่ม 1 เทียนพระมหามงคลเล่ม 1 พระมหามงคลสวมเมื่อพังสวดองค์ 1 พานทองรองดอกหมากทองคำ พานทองรองลูกกุญแจ พานทองถั่ว พานทองงา พานทองพัก พานทองศิลาบด พานทองข้าวเปลือก แต่งที่พระสวดบนพระแท่นบรรทม 5 รูป แต่งที่เสด็จพังพระปริตรแห่ง 1 มีพระภูษาทรงพระพักตร์ 1 พระครอบทองคำ 1 ตั้งไว้ริมที่ เจ้าพนักงานจัดการเสร็จแล้ว การข้างนอกก็ปักราชวัตินัครเบญจรงค์ 7 ชั้น รอบพระราชวังชั้นในชั้นนอก ที่ประตูมีเสาธงจุดประทีปหน้าประตูเป็นคู่ ๆ ทุกประตู ขอแรงขุนนาง เจ้าภาษีนายอากร กับจีนนายสำเภาเอาโต๊ะเครื่องสักการบูชาเข้าไปตั้งในพระราชวังเต็มแล้ว จึงไปตั้งรายรอบวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วย เป็นโต๊ะเครื่องบูชารวมกัน 100 และกำแพงแก้วพระมหามนเทียร พระมหาปราสาทตามประทีปชวาลา มีจำนวนจ่ายน้ำมันคืนหนึ่งถึง 7,000 ดวง ครั้น ณ วันเดือน 6 ขึ้น 12 ค่ำ[1] เวลาบ่าย 3 โมง พราหมณ์เชิญเทวรูปเข้าสู่พิธี แล้วทรงพระภูษาลายเขียนทองพื้นขาว ฉลองพระองค์กรองทองพื้นขาว รัดพระองค์ประดับเพชร พระบรมวงศานุวงศ์ก็แต่งพระองค์ทรงผ้าเขียนทองลาดเสื้อครุยต่างสี ข้าราชการก็นุ่งสมปักลายลาดเสื้อครุยขาวตามเสด็จ หมู่องครักษ์ก็ชักกระบี่นำแห่เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงถวายผ้าไตรย่ามพัดวีชนีแก่พระสงฆ์ราชาคณะ 85 รูป ครองผ้าไตรแล้วทรงถวายเทียนชนวนแก่กรมหมื่นนุชิตชิโนรสศรีสุคตขัตติยวงศ์ ให้ทรงจุดเทียนไชย แล้วพระสงฆ์ราชาคณะสวดพระพุทธมนต์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย 30 รูป เข้าไปสวดในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ 50 รูป เข้าไปสวดใน

---

[1]วันจันทร์ที่ 12 พฤษภาคม ๆ.

พระที่นั่งจักพรรดิพิมาน 5 รูป แล้วก็เสด็จเข้าไปในพระที่นั่งไพศาลทักษิณจุดเครื่องนมัสการ ทรงศีลฟังพระสงฆ์ประกาศเทวดาแล้ว เสด็จเข้าไปในพระที่นั่งจักรพรรดิ-พิมาน จุดเทียนเครื่องนมัสการฟังพระสงฆ์เจริญพระปริตในพระที่นั่งทั้ง 3 วัน ถวายไทยทานผ่อนไปทุก ๆ วัน

ครั้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ[1] เวลาเช้าเป็นมหามงคลฤกษ์อันอุดม พระสงฆ์ราชาคณะเข้าไปพร้อมประจำที่อยู่ทุกแห่ง แล้วกรมหมื่นนุชิตชิโนรสก็ดับเทียนไชยเสียก่อนยังไม่ทันเสด็จ ครั้นเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปเห็นเทียนไชยดับจึงตำรัสถาม ข้าราชการทั้งปวงกราบทูลว่า กรมหมื่นนุชิตชิโนรสทรงดับ ตำรัสว่าไม่ถูกยังไม่แล้วการ แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว ครั้นเวลานาฬิกา 1 กับ 9 บาท ได้วิสาขนักษัตร ฤกษ์พระมหาไชยมงคลบรมราชาภิเษก ต้องอย่างบุราณราชประเพณีแต่ก่อน เจ้าพนักงานจึงเชิญเสด็จสรงพระกระยาสนาน ชาวภูษามาลาถวายพระภูษาขาวขลิบทอง ราชบัณฑิตเชิญพระไชย พระครูพราหมณ์เชิญพระพิฆเนศวร์ แล้วโปรยข้าวตอกเป่าสังข์ทักษิณาวัฏนำเสด็จไปสู่พระมหามณฑปกระยาสนาน ขึ้นสถิตเหนืออุทุมพรราชอาสน์บ่ายพระพักตร์สู่ทิศอีสาน จึงชาวภูษามาลาถวายเครื่องมุรธาภิเษกแล้วไขสหัสธารา

ครั้นเสด็จสรงสหัสธาราน้ำปัญจมหานทีแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ที่มีพระชนมายุ ฝ่ายบรรพชิตคณหัสถ์เข้าไปถวายน้ำพระเต้าปทุมนิมิตร กรมหมื่นนุชิตชิโนรสศรีสุลสชัชติยวงศ์ พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ถวายน้ำพระเต้าแก้ว พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าฤกษ์ถวายน้ำพระเต้าเนาวโลหะ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรรังสรรค์ถวายน้ำพระเต้าทอง พระบรมวงศ์เธอ กรมขุนรามอิศเรศรถวายน้ำพระเต้าเงิน พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนเดชอดิศรถวายน้ำพระเต้านาก พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนพิพิธภูเบนทร์ถวายน้ำพระเต้าสัมฤทธิ์ แล้วพระบรมวงศ์เสนาบดีผู้ใหญ่ เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหมถวายน้ำพระเต้ามังสีเครื่องทอง พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาถวายน้ำพระเต้ามังสีเครื่องเงิน สรงน้ำพระเต้า

---

[1]วันที่ 15 พฤษภาคม ๆ.

ปทุมนิมิตรเสร็จแล้ว จึงหลวงศรีสิทธิไชยหมอเฒ่าถวายน้ำพระสังข์ทักขิณาวัฏ 1 พระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระเต้าเบญจครรภ 1 พระครูอัษฎาจารย์ถวายน้ำพระมหาสังข์ทอง 1 หลวงจักรปาณีถวายน้ำพระมหาสังข์เงิน 1 หลวงราชมุนีถวายน้ำพระมหาสังข์นาก 1 หลวงศิวาจารย์ถวายน้ำพระมหาสังข์งาจำเริญช้างเผือก 1 หลวงเทพาจารย์ถวายน้ำพระครอบ 1 ทรงรับน้ำด้วยพระหัตถ์แล้วพราหมณ์ก็เป่าพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏ 2 องค์ อุตราวัฏ 6 องค์ เจ้าพนักงานประโคมดุริยางคดนตรีมะโหระทึกแตรสังข์บัณเฑาะว์ พระสงฆ์สวดไชยมงคล

ครั้นสรงมุรธาภิเษกแล้ว พระสงฆ์เข้าไปในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานทั้ง 50 รูป ชาวพระภูษามาลาถวายพระภูษาทรงผลัดพื้นเหลืองเขียนทอง ทรงฉลองพระองค์คลาดริ้วทอง เสด็จกลับมาสถิตเหนืออัฏฐังโสทุมพรราชาอาสน์ มีตั่งอัฐทิศล้อมมีราชบัณฑิตประจำทิศละคน ผันพระพักตร์ไปสู่บูรพทิศเป็นปฐม จึงราชบัณฑิตกล่าวคำอันเป็นมงคลโดยมคธภาษา ถวายมอบแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งแห่งพระพุทธศาสนา ทรงรับด้วยพระเต้าเบญจครรภ กระทำด้วยโมราประดับเพชรประดับทับทิม มีราคาเป็นอันมาก พราหมณ์ถวายน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏน้ำกลศ ทรงรับมาสรงพระพักตร์แล้วเสวยหน่อยหนึ่ง แล้วผันพระองค์ไปตามทิศอาสนโดยทักขิณาวัฏ ทรงรับน้ำพระพุทธปริตรน้ำสังข์ทั้ง 8 ทิศเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินมาขึ้นบนพระที่นั่งภัทรบิฐ ผันพระพักตร์สู่ทิศอีสานทิศ พระครูพราหมณ์ก็อ่านอิศวรเวทสรรเสริญเชาไกรลาส แล้วกราบบังคมทูลถวายสิริราชสมบัติ อันพระมหากษัตริย์จะครอบครองสืบต่อไป เจ้าพนักงานกราบบังคมทูลถวายพระมหาบวรเศวตฉัตร เป็นที่เฉลิมสิริราชสมบัติสำหรับพระบรมกษัตริย์สืบมา แล้วพระมหาราชครูถวายพระสุพรรณบัฏพระมหาพิไชยมงกุฎ พระมหาสังวาล ทรงรับมาสวมสอดทรงในพระองค์ แล้วพระมหาราชครูถวายธารพระกรกับพระแสงขรรค์ ทรงรับธารพระกรพาดเบื้องขวาพระแสงพาดเบื้องซ้าย แล้วทรงรับพระแสงอัษฎาวุธเครื่องราชกกุธภัณฑ์ราชูปโภคประกอบด้วยวิษณุเวทอิศวรมนตร์ ทั้งนี้ทรงรับแล้ว แต่ฉลองพระบาทพระมหาราชครูมาสอดทรงถวายเสร็จแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการตรัสสั่งแก่พระมหาราชครูผู้ใหญ่ ว่าผลพฤกษ์ชลธารและสิ่งของในแผ่นดินเขตพระนครซึ่งหามีผู้หวงห้ามไม่นั้นตามแต่สมณพราหมณาจารย์อาณาประชาราษฎรจะปรารถนาเถิด จึงพระมหาราชครู

ผู้ใหญ่รับพระบรมราชโองการเป็นประพฤติเหตุก่อนว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทใส่เกล้าใส่กระหม่อม ดังนี้ แล้วทรงโปรยดอกพิกุลทอง ดอกพิกุลเงิน ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกแล้ว พราหมณ์เป่าพระมหาสังข์ ประโคมดุริยดนตรีมะโหระทึกกึกก้อง หยุดประโคมแล้วก็เสด็จเข้าไปในพระมหามนเทียร ทรงถวายสำรับคาวหวานแก่พระสงฆ์ราชาคณะ มีกรมหมื่นนุชิตชิโนรสเป็นประธาน รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว ทรงถวายเครื่องสมณบริขารไทยธรรมทั้งปวง พระสงฆ์ราชาคณะรับแล้วก็ถวายอติเรกสัพพุทธา แล้วถวายพระพรลาไป จึงพระครูพระราชพิธีขึ้นไปบนพระมหามนเทียร ประพรมน้ำกลศสรงรอบพระมหามนเทียรทั้งข้างในข้างนอก อวยชัยถวายพระพร

พระบาทสมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระแสงขรรค์ประดับเพชรสอดฉลองพระบาท เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ถวายไทยธรรมแก่พระสงฆ์ราชาคณะ 30 รูปเสร็จแล้ว พระสงฆ์จึงถวายพระพรลาไป เสด็จเข้าในพระวิสูตร ทรงผลัดพระภูษาเชียนทองต่างสี ทรงฉลองพระองค์พระกรน้อย ชั้นในฉลองพระองค์ครุยชั้นนอก ทรงพระมหาชฎาเดินหนเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนทุกพนักงาน แต่งตัวเต็มยศอย่างเสด็จออกใหญ่ ตั้งเครื่องยศตามตำแหน่งผู้ใหญ่ผู้น้อยทุกนาย ฝ่ายในจัดทหารอย่างยุโรปขึ้นแถวหนึ่ง 200 คน ฝ่ายนอกประทูพิมานไชยศรี จัดทหารไทย 10 หมู่ 1,000 คน แต่งตัวถืออาวุธต่าง ๆ เป็นเหล่า ๆ ยืน 2 ฟากถนน ผูกช้างต้นม้าต้นยืนในประจำประจำที่เกย คือพระยาไชยานุภาพ ผูกเรือพระที่นั่งศรีสมรรถไชย 1 ไกรสรมุข 1 มีบุษบกฝีพายแต่งตัวพร้อม ประทับอยู่หน้าพระตำหนักน้ำตามราชประเพณีแต่ก่อน

บรรดาแขกเมืองต่างประเทศ เขมร ลาวลื้อ ลาวเมืองหลวงพระบาง เมืองน่าน อันเป็นเมืองมาออนน้อม ถวายต้นไม้ทองเงินเป็นเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งเข้ามาค้างอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร กับพวกอังกฤษ อเมริกัน วิลันดา โปรตุเกศ แขกเทศมะลายู ซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร แต่ก่อนมิได้มีธรรมเนียมที่จะเข้าประชุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในเวลานี้ โดยทรงพระมหากรุณาเมตตาแก่คนต่างประเทศ ก็โปรดฯ ให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วย จะได้เชยชมพระบรมสิริวิลาศเห็นวิเศษ ในการพระบรมราชาภิเษก ชาววังไขพระ

วิสูตรแล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกมาขึ้นบนพระที่นั่งไตรมหาบรมเศวตฉัตร 9 ชั้น เหนือพระบรมราชรัตนาภรณ์พิจิตรสุพรรณบัลลังก์ จึงประโคมแตรสังข์ มโหรี พิณพาทย์ กลองมโหระทึกกึกก้อง กลองชนะ ม้องไชย หลวงราชมนูชูพุ่มดอกไม้ทอง จางวางมหาดเล็กศีกรับเป็นสัญญา ให้ข้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมพร้อมกัน ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว พราหมณ์อ่านวิษณุเวทอิศวรมนตร์ เป่าพระมหาสังข์ถวายไชยมงคล พระศรีภูริปรีชา เสนาบดีศรีสารลักษณ์เจ้าพนักงานซึ่งได้นำความกราบทูลก่อนเสนาบดีทั้งปวง กราบทูลว่า

สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้า ผู้รับอธิบายแห่งท่านทั้งหลายนี้ อัครมหาเสนาบดีและอำมาตย์มุขมนตรีข้าทูลละออง บรรดามาพร้อมในสถานที่นี้ ขอถวายอัญชุลีบังคมประนมน้อมศิโรตมางค์แด่พระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันได้เสด็จเถลิงถวัลยราชย์บรมราชาภิเษก เป็นองค์เอกอัครมหาราชาธิราช ทรงพระยศโรภาสสถิตภายใต้พระมหาบวรเศวตฉัตร เหนือพระวโรดมบรมรัตนราชบัลลังก์ มีพระปรมาภิไธยได้ประดิษฐานทั้งในแผ่นพระบรมสุพรรณบัฏโดยอักษรลักษณ์แสดงอรรถว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ สุทธิสมมุติเทพยพงศ วงศาดิศร์รักษัตริย์ วรชัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนารถ อดิศวรราชรามวรังกูร สุจริตมูลสุสาธิตอุกฤษฐวิบูลยบุรพาคูลยกฤษฎาภินิหาร สุภาธิการรังสฤษดิ ชัญญลักษณ วิจิตรโสภาคสรรพางค์ มหาชโนตมางคประณต บาทบงกรยุคล ประสิทธิสรรพสุภผลอุดม บรมสุขุมาลยมหาบุรุษยรัตน ศึกษาพิพัฒนสรรพโกศล สุวิสุทธิวิมลศุภศีลสมาจารย์ เพ็ชรญาณประภาไพโรจน์อเนกโกฏิสาธุคุณวิบุลยสันดาน ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ เอกอัครมหาบุรุษ สุตพุทธมหากระวี ศรีปิฎกาทิโกศลวิมลปรีชามหาอุดมบัณฑิต สุนทรวิจิตรปฏิภาณ บริบูรณ์คุณสารสยามา ทิโลกยดิลกมหาปริวารนายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินธร มหาชนนิกรสโมสรสมมติ ประสิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปดลเศวตฉัตราดิฉัตร ศิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเศกาภิษิต สรรพทศทิศวิชิตไชย สกลมไหสวริยมหาสามินทร มเหศวรมหินทรมหาราชาธิราชวโรดม บรมนารถชาติอาชาวศรัย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อุกฤษฐศักดิอัครนเรศราธิบดี เมตตากรุณาศีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิเบนทร

ปรเมนทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเฉลิงถวัลยราชย์ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุธยา สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดี ว่าที่พระสมุหพระกลาโหม[1] พระยาราชสุภาวดี ว่าที่สมุหนายก พระยาพิพัฒนโกษา เจ้าพนักงานกรมท่า 12 พระคลัง พระยาบำเรอภักดิ์ เจ้าพนักงานกรมวัง พระยาประชาชีพ เจ้าพนักงานกรมนา พระยาเพ็ชรปาณี เจ้าพนักงานกรมพระนครบาล ขอรับพระราชทานพระบรมราชวโรกาสอนุญาตแด่พระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อจะกราบทูลพระกรุณามอบถวายสรรพสิ่งซึ่งเป็นเครื่องประดับพระบรมราชอิสริยยศ และราชสมบัติทั้งบวงอันปฏิพัทธ์เฉพาะพนักงานต่าง ๆ ตามธรรมเนียมแต่ก่อนมา ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอเดชะ

สิ้นคำอาลักษณ์กราบทูลเบิกแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งว่า บรรดาเสนาบดีมุขมนตรีหมู่อำมาตย์ซึ่งมีบรรดาศักดิ์ จะได้เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในที่เฉพาะพระพักตร์ทั้งปวงตั้งแต่วันนี้ไป จงได้โอกาสเพื่อจะกราบทูลเหตุการณ์อันสมควรตามอัธยาศัยในเวลาอันควร อย่าให้ป่วยการเนิ่นช้าด้วยจะหาผู้กราบทูลแทนตัวเลย จงมีความสะดวกใจในที่จะกราบทูลพระกรุณาด้วยวาจาของตนทุกคนนั้นเถิด อาลักษณ์ผู้กราบทูลเบิกขอรับพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทด้วยเกล้า

---

[1] เวลานั้น ตำแหน่งเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีว่างอยู่ตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 3 แล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ จะทรงตั้งเจ้าพระยาพระคลังเป็นเจ้าพระยาอัครมหาเสนา สมุหพระกลาโหม ท่านไม่ยอมรับ รังเกียจว่า ผู้ที่เป็นตำแหน่งอัครมหาเสนาอยู่ไม่ได้นาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านคงเป็นเจ้าพระยาพระคลัง แต่ให้ว่าที่สมุหพระกลาโหมด้วย ถือศรา 2 ดวง ซึ่งในที่นี้กล่าวว่า เจ้าพระยาอัครมหาเนาบดี ว่าที่สมุหพระกลาโหมนั้นเห็นจะหมายถึงเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) ดังจะปรากฏต่อไปข้างหน้า.

ด้วยกระหม่อม ดังนี้ จึงจางวางมหาดเล็กศึกรับเป็นสัญญาให้ข้าทูลละอองธุลีพระบาท กราบถวายบังคมให้พร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง

เสนาบดีจตุสดมภ์กราบบังคมทูล

เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) ว่าที่สมุหพระกลาโหม กราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายมหาพิไชยราชรถและเรือพระที่นั่งศรีสมรรถไชย เรือพระที่นั่งไกรสรมุข เรือพระที่นั่งมีชื่อต่าง ๆ เรือกระบวนใหญ่น้อยและเครื่องสรรพยุทธ์ทั้งปวง กับเมือง เอก โท ตรี จัตวา ไพร่พลฝ่ายทหาร ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมแล้วดังนี้ จึงพระยาราชสุภาวดี (โต) ว่าที่สมุหนายก กราบทูลว่าข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายพระยาช้างพระที่นั่งต้น พระยาม้าพระที่นั่งต้น กับเมือง เอก โท ตรี จัตวา ทั้งไพร่พลฝ่ายพลเรือน ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมแล้วดังนี้ จึงพระยาบำเรอภักดี ราชปลัดทูลฉลองฝ่ายกรมวังกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายพระมหามนเทียรปราสาทราชนิเวศน์สถาน พระราเชนทรราชยานทั้งเครื่องสูงเฉลิมพระเกียรติยศ ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมแล้วดังนี้ จึงพระยาเพ็ชรปาณี ราชปลัดทูลฉลองฝ่ายกรมเมือง กราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุธยา ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมแล้วดังนี้ จึงพระยาประชาชีพราชปลัดทูลฉลองฝ่ายกรมนากราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายชัญญาหารแดนสถานลานนาเขตประเทศต่างประเทศในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมแล้วดังนี้ จึงพระยาพิพัฒนโกษา ราชปลัดทูลฉลองฝ่ายกรมท่ากราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายเครื่องพระพัทธยากรราชสมบัติทั้ง 12 พระคลัง ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตรพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมแล้วดังนี้

ครั้งนั้นปลัดทูลฉลองได้กราบทูล เพราะจตุสดมภ์ไม่มีตัวมิใช่เป็นธรรมเนียมของปลัดทูลฉลองดอก ครั้นทูลถวายเสร็จแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการทรัสปฏิสันถารแก่เจ้าพระยาและพระยาทั้งปวง ว่าสิ่งของทั้งปวงนี้ จงจัดการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาสืบไป แล้วอัครมหาเสนาบดีผู้ใหญ่รับพระบรมราชโองการกราบถวายบังคมทูลว่าข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอรับพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทใส่เกล้าใส่กระหม่อม จึงทรงทรัสเป็นราชปฏิสันถารกับราชอำมาตย์ทั้งปวง ด้วยข้อความคือการอันเป็นธรรมโดยราชบริหาร อันเป็นมงคลสมควรกับธรรมเนียมแล้ว จึงทรงปราศรัยด้วยพวกแขกต่าง ๆ ที่เข้ามาประชุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ให้ล่ามแปลตามภาษาให้แขกบ้านแขกเมืองฟังบ้างเล็กน้อย แล้วจึงดำรัสสั่งให้ล่ามเจ้าพนักงานต่างภาษาพาพวกแขกเมืองทั้งปวง ไปเลี้ยงโต๊ะที่โรงเลี้ยงแขกเมืองต่างประเทศ แล้วให้เจ้าพนักงานเอาดอกพิกุลทอง พิกุลเงิน กับเงินตรา ทองตรามงกุฎแผ่นดินใหม่มีสัณฐานต่าง ๆ อย่างเช่นใช้ในกรุงเทพมหานครทุกอย่าง ใส่ถุงผ้าแดงคิดเป็นเงินตรา 2 ตำลึงกับดอกพิกุลคนละ 2 ดอก ไปพระราชทานให้ทั่วทุกคน แล้วหลวงราชมนูชูพุ่มดอกไม้ทองเป็นสัญญา พราหมณ์ก็เป่าสังข์ ชาวแตรก็เป่าแตร ประโคมดุริยดนตรีพิณพาทย์กลองมโหระทึก กลองชนะ ฆ้องไชย ขึ้นพร้อมกัน จางวางมหาดเล็กตีกรับเป็นสัญญา ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยกราบถวายบังคม 3 หน

ข้าราชการฝ่ายในถวายตัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินกลับขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ เสด็จเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยข้าราชการฝ่ายในก็ถือดอกไม้ธูปเทียนถวายตัว ท้าววรจันทร์กราบทูลถวาย 12 พระกำนัล ครั้นได้พระฤกษ์เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระมหามนเทียร มีนางราชนิกูลชำระพระบาทนาง 1 นางเชิญเครื่องราชบริโภคสำหรับพระบรมกษัตริย์ 8 นาง แล้วมีนางเชื้อพระวงศ์ 6 นาง เชิญสิ่งของอันเป็นสิริวิลาศและขัญญาหารถั่วและงา พักและศิลาบดดอกหมากทองคำ ตามเสด็จเข้าไปในพระมหามนเทียร ครั้นเสด็จถึงในที่ทรงจุดเทียนนมัสการแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นบรรทม พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่คือพระองค์เจ้าพลับ ถวายดอกหมากทำด้วยทองคำแปด น้ำหนัก 5 ตำลึง พระแส้

หางข้างเบื้องขวา ทรงรับแล้ววางไว้ข้างที่ แล้วท้าวทรงกันดาลถวายลูกกุญแจทองคำ แล้วเอนพระองค์ทรงพระบรรทมลงเหนือพระแท่นที่โดยทักษิณปรัศว์เบื้องขวาเป็นพระฤกษ์ก่อน แล้วพระบรมวงศ์ฝ่ายในที่ทรงพระชนมายุถวายไขยมงคลก่อน แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ท้าวนางข้างในอวยไชยถวายพระพรต่าง ๆ พร้อมกัน ชาวประโคมก็ประโคมดุริยางคดนตรีมโหระทึก ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเสด็จจากแท่นที่พระบรรทม นางพนักงานก็เชิญเครื่องพระสุพรรณภาชน์พระกระยาเสวยเข้ามาถวาย ทรงเสวยพระยาหารเสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินมาขึ้นพระราชยานกงถมตะทองกงกระจังทำด้วยทองคำจำหลักลายกุดั่นประดับพลอยเนาวรัตน์ พร้อมด้วยข้าทูลละอองธุลีพระบาทแห่ห้อมล้อมไปทางพระฉนวน ทรงโปรยเงินไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระยาวิเศษสงครามพาพวกพ่อค้าอังกฤษ อเมริกัน วิลันดา-โปรตุเกศ ไปคอยเฝ้ารับอยู่ที่พระระเบียง ทรงโปรยเงินพระราชทานให้ชิงกัน แล้วเสด็จเข้าไปในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประทับในพระอุโบสถ แล้วทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากรเสร็จแล้ว อัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระบรมอัยยกาธิราชและมหาชนกนารถ ออกไปประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนกราบถวายบังคมเคารพพระบรมอัฐิ นิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์เสร็จแล้วเสด็จโดยประตูพิมานไชยศรี ไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการถวายบังคมพระบรมศพสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชซึ่งสถิตอยู่ในพระโกศพระสงฆ์สดับปกรณ์เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงโปรยเงินไปทางข้างในสู่พระมหามนเทียร ครั้นเวลาบ่าย 3 โมงเจ้าพนักงานตั้งบายศรีทอง บายศรีเงิน บายศรีทอง พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยข้างหน้าข้างในและข้าราชการ พร้อมกันกระทำพิธีทักษิณาวัฏเวียนเทียน 7 รอบ เฉลิมพระมหามนเทียรตามพระราชประเพณีแต่ก่อนเสร็จแล้ว

ครั้น ณ วันศุกร์เดือน 6 แรมค่ำ 1[1] เวลาบ่าย 3 โมง พระราชาคณะฐานานุกรม เปรียญ พระครูอธิการ 500 รูป สวดพระพุทธมนต์ พิธีถือน้ำในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครั้น ณ วันเสาร์เดือน 6 แรม 2 ค่ำ[2] เวลาเช้า

---

[1]วันที่ 16 พฤษภาคม ๆ.

[2]วันที่ 17 พฤษภาคม ๆ.

พระสงฆ์ 500 ได้รับพระราชทานฉันข้าวกระทงที่ขอแรงข้าราชการทำถวาย เสร็จแล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ได้รับพระราชทานน้ำพิพัฒน์สัตยาอีกครั้งหนึ่ง เป็นเสร็จการพระราชพิธีมหาไชยมงคลอันอุดมบรมราชาภิเษก

ครั้นถือน้ำเสร็จแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน จัดดอกไม้ธูปเทียนเข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายตัว ขอพระเดชพระคุณพระบารมีเป็นที่พึ่งปกครองสืบต่อไป จะได้ตั้งใจทำราชการฉลองพระเดชพระคุณกว่าจะสิ้นชีวิต จึงพระบาทสมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาตำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานข้าหลวงเดิมจัดของเป็นส่วนเพื่อคนหนึ่ง ๆ ตามผู้ใหญ่ผู้น้อยที่มีความชอบมากและน้อย ส่วนอย่างใหญ่กว่าทั้งปวงคิดเป็นราคาถึงชั่งหนึ่ง และมีส่วนน้อยลดกันลำดับลงมาจนถึงราคาตำลึงหนึ่ง พระราชทานแจกให้โดยสมควรแก่คนเป็นอันมากทั้งข้างหน้าข้างในกว่า 1,000 คน และในกรุงเทพมหานคร พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย สมณพราหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎรสมัครสโมสรชื่นชมพระบรมโพธิสมภาร พระบาทสมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จเฉลิมถวัลยราชสมบัติใหม่ จึงชักชวนกันปักเสาธงตามประทีปโคมแขวน ตั้งโต๊ะกระทำสักการบูชาพระบาทสมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วมีการเครื่องเล่นสมโภชต่าง ๆ ทั่วไปทุกบ้านทุกเรือนในจังหวัดกรุงเทพมหานครตั้งแต่วันจับการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกมาจนสำเร็จการเฉลิมพระนคร

เสด็จเลียบพระนครทางสถลมารค

การเลียบพระนครครั้งนั้น เจ้าพนักงานจัดการแต่งสถลมารค ปักฉัตรเบญจรงค์ 7 ชั้น ราชวัติรายไป 2 ฟากถนน มีพิณพาทย์กลองแขกตามราชวัติ ราษฎรไทยจีนยกธงทั้งโต๊ะเครื่องสักการบูชาอย่างไทยจีนเรียงไปตาม 2 ฟากถนน วันอังคารเดือน 6 แรม 5 ค่ำ[1] เจ้าพนักงานนายทหารจัดขบวนพยุหคอยรับเสด็จ คน 10,000 เดินเป็นกระบวน 8 แถว กระบวนม้า ทหารขี่ม้าถือธงไชย ธงฉาน

---

[1]วันที่ 20 พฤษภาคม ฯ.

ถืออาวุธนำหน้า ถัดมาทหารปืนใหญ่แต่งตัวเป็นทหารยุโรปลากปืนไปก่อนหมู่ 1 ทหารปืนลาบศิลาแต่งตัวอย่างทหารยุโรปหมู่ 1 แล้วถึงทหารกองอาสาอย่างไทย เจ้ากรมปลัดกรม นายทหารแต่งตัวสวมเสื้อทรงประพาส หมวกทุ้มปี่ ชัดกระบี่บั้งนากบั้งเงิน ไพร่ทหารแต่งตัวสวมกางเกงและเสื้อเสนากุฎหมวกหนัง ถือเครื่องศัสตราวุธต่าง ๆ เป็นหมวดเป็นหมู่กัน มีกลองชนะกลองเงินกลองทอง กลองมโหระทึก สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง เครื่องประโคมและเครื่องสูง บังแทรกพระสุริยา อภิรุมชุมสาย มีมหาดเล็กเชิญพระแสงเดินตามหว่างเครื่องสูง กระบวนหน้ากระบวนหลังตั้งกองลอยรับเสด็จครั้นได้มหาพิชัยฤกษ์เวลาย่ำรุ่งแล้ว 3 นาฬิกา พระบาทสมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องต้นอย่างใหญ่ พระมหาพิไชยมงกุฎและเครื่องสำหรับพระมหากษัตริย์แล้ว เสด็จขึ้นทรงพระที่นั่งราเชนทรเป็นพระที่นั่งมณฑป มียอดหุ้มด้วยทองคำ คาดกระจังจำหลักลายกุดั่น ประดับพลอยสีต่าง ๆ กระบวนหน้าฝรั่งแม่นปืนก็ยิงปืนคำนับ 21 นัด ให้เคลื่อนพยุหยาตรากระบวนแห่เลียบพระนคร ทรงโปรยเงินตราพระมงกุฎเป็นของแผ่นดินใหม่ให้ทานแก่อาณาประชาราษฎรชายหญิงซึ่งกราบถวายบังคมเชยชมพระสิริวิลาศอวยไชยถวายพระพรอยู่ 2 ฟากถนน พระวงศานุวงศ์ทรงพระมาลาเครื่องทองคำลงยา สวมฉลองพระองค์เข้มขาบจีบเอวทรงม้าที่นั่ง มีมหาดเล็กเชิญเครื่องตามเสด็จเป็นคู่ ๆ เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหมบรมวงศาเสนาบดี ขี่เสลี่ยงงาก้นกลดมีทะลวงฟันถือมัดหวายนำหน้า มีนายทหารถือเครื่องยศตามตรวจทางไปหน้ากระบวนพยุหยาตรา พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาบรมวงศาเสนาบดี ขี่เสลี่ยงงาก้นกลด มีนักการในกรมถือมัดหวายนำหน้า 4 คนไปหลังกระบวนพยุหยาตรา มีนายถือเครื่องยศตาม ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งมิได้เข้ากระบวนแห่ก็ขี่แคร่มีเครื่องยศตามไปเบื้องหลัง ครั้นกระบวนแห่มาถึงหน้าวัดพระเชตุพน เสด็จเข้าประทับที่เกย ลงจากพระที่นั่งราเชนทรไปพลับพลาพัก เปลื้องเครื่องทรงแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ นมัสการถวายไทยธรรมแก่พระสงฆ์เป็นอันมาก เมื่อเสด็จกลับทรงเครื่องต้นสำหรับพิไชยยุทธรงค์ ทรงพระมหามาลาเบี่ยงเส้าสูงยอดประดับเพชรมีราคาเป็นอันมาก แล้วเสด็จทรงยานุมาศแห่ออมวัดพระเชตุพน มาเข้าพระราชวัง

ในเวลานั้นก็โปรดฯ ให้หัวเมืองประเทศราชและพวกแขกเมืองต่าง ๆ ไปคอยดูกระบวนแห่ที่ศาลาหน้าท้องสนามใหญ่ ก็ได้โปรยเงินพระราชทานให้อีกครั้งหนึ่ง แล้วทรงพระราชดำริว่าพระมหากษัตริย์แต่ก่อนเสียบพระนครก็แต่ทางชลมารควันเดียวเท่านั้น ครั้งนี้เห็นว่าราษฎรนิยมชมชื่นทั่วกัน เรือพระที่นั่งและเรือต่าง ๆ มีอยู่เป็นอันมาก ไม่มีการสิ่งไร เก็บไว้ก็ไม่มีผู้ใดเห็น ครั้งนี้จะแห่พยุหยาตราเรือให้ราษฎรเชยชมพระบรมโพธิสมภารทั่วกันอีกคราวหนึ่ง จะได้เป็นเกียรติยศปรากฏไปภายหน้า จึงสั่งเจ้าพนักงานให้เตรียมพยุหยาตราเรือไว้

เสด็จเลียบพระนครทางชลมารค

รุ่งขึ้น ณ วันพุธ เดือน 6 แรม 6 ค่ำ[1] เสด็จออกเลียบพระนครทางชลมารค พวกข้าทูลละอองผู้ใหญ่ผู้น้อย ราษฎรไพร่บ้านพลเมืองไทยจีน มีอยู่แพอยู่เรือนริมน้ำชวนกันตั้งโต๊ะเครื่องบูชาอย่างไทยจีน จุดประทีปธูปเทียนกระทำสักการบูชารับเสด็จรอบพระนคร มีความชื่นชมโสมนัสยินดียิ่งนัก กระบวนเรือเตรียมแห่รับเสด็จมีเรือแซ่ทรายนำเสด็จไปหน้า 6 ลำ ยาว 10 วา มีชงหน้าชงท้าย มีปืนเปรียมนำเรือลำละบอก เจ้ากรมทหารปืนปากน้ำเป็นนายลำแต่งตัวนุ่งปูม สวมเสื้อเข้มขาบ โพกขลิบทอง พลแจวแต่งตัวสวมเสื้อแดง กางเกงขาว หมวกฝ่าชีลำละ 60 คน มีเรือประทุนแห่กระบวนหน้า เรือกัญญาพระเทพผลูนายลำซ้าย พระราชรองเมืองนายลำขวา แต่งตัวนุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบ โพกขลิบทอง ฝีพายสวมเสื้อแดง หมวกแดงลำละ 25 คน เรือเหราลายกำมะลอมีกูบจตุรมุขมีปืนใหญ่หน้าเรือบอก 1 ฝรั่งแม่นปืนลำละ 4 คน หลวงเสน่ห์สรชิตเป็นนายลำนุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบ โพกขลิบทอง ฝีพายสวมเสื้อแดงลำละ 41 คน เรือแซคชรำบาญขวา เรือแซสารสินชุ้ซ้าย พระยารัตนจักร พระยาภักดีสงครามเป็นนายลำ เรือแซทลุมระเวงขวา เรือแซทะเลงละวสซ้าย พระยาสีหราชา พระยาฤทธิศักดิ์รณภพเป็นนายลำ เรือแซวรวารีขวา เรือแซครีปัทมสมุทรซ้าย พระยากำแหงหาญรงค์ขวา พระยาจงใจหาญซ้ายเป็นนายลำ เรือแซจรเข้คำรามร้องขวา เรือแซจรเข้คะนองซ้าย พระยาจตุรงคฤทธิ พระยา

---

[1]วันที่ 21 พฤษภาคมฯ.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิทยบริการ

อัครศิริเป็นนายลำ เรือแซชิงไชยเอกขวา เรือแซเพชรปูมลามซ้าย พระยาแผลงศรรู พระยาปราบปัจจามิตร เป็นนายลำ มีธงท้ายผูกปืนหน้าเรือ ฝรั่งแม่นปืนลำละ 2 คน นายลำแต่งตัวเป็นรามัญ คนศึกรรเชียงแต่งตัวโพกผ้าเป็นรามัญ สวมเสื้อสีคราม เรือ 10 ลำ ๆ ละ 52 คนหมู่ 1

ที่ 2 เรือพาลีรั้งทวีปมีปืนหน้าเรือ ธงหักทองขวางหน้าเรือ ท้ายเรือเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ซึ่งโปรดฯ ให้เรียกว่าเจ้าพระยาอัครอุดมบรมเสนาบดีเป็นนายลำ แต่งตัวสวมมาลาสวมเสื้อตาดอย่างน้อย มีทนายแต่งตัวสวมเสื้ออัตลัดโพกแพรสีหมอบหน้าฝีพายสวมกางเกงมัศลู่ 60 คน เรือกัญญา พระยาเทพอรชุนเป็นนายลำขวา พระยาราชนิกูลเป็นนายลำซ้าย นุ่งปูมสวมเสื้อทรงประพาสหมวกทุ้มบี ฝีพายลำละ 40 คน มีเรือสารวัตรตรวจ 2 ลำ ขุนนางเป็นนายลำฝีพายลำละ 23 คน เรือเอกไชยพื้นดำ มีธงหน้าธงท้าย กลางทรงพระไชยมีฉัตร 5 ชั้น ปักเคียงมณฑป ตำรวจใหญ่ซ้ายเป็นนายลำ ฝีพาย 58 คน เรือกัญญากลองนำเสด็จพระยาวิชิตณรงค์เป็นนายลำ แต่งตัวสวมเสื้อทรงประพาสหมวกทุ้มบี ตีกลองไปหว่างกลาง ฝีพาย 25 คน เรือกิ่งชลพิมานไชยขวา ไกรศรมารถซ้าย มีธงปักหน้าปักท้าย มีมณฑปกลางตั้งพระมหากฐิน วางผ้าทรงพระพุทธรูป มีฉัตร 5 ชั้นปักซ้ายขวาข้างมณฑป เจ้าพนักงานเป็นนายลำฝีพายลำละ 52 คนหมู่ 1

ที่ 3 เรือกระบี่ราญรอนราพณ์ขวา เรือกระบี่ปราบเมืองมารซ้าย มีธงหน้าเรือ มีคนกระทุ้งเส้า พระอนุรักษโยธา พระมหาสงครามเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกชลิบทอง ฝีพายลำละ 35 คน เรือเสือทยานชลขวา เรือเสือคำรณสินธุ์ซ้าย มีคนกระทุ้งเส้า หลวงเดชสำแดง หลวงแสงสรสิทธิ์ เจ้ากรมทหารปืนปากน้ำเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกชลิบทอง ฝีพายลำละ 38 คน เรือโตขมังคลื่นขวา เรือโตฝืนสมุทรซ้าย มีคนกระทุ้งเส้า หลวงวิจารณโกษา หลวงโยธาภักดี เจ้ากรมไพร่หลวงกรมสินค้าเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกชลิบทอง ฝีพายลำละ 30 คน เรือสางกำแหงหาญขวา เรือสางชาญชลสินธุ์ซ้าย มีคนกระทุ้งเส้า หลวงพิทักษโยธา หลวงนราเรืองเดช เจ้ากรมไพร่หลวงอาสาใหม่กรมท่าเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกชลิบทอง ฝีพายลำละ 30 คน เรือเหราล่องลอยสินธุ์ขวา เรือเหราลีลาสมุทรซ้าย มีคนกระทุ้งเส้า หลวงวิเชียรไพชยนต์ หลวงสกลพิมาน

เจ้ากรมไพร่หลวงกรมวังเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 30 คน เรือกิเลนประลองเชิงขวา เรือกิเลนละเลิงซลซ้าย มีคนกระทุ้งเสา หลวงเทพเดช หลวงสุรินทรเดช เจ้ากรมทำลุเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 30 คน เรือมังกรจำแลงอาสาขวา เรือมังกรแผลงฤทธิอาสาซ้าย มีธงหน้าเรือ มีคนกระทุ้งเสา หลวงรามเดช หลวงเพ็ชรกำแหง เจ้ากรมอาสา 6 เหล่าซ้ายขวาเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 30 คนหมู่ 1

ที่ 4 เรืออสุราวายุภักษ์ เรืออสุรปักษี หลวงศรสำแดงฤทธิ หลวงจงพยุหปลัดเขนทองซ้ายขวาเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 40 คน เรือครุฑเหินระเห็จ เรือครุฑเกร็จไกรจักร หลวงไชยเดชะ หลวงจตุรงควิไชย ปลัดกรมเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 40 คน เรือสุวรรณเหรา เรือเหราข้ามสมุทร นักสราชถือธงหักทองขวางหน้าเรือท้ายเรือมีกลองชนะทำด้วยเงิน ลำละ 5 คน เจ้าพนักงานเป็นนายกำกับลำนุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 40 คน มีเรือกลองนำไปหว่างกลาง พระยาพิไชยรณฤทธิเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อทรงประพาส สวามหมวกตุ้มปี ฝีพายลำละ 25 คน เรือมงคลสุบรรณ เรือศรีสุพรรณหงส์ นักสราชถือธงหักทองขวางหน้าเรือท้ายเรือ มีกลองชนะทำด้วยเงินลำละ 5 คน เจ้าพนักงานเป็นนายกำกับลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 65 คน เรือกิ่งศรีสมรรถไชย เรือกิ่งไกรแก้วจักรรัตน์ มีนักสราชถือธงหน้าธงท้าย มีฉัตรทั้งพระเจดีย์เงิน ทั้งพระสุพรรณบัฏ มีสังข์แตรงอนแตรฝรั่งลำละ 17 คน เจ้าพนักงานเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 65 คน เรือกิ่งศรีสุนทรไชย เรือกิ่งไกรสรจักร มีนักสราชถือธงหน้าธงท้าย มีคชาชารบักฉัตร 7 ชั้น หมื่นสิทธิโสรมหมื่นภักดีศวร ตำรวจในเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 56 คน เรือกระโห้อาสาจามซ้ายขวา หลวงลักษมณา หลวงสุรินทรภักดีเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 35 คน เรือกระโห้อาสาจามซ้ายขวา หลวงศรเสนี ขุนวิชิตสงครามเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 35 คนหมู่ 1

ที่ 5 เรือดั้งซ้ายเรือกันขวา เรือดั้งกองกลางซ้ายขวา เรือดั้งตำรวจสนมซ้ายขวา เรือดั้งตำรวจนอกซ้ายขวา เรือดั้งตำรวจในซ้ายขวา เรือดั้งตำรวจซ้ายขวา เรือดั้งล้อมวังซ้ายขวา เรือดั้งเกณฑ์หัดซ้ายขวา เรือดั้งอาสาวิเศษซ้ายขวา เรือดั้งนำหน้าฉานซ้ายขวา เรือดั้งผลาญสมุทรซ้ายขวา เรือดั้งทองขวานฟ้าซ้าย เรือดั้งบ้าบิ่นขวา เรือ 22 ลำมีนายกำกับลำถือปืนคาบศิลาลำละ 4 คน นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง มีคนกระทุ้งเสาลำละ 2 คน ฝีพายลำละ 45 คน มีเรือกัญญาสารวัศรไปกลางแถวลำ 1 จมื่นสมุหพิมานเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพาย 35 คน

ที่ 6 เรือเอกไชยเหิรหาวซ้าย เรือเอกไชยหลาวทองขวา นักสราชถือธงหักทองขวางหน้าเรือท้ายเรือ มีกลองมโหระทึกประโคมไปลำละ 5 คน เจ้าพนักงานกำกับลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 45 คน มีเรือกลองนำเสด็จ พระยาพิไชยสงครามเป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อทรงประพาสหมวกตุ้มบี ฝีพาย 25 คน เรือในกระบวนหน้า ฝีพายสวมเสื้อแดงหมวกแดงกางเกงแดงทั้งสิ้น เรือกิ่งศรีประภัศรไชยลำพระที่นั่งทรง เรือกิ่งไกรสรมุขพระที่นั่งรอง มีนักสราชถือธงหักทองขวางหน้าท้าย มีมณฑปยอดเป็นพระที่นั่งประดับพลอยสีต่าง ๆ มีเศวตฉัตรขาวลายทอง 7 ชั้น ปักเคียงพระมณฑปซ้ายขวา เครื่องสูงอภิรุมชุมสายทั้งรายไปตามเรือ ฝีพายสวมเสื้อสวมหมวกสวมกางเกงสักหลาดขลิบโหมด 100 คน เรือกราบมีกัญญาผ้าหน้าโขนหักทองขวางจางวางเจ้ากรม ปลัดกรม ตำรวจหน้า ตำรวจหลัง ทหารในรักษาพระองค์กรมวังแสงต้น มหาดเล็กเป็นนายลำตามเสด็จ นุ่งปูมสวมเสื้อทรงประพาส หมวกตุ้มบี สวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง พายไป 4 แถว ๆ ละ 6 ลำ เรือ 24 ลำ เรือตาร้ายเกณฑ์หัดแสงปืนประทุนแดง 4 ลำ พระอัคเนศร พระศรลำแดง จมื่นก่งศิลป จมื่นก่งศร เป็นนายลำ แต่งตัวนุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง บรรทุกปืนเครื่องอาวุธเตรียมไป ฝีพายสวมเสื้อแดงหมวกแดงกางเกงแดงลำละ 25 คน ถัดเรือตาร้ายลงมาอีกหมู่ 1 เรือศรีประกอบเขียนลายทอง เรือสวัสดิชิงไชย เรือวิไลเลขา เรือรังษีทิพยรัศน์ เรือจักรพรรดิภิรมย์ เรือทินกรส่องศรี เรือมณีจักรพรรดิมานทองแย่ง เป็นเรือพระประเทียบ 6 ลำ กรมฝ่ายในตามเสด็จ ฝีพายสวมเสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง ลำละ 50 คน

อีกหมู่ 1 เรือแซหมูชลจร เรือแซสุกรกำเลาะ เรือแซวิภัชนชล เรือแซอนนทสมุทร 4 ลำมีธง มีหวนปักท้าย พระยาเกียรติ์ พระยาพระราม พระยาปราบปัจจามิตร พระยาแผลงศัตรู เป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อทรงประพาส หมวกตุ้มปี่ พลกรรเชียงแต่งตัวโพกศีรษะสวมเสื้อเป็นรามัญลำละ 35 คน เรือกราบมีกัญญาประทูหลัง พระนรินทรเสนี พระราชเสนา (แทนพระศรีสหเทพ) เป็นนายลำ นุ่งปูมสวมเสื้อเข้มขาบโพกขลิบทอง ฝีพายลำละ 35 คน หมู่ 1

เรือกัญญาผูกผ้าหน้าโขนหักทองขวาง ผูกพู่ ผูกดาว ล้วนเรือพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ แต่งพระองค์ทรงเครื่องฉลองพระองค์จีบเอว สวมพระมาลาเส้าสูงปักขนนกตามเสด็จ 23 ลำ ฝีพายลำละ 50 คน ถัดลงมาถึงเรือสุครีพครองเมือง ท่านพระยาศรีพิพัฒน-รัตนราชโกษา ซึ่งโปรดฯ ให้เรียกว่าเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ เสนาบดีผู้ใหญ่เป็นนายลำ แต่งตัวสวมมาลาเสื้อกาดอย่างน้อย มีธงหักทองขวางปักหน้าปักท้ายเรือ ทนายแต่งตัวสวมเสื้ออักสัดโพกแพรสีหมอบหน้า ฝีพายสวมกางเกงมัศลู่ 60 คน เรือกราบมีกัญญาหมู่มุขมาตยาผู้ใหญ่ผู้น้อย ที่มิได้เข้ากระบวนเป็นนายลำ มีผ้าหน้าโขนกาดเข้มขาบ ผูกดาว แต่งตัวนุ่งปูมสวมเสื้อทรงประพาส หมวกตุ้มปี่ 36 ลำ ฝีพายสวมกางเกงต่าง ๆ ลำละ 40 คนบ้าง 30 คนบ้าง หมู่ 1 เรือเก๋งพั้งขุนนางจีนเจ้าภาษี แต่งตัวอย่างขุนนางเมืองจีนตามเสด็จไปเบื้องหลัง 20 ลำ ฝีพายสวมกางเกง เสื้อกี๊ก หมวกจีโบ ขุนนางน้อย ๆ ซึ่งมิได้เข้ากระบวนแห่ ขี่เรือสำปั้นยาว 6 วา 7 วา 8 วา ฝีพายลำละ 14 คน 15 คน 20 คนบ้าง คอยตามเสด็จไปเบื้องหลังเป็นอันมาก เจ้าพนักงานจัดเรือกระบวนใหญ่น้อยพร้อมแล้วเป็นพลพาย 10,000 เศษ เป็นเรือในกระบวน 269 ลำ เรือนอกกระบวนประมาณ 50 ลำเศษ จึงเลื่อนเรือพระที่นั่งมาประทับคอยรับเสด็จที่พระตำหนักท่าราชวรดิศถ์ เรือกระบวนหน้าหลังก็ออกเป็นคู่ ๆ ลำดับกันไป

ครั้นได้มหาพิไชยฤกษ์เสด็จสรงสนานทรงเครื่องต้นสำหรับพระมหากษัตราธิราชเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งกระบวนหน้าฝรั่งนายทหารแม่นปืนยิงสลุดลำละ 3 นัด ทหารปืนในเรือกำปั่นหลวง ชื่อพุทธอำนาจก็ยิงปืนรับ 21 นัด กำปั่นขุนนาง เรือจีนลูกค้าก็ยิงปืนคำนับลำละ 3 นัดทุกลำ แล้วเคลื่อนพยุหยาตรา

โดยทักษิณรอบพระนคร ถึงอารามวัดบวรนิเวศน์วรวิหาร เสด็จจากเรือพระที่นั่งชิ้น ทรงพระราชยานเสด็จทางสถลมารคเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนบูชา นมัสการพระพุทธชินสีห์ ถวายไทยธรรมแก่พระสงฆ์ราชาคณะอันดับเสร็จแล้วเสด็จกลับ ให้เคลื่อนพยุหกระบวนแห่ยาตราเรือพระที่นั่งไปถึงวัดอรุณราชวราราม หยุดประทับเรือพระที่นั่ง เสด็จเข้าไปในพระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย นมัสการถวายไทยธรรมแก่พระสงฆ์ราชาคณะอันดับเสร็จแล้ว เสด็จกลับมาประทับเรือพระที่นั่งอยู่ที่พระตำหนักท่าราชวรดิฐ์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้ใหญ่ข้างหน้าข้างในซึ่งมิได้ตามเสด็จพร้อมกันมาคอยรับเสด็จเข้าในพระราชวัง และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนครทางชลมารคนั้น โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานกลึงไม้เป็นรูปผลกัลปพฤกษ์ทาแดงทาเขียว มีเงินอยู่ข้างในไว้มากกว่าหมื่น ทรงโปรยตามกระแสชลพระราชทานให้ไพร่ฟ้าประชากรซึ่งมาคอยสรรเสริญถวายพระเชยชมพระบรมโพธิสมภารรอบพระนคร สิ้นพระราชทรัพย์เป็นอันมาก[1]

---

[1]เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2504), 1 : 7-41.

ภาคผนวก ง.

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ตอนที่ 27 เล่ม 67 ราชกิจจานุเบกษา 9 พฤษภาคม 2493

นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดมหาศุภมงคลการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียร ดังรายการต่อไปนี้

1. การทำน้ำอภิเษก

(1) ตั้งพิธีทำน้ำอภิเษก ณ พุทธเจดีย์สถานสำคัญตามภูมิภาค 18 แห่งในราชอาณาจักรไทย

1.	จังหวัดสระบุรี	ตั้งที่พระพุทธบาท
2.	จังหวัดพิษณุโลก	ตั้งที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
3.	จังหวัดสุโขทัย	ตั้งที่วัดพระมหาธาตุ อำเภอสวรรคโลก
4.	จังหวัดนครปฐม	ตั้งที่พระปฐมเจดีย์
5.	จังหวัดนครศรีธรรมราช	ตั้งที่วัดพระมหาธาตุ
6.	จังหวัดลำพูน	ตั้งที่พระธาตุหริภุญชัย
7.	จังหวัดนครพนม	ตั้งที่พระธาตุพนม
8.	จังหวัดน่าน	ตั้งที่พระธาตุแช่แห้ง
9.	จังหวัดร้อยเอ็ด	ตั้งที่บึงพระลานชัย
10.	จังหวัดเพ็ชรบุรี	ตั้งที่วัดมหาธาตุ
11.	จังหวัดชัยนาท	ตั้งที่วัดพระบรมธาตุ
12.	จังหวัดฉะเชิงเทรา	ตั้งที่วัดโสธร

13. จังหวัดนครราชสีมา ตั้งที่วัดพระนารายณ์มหาราช
14. จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งที่วัดศรีทอง
15. จังหวัดจันทบุรี ตั้งที่วัดพลับ
16. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งที่วัดพระมหาธาตุ อำเภอไชยา
17. จังหวัดปัตตานี ตั้งที่วัดตานีนรสโมสร
18. จังหวัดภูเก็ต ตั้งที่วัดพระทอง

(2) น้ำอภิเษกนั้น ข้าหลวงประจำจังหวัดจะได้ให้ราชบุรุษไปพลีกรรมตักน้ำที่เป็นสิริมงคล ณ สถานศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดนั้น บรรจุภาชนะแล้วนำเข้าพิธี ประกอบด้วยเครื่องสักการะบูชา

(3) วันที่ 18 มีนาคม 2493

เวลา 16.00 น. ข้าหลวงประจำจังหวัดไปยังพิธีมณฑล จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ สมาทานศีลแล้ว ประธานสงฆ์ประกาศเทวดา

(4) เวลา 15.06-17.14 น.

ประธานสงฆ์จุดเทียนชัย ประโคมฆ้องชัยดุริยางค์ แล้วพระสงฆ์ 30 รูป เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว จะได้ผลัดเปลี่ยนกันสวดภาณวารต่อไป

(5) วันที่ 19 มีนาคม 2493

เวลา 10.00 น. ข้าหลวงประจำจังหวัดไปยังพิธีมณฑล จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ สมาทานศีลแล้ว ประธานสงฆ์ดับเทียนชัยแล้วเจือน้ำพระพุทธมนต์ลงไปในน้ำอภิเษก แล้วข้าราชการประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์ 30 รูปนั้น เสร็จแล้ว ข้าหลวงประจำจังหวัดประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา

(6) เวลา 12.00 น.

ตั้งบายศรีเวียนเทียนสมโภชน้ำอภิเษกแล้ว ข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัดจะได้จัดข้าราชการเชิญน้ำอภิเษกนั้น มายังกระทรวงมหาดไทย เพื่อนำส่งถึงสำนักพระราชวัง ก่อนวันที่ 20 เมษายน 2493

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบเต็มยศ

2. <u>การจารึกพระสุพรรณบัฏ ดวงพระบรมราชสมภพ และแกะพระราช</u>
<u>สัญฉกร ประจำรัชกาล</u>

(7) วันที่ 20 เมษายน 2493

เจ้าพนักงานเตรียมการไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรง พระกรุณาโปรดให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เป็นประธานในการ พระราชพิธีนี้

(8) เวลา 16.30 น.

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน ศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการ พระศรีรัตนตรัยแล้ว พระสงฆ์ 10 รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วเสด็จกลับ

(9) วันที่ 21 เมษายน 2493

เวลา 9.26-10.38 น. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสด็จไป ยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีรัตนตรัย พระราชาคณะถวายศีลแล้ว ทรงจุดเทียนทองเทียนเงินที่โต๊ะทองสำหรับเจ้าหน้าที่ทำ การจารึก โหรลั่นฆ้องชัย หลวงบรรเจิดอักษรการ (ทับ สาตราภัย) อาลักษณ์จารึก อักษรพระปรมาภิไธยลงในพระสุพรรณบัฏ พระยาโหราธิบดี (แหยม วัชรโชติ) จารึก ดวงพระบรมราชสมภพ ลงในแผ่นทองและหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ศิลปิน แกะ พระราชสัญฉกรประจำรัชกาล พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคม สังข์ บัณเฑาะว์ แตรและเครื่องดุริยางค์ เสร็จแล้วเชิญพระสุพรรณบัฏ ดวงพระบรม ราชสมภพและพระราชสัญฉกรประจำรัชกาล ขึ้นประดิษฐานเหนือพานทอง 2 ชั้น เชิญไปตั้งบนธรรมาสน์ศิลาหน้าพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสงฆ์ถวายพรพระ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต ทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทาน ฉัน เสร็จแล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา แล้วกลับ เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน พราหมณ์เบิกแว่น ข้าราชการรับแว่นเวียนเทียน สมโภชพระสุพรรณบัฏ ดวงพระบรมราชสมภพ และพระราชสัญฉกร ประจำรัชกาล ครั้นถ้วน 3 รอบแล้ว พระราชครูวามเทพมุนี (สวาสดิ์ รังสิพราหมณกุล) เจิมพระ สุพรรณบัฏ ดวงพระบรมราชสมภพและพระราชสัญฉกร ประจำรัชกาลและประดิษฐาน

พักไว้ในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าชานี-นิวัติ เสด็จกลับ

3. การทรงถวายสักการะสมเด็จพระบรมราชบุพการี

(10) วันที่ 3 พฤษภาคม 2493

เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี ออกประดิษฐานในหอพระธาตุมนเทียร

(11) เวลา 19.00 น.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชินี เสด็จพระราชดำเนินมายังหอพระธาตุมนเทียร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิและพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี ในการที่จะเสด็จเข้าพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

4. การพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

(12) วันที่ 4 พฤษภาคม 2493

เจ้าพนักงานแต่งที่จะมีการพระราชพิธีไว้ที่พระราชมนเทียร คือ:-

พระที่นั่งจักรพรรดิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย กับแต่งที่ประกอบการพระราชพิธีไว้ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และที่ทำพิธีพราหมณ์

(13) เวลา 10.00 น.

เจ้าพนักงานพระอาลักษณ์จะได้เชิญพานพระสุพรรณบัฏพร้อมด้วยดวงพระบรมราชสมภพ และพระราชลัญฉกรประจำรัชกาลออกจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาขึ้นพระราชยานที่หน้าประตูหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีกระบวนเครื่องสูงกลองชะนะและคู่แห่ แห่ไปยังหน้าพระทวารเทเวศรรักษา แล้วเชิญไปประดิษฐาน ณ พระราชพิธีมณฑล ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

(14) เวลา 18.00 น.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรถยนต์พระที่นั่งเสด็จออกจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน สวนจิตรลดา มายังพระบรมมหาราชวัง เทียบรถพระที่นั่งที่หน้าพระทวาร

เทเวศรรักษา เสด็จลงทรงพระราชดำเนินเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทรงจุดธูปเทียนชะนวนพระราชทานพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าชานีนิวัต ไปทรงจุดเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้ว ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีรัตนตรัย แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณโดยทางพระทวารเทวราชสมเหวร์ ขาวพนักงานประโคมแตรสังข์ และดุริยางค์ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ 30 รูป ซึ่งจะเจริญพระพุทธมนต์ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ขึ้นสู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีรัตนตรัย สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล

(15) เวลา 18.50-19.40 น.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนทองด้วยไฟฟ้าทั้งพระราชลัญจกรประจำรัชกาลแล้วถวายเทียนชะนวนนั้นแด่สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระสังฆราชลงไปจุดเทียนชัยที่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์ทั้งนั้นเจริญมงคลคาถาจุดธูปเทียนชัย ขาวพนักงานประโคมฆ้องชัย สังข์ บัณเฑาะว์ แตร และดุริยางค์ เสร็จแล้วสมเด็จพระสังฆราชกลับขึ้นไปประทับอาสนะในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระสาสนโสภณ (อุฏฐายี) อ่านประกาศการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จบแล้วพระสงฆ์ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ 30 รูป และในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยอีก 45 รูป เจริญพระพุทธมนต์พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พราหมณ์พิธีทูลเกล้าฯ ถวายใบสมิต ทรงปัดแล้วรับไปทำพิธีต่อไป สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนเท่าพระองค์ ธูปเทียนบูชา พระสยามเทวาธิราช พระแท่นอัฐทิศ และพระที่นั่งภัทรบิฐ สมาชิกรัฐสภา บูชาพระแท่นอัฐทิศ โหรบูชาเทพดานพเคราะห์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระศรีรัตนตรัย ทรงพระมหามงคล และทรงสดับพระสงฆ์ 5 รูป เจริญพระพุทธมนต์พระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียรจบแล้ว เสด็จประทับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระสงฆ์ถวายพระพรลา เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงจุดธูปเทียนบูชาธรรมที่พระแท่นภาณวาร แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

(16) อนึ่ง พราหมณ์พิธีจะได้เริ่มต้นทำพิธีตั้งแต่บ่ายวันนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะเสร็จการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

5. บรมราชาภิเษก

(17) วันที่ 5 พฤษภาคม 2493

เวลา 9.30 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมายังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีรัตนตรัย แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร และดุริยางค์สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ รวม 5 รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานขึ้นนั่งเหนืออาสนะในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระศรีรัตนตรัย สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล จบแล้ว เสด็จเข้าในหอพระสุลาลัยพิมาน ทรงเศวตพัสตร์

(18) เวลา 10.00-11.46 น.

พระราชครูวามเทพมุนี กราบบังคมทูลเชิญเสด็จไปสู่มณฑปพระกระยาสนาน

(19) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกจากหอพระสุลาลัยพิมาน มีกระบวนเจ้าหน้าที่นำและตามเสด็จไปยังชาลาพระราชมนเทียร ทรงจุดธูปเงินเทียนทองสังเวยเทวดากลางหาว แล้วเสด็จไปยังมณฑปพระกระยาสนาน ประทับเหนืออุทุมพรราชอาสน์แปรพระพักตร์สู่ทิศบูรพา สรงพระมุรธาภิเษก พระยาโหราธิบดีลั่นฆ้องชัย พราหมณ์เป่าสังข์ พนักงานแกว่งบัณเฑาะว์ เจ้าพนักงานไขสหัสธาราอันเจือด้วยน้ำปัญจมหานทีในมัชฌิมประเทศ น้ำเบญจสุทธคงคาในแม่น้ำสำคัญทั้ง 5 และน้ำ 4 สระ ในราชอาณาจักรไทย ซึ่งเคยแต่งเป็นน้ำสรงพระมุรธาภิเษกสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเป็นพระราชประเพณีมาแต่โบราณกาล ขณะนั้นพระสงฆ์ในพระราชพิธีมณฑลเจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร มะโหระทึก และเครื่องดุริยางค์ทหารกองเกียรติยศถวายเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ทหารปืนใหญ่ยิงปืนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบยุค ตามกำลังวัน

(20) เมื่อสรงสหัสธาราแล้ว พระบรมวงศ์และเจ้าหน้าที่จะได้ถวายน้ำดังนี้:-

(ก) สมเด็จพระสังฆราช ถวายพระพรอบพระกริ่ง กับพระครอบยันตรนพคุณ

(ข) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ถวายพระเต้าเบญจคัพย์ รัชกาลที่ 5

(ค) พระยาโหราธิบดี ถวายพระเต้าน้ำเจราะห์

(ง) พราหมณ์พิธี ทูลเกล้าฯ ถวายพระมหาสังข์ 5 สังข์ 3 และสังข์สัมฤทธิ์

(จ) เจ้าพนักงานภูษามาลาถวายพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ

(21) เสร็จสรงพระมุรธาภิเษกแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นหอพระสุลาลัยพิมาน มีกระบวนนำและตามเสด็จ เช่นเสด็จลง

(22) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์ เสด็จออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ สถิตเหนือพระแท่นอัฐทิศภายใต้พระบวรเศวตฉัตร แปรพระพักตร์สู่บูรพทิศเป็นปฐม สมุหพระราชพิธี (ม.ร.ว. เทวาธิราช ป. มาลากุล) ทูลเกล้าฯ ถวายพระเต้าเบญจคัพย์สำหรับทรงรับน้ำอภิเษก สมาชิกรัฐสภาจะได้เชิญน้ำอภิเษกซึ่งได้พลีกรรมตักไปประกอบการพระราชพิธีแล้วมาทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่ออัญเชิญให้ทรงแผ่พระราชอาณาปกครองประชาชนในทิศทั้ง 8 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับน้ำอภิเษก พราหมณ์พิธีถวายน้ำเทพมนตร์ด้วยพระสังข์ เสด็จแปรที่ประทับทรงรับน้ำอภิเษกนั้นไปแล้วประทับทิศต้น ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนจะได้ทูลเกล้าฯ ถวายน้ำอภิเษกสำหรับส่วนกลาง และกราบบังคมทูลถวายพระพร แล้วเจ้าพนักงานพระราชพิธีจะได้เชิญพระนพปฐลมหาเศวตฉัตรมามอบให้พระราชครูวามเทพมุนีทูลเกล้าฯ ถวาย ขณะนั้นพราหมณ์เป่าสังข์ ชาวพนักงานประโคม บัณเฑาะว์ ฆ้องชัย แตร มะโหระทึก และเครื่องดุริยางค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับและพระราชทานให้ผู้เชิญรับเชิญไว้แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐภายใต้นพปฐลมหาเศวตฉัตรแปรพระพักตร์สู่ทิศบูรพา พระราชครูวามเทพมุนีกล่าวเวทสรรเสริญเปิดศิวาลัยไกลาศจบแล้วเจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญพระสุพรรณบัฏ เบญจราชกกุธภัณฑ์ ขัตติยราชวราภรณ์ เครื่องขัตติยราชูปโภค และพระแสงราชศัตราวุธจากพระแท่นที่บูชาในพระราชพิธีมณฑลทีละสิ่งมามอบให้พระราชครูวามเทพมุนีทูลเกล้าฯ ถวาย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับทรงสวมและทรงวางไว้บนโต๊ะ 2 ข้างพระที่นั่งภัทรบิฐ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมสังข์ บัณเฑาะว์ ฆ้องชัย แตร มะโหระทึก และเครื่องดุริยางค์กองทหารถวายเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ยิงปืนกองแก้วจินดา 21 นัดตามกำลังวัน ทหารบก ทหารเรือ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระชัตติยราชอิสสริยยส ฝ่าย

ละ 101 นัด พระสงฆ์ในพระอารามทั้งหลายย่ำระฆังถวายชัยมงคล พระอารามละ 7 ลา

(23) เมื่อสุดเสียงประโคมแล้ว พระราชครูวามเทพมุนีถวายอนุษฐุภศิวเวทวิษณุมนตร์ และถวายพระพรชัยมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการตอบพระราชทานอารักขาแด่ประชาชนไทย และทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ทั้งพระราชสัตยาธิษฐานจะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจปกครองราชอาณาจักรไทยโดยทศพิธราชธรรมจริยา แล้วทรงเปลื้องพระมหาพิชัยมงกุฎและพระธำมรงค์ พระราชทานให้ผู้เชิญรับเชิญไว้ ทรงโปรยดอกพิกุลเงิน พิกุลทอง พระราชทานแก่พราหมณ์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระที่นั่งไพศาลทักษิณไปพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางพระทวารเทวราชมเหศวร์ ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ 80 รูป ในการพระราชพิธีนี้ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระสังฆราชถวายอดิเรก ถวายพระพรแล้วเสด็จขึ้น

(24) พระภิกษุทรงสมณศักดิ์ผู้ใหญ่ดับเทียนชัย พระสงฆ์ทั้งนั้นชวดคาถาดับเทียนชัยเสร็จแล้วกลับ

(25) เวลา 14.00 น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์ ประดับราชอิสริยาภรณ์ เสด็จออกพระทวารเทวราชมเหศวร์ มายังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์บนพระราชบัลลังก์ ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร ทรงพระมหาพิชัยมงกุฎ มีมหาดเล็กเชิญราชกกุธภัณฑ์ พระแสงรายศีนทอง พระแสงอัษฎาวุธ และถวายอยู่งานพัดโบก มหาดเล็กรับ ชาวม่านไขพระสูตร เจ้าพนักงานชูพุ่มดอกไม้ทองให้สัญญา ชาวพนักงานกระทั่งมะโหระทึก ประโคมสังข์แตร และกลองชะนะ ทหารกองเกียรติยศกระทำความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี รัฐมนตรี คณะทูต สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทน และข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อสุดเสียงประโคมแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามข้าราชการ เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศ ประธานรัฐสภา กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล

ในนามประชาชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบ แล้วมหาดเล็กรับกรับ ชาวม่านปิดพระสูตร เจ้าพนักงานชูพุ่มดอกไม้ทองให้สัญญา ชาวพนักงานกระทั่งมะโหระทึก ประโคมสังข์ แตร และกลองชนะ ทหารกองเกียรติยศกระทำความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

(26) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ มหาดเล็กเชิญราชกกุธภัณฑ์ตามเสด็จไปประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร สมเด็จพระราชินีประทับข้างบรมราชาอาสน์เบื้องซ้าย พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายในเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท โปรดเกล้าฯ ให้อาลักษณ์อ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระราชินีให้ดำรงราชฐานันดรศักดิ์เป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี แล้วสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีเสด็จไปสู่หน้าพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ ทรงเจิม พระราชทานราชอิสริยาภรณ์และเครื่องอิสริยราชูปโภค ชาวพนักงานประโคมสังข์ บัณเฑาะว์ ฆ้องชัย แตร และเครื่องดุริยางค์ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหาพิชัยมงกุฎ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร กราบบังคมทูลพระกรุณาแทนพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน ถวายพระพรมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ แล้วทรงโปรยดอกพิกุลเงินพิกุลทอง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีไปสู่หอพระสุลาลัยพิมาน

(27) ในการเสด็จออกมหาสมาคมวันนี้ เจ้าหน้าที่จะได้เทียบช้างต้น ม้าต้น พระที่นั่งราเชนทรยาน รถพระที่นั่ง ที่ในพระบรมมหาราชวัง และเทียบเรือพระที่นั่งที่ท่าราชวรดิฐ

(28) อนึ่ง ในวันนี้จะได้เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนราบใหญ่ไปทรงนมัสการพระศรีรัตนตรัยที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมราชบุพการีที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

(29) เวลา 16.00 น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์ ทรงพระมหามาลา เสด็จออกเกยหน้าพระทวารเทเวศร์รักษา ประทับพระที่นั่งราชยานพุดตานทอง เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนราบใหญ่ไปเทียบเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะและถวายต้นไม้ทองเงินบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาไลย แล้วทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีรัตนตรัย สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสมาทานศีลแล้ว มีพระราชดำรัสประกาศพระองค์เป็นอัครศาสนูปถัมภกในที่ชุมนุมสงฆ์และพระบรมวงศานุวงศ์กับข้าราชการ ขณะนั้นพระสงฆ์ 80 รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน พร้อมกันเปล่งสังฆวาจา "สาธุ" 3 ครั้ง แล้วสมเด็จพระสังฆราชถวายอดิเรก สมเด็จพระราชาคณะถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงจากพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประทับพระที่นั่งราชยานพุดตานทอง เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนราบใหญ่ ไปยังเกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีรัตนตรัย และเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิและพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี แล้วทรงทอดผ้า พระสงฆ์สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก และถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีเสด็จขึ้น

(30) เวลา 16.00 น.

เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้วทองเงิน พราหมณ์เบิกแว่น ข้าราชการรับแว่นเวียนเทียนสมโภชพระราชมนเทียร

6. เฉลิมพระราชมนเทียร

(31) วันที่ 6 พฤษภาคม 2493

เจ้าพนักงานเตรียมการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียรในพระบรมมหาราชวังไว้พร้อม เวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ

พระบรมราชินี เสด็จมายังพระบรมมหาราชวัง

(32) เวลา 19.54-22.02 น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินสู่พระราชมนเทียร มีเชื้อพระราชวงศ์เชิญเครื่องเฉลิมพระราชมนเทียร เครื่องราชูปโภคและพระแสงตามเสด็จไปยังพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน เวลา 20 นาฬิกา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านภาพรประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฏกุลินี และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี จะได้ทรงลาดพระที่ราชบรรจถรณ์เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินสู่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานองค์ตะวันออก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านภาพรประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฏกุลินี ถวายพระแส้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี ถวายจั่นหมาก ท้าววรคณานันท์ (ม.ร.ว.แป้ม มาลากุล) ถวายกุญแจ ทรงรับและทรงวางไว้ข้างพระที่แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเอนพระองค์บรรทม ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัย สังข์ แตร และดุริยางค์ ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า นภาพร-ประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฏกุลินี ถวายพระพรมงคล

(33) วันที่ 7 พฤษภาคม 2493

วันนี้เป็นวันที่คณะทูตต่างประเทศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง และเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศจะได้เชิญคณะทูต และนำไปชุมนุมลอยเฝ้าฯ ตามตำแหน่ง

(34) เวลา 11.00 น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ซึ่งคณะทูตชุมนุมเฝ้าฯ อยู่ หัวหน้าคณะทูตอ่านคำกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล มีพระราชดำรัสตอบแล้ว เสด็จขึ้น

(35) เวลา 16.30 น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออกสีหบัญชรพระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท พนักงานประโคมมะโหระทึกและแตรฝรั่ง

เมื่อสุดเสียงแตรแล้ว ปลัดกระทรวงมหาดไทยนำประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน และกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายพระพรชัยมงคลแทนประชาชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตอบ แล้วเสด็จขึ้นพนักงานประโคมมะโหระทึก แตรฝรั่ง

(36) เวลา 17.00 น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ข้าราชการฝ่ายในเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนในการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียร แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีรัตนศรัยแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้อาลักษณ์อ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เฉลิมพระนามสมเด็จพระสังฆราชจบแล้ว ทรงประเคนใบกำกับพระสุพรรณบัฏ ชาวพนักงานประโคมสังข์ บัณเฑาะว์ ฆ้องชัย แตร และดุริยางค์ แล้วจะได้ทรงตั้งสมณศักดิ์พระราชาคณะฝ่ายมหานิกายรูป 1 ฝ่ายธรรมยุติกนิกายรูป 1 และฝ่ายรามัญนิกายรูป 1 เพื่อพระราชสิริสวัสดิ์ และเป็นราชธรรมานุสสรณ์ ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามบูรพราชประเพณี เสร็จแล้ว สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช ถวายอดิเรก ถวายพระพรลาพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน และข้าราชการฝ่ายหน้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน ในการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียร แล้วสังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายเทศน์และรับอนุโมทนาขึ้นนั่งเหนืออาสนะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร) ถวายพระธรรมเทศนามงคลสูตร รัตนสูตร เมตตสูตร รวมกัณฑ์ 1 จบแล้ว พระภิกษุ 4 รูป รับอนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ชาวพนักงานประโคมแตรและเครื่องดุริยางค์ สมเด็จพระราชาคณะถวายอดิเรก ถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีเสด็จกลับ

(37) วันที่ 6 พฤษภาคม 2493 เวลา 16.30 น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ฝ่ายในเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนเช่นวันก่อน

แล้ว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปแล้วโปรดเกล้าฯ ให้อาลักษณ์อ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระฐานันดรศักดิ์พระบรมราชวงศ์ตามราชประเพณีที่สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชทรงปฏิบัติเนื่องในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกจบแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์ ทรงเจิม ชาวพนักงานประโคมสังข์ บัณเฑาะว์ แตร และเครื่องดุริยางค์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องประกอบพระอิสริยยศด้วย แล้วข้าราชการฝ่ายหน้าทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนต่อไป เสร็จแล้ว สังฆการีนิมนต์สมเด็จพระสังฆราช เสด็จประทับเหนืออาสนะพร้อมด้วยพระภิกษุที่จะรับอนุโมทนาอีก 4 รูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระสังฆราชถวายพระธรรมเทศนาเทวาทิสนกถา ทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตรรวมกัณฑ์ 1 จบแล้ว พระภิกษุ 4 รูปรับอนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร และเครื่องดุริยางค์ สมเด็จพระสังฆราชถวายอติเรก ถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จกลับ

(๖8) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดต้นไม้เงินทอง และธูปเงินเทียนทองเป็นเครื่องราชสักการะมอบกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้ข้าราชการฝ่ายภูมิภาคเชิญไปบูชาพระพุทธเจดียสถานที่เป็นหลักสำคัญในราชอาณาจักร คือ-

1.	พระพุทธบาท	สระบุรี
2.	พระพุทธชินราช	พิษณุโลก
3.	พระบรมธาตุ	สวรรคโลก
4.	พระธาตุหริภุญไชย	นครลำพูน
5.	พระปฐมเจดีย์	นครปฐม
6.	พระมหาธาตุ	นครศรีธรรมราช
7.	พระธาตุพนม	นครพนม[1]

---

[1] "กำหนดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียร พ.ศ. 2493," ราชกิจจานุเบกษา 67 (9 พฤษภาคม 2493) : 1942-1966.

ภาคผนวก จ.

พิธีราชสูยะในคัมภีร์ไมตรายณิสังหิตา

(Rājasūya (MS.II.6.7-8)

devīrāpo apām napādrāṣṭradāḥ stha rāṣṭram datta svāhā devīrāpo apām napādrāṣṭradāḥ stha rāṣṭramamusmāi datta vṛsnormirasi vṛsaseno 'syapām patirasyaprahāvarīḥ stha parivāhinīḥ sthāujasvinīḥ stha māndāḥ stha vrajakṣitaḥ stha sūryavarcasaḥ stha sūryatvacasaḥ stha marutāmojaḥ stha vaśāḥ stha śakvarīḥ stha viśvabhṛtaḥ stha janabhṛto 'pāmosadhīnām rasaḥ śravisthāḥ stha rāṣṭradāḥ stha rāṣṭramamusmāi datta //7//

devīrāpo madhumatīḥ samsṛjyadhvam mahi kṣatram kṣatriyāya vanvānāḥ /

anādhṛṣṭāḥ sīdatorjasvatīrmahi varcaḥ kṣatriyāya dadhatīḥ //

apo devīrmadhumatīragṛbhṇāmūrjasvatī rājasūyāścitānāḥ /

yābhirmitrāvarunā abhyasiñcamstābhirindramanayannatyarātīḥ /

anibhṛṣṭamasi vāco bandhustapojāḥ somasya dātram //

śukrā vaḥ śukreṇa punāmi candrā vaścandreṇa punāmi //

devo vaḥ savitā punātvachidreṇa pavitreṇa /

vasoḥ sūryasya raśmibhiḥ //

svāhā rājasūyāḥ //

sadhamādo dyumnyā ūrjā ekā anādhṛṣṭā apasyo vasānāḥ /

pastyāsu cakre varunaḥ sadhasthamapām śiśurmātṛtamāsvantaḥ //

rudra yatte giriparam nāma tasminhutamasi yameṣṭamasi svāhā somā indro varuno mitro agniste devā dharmadhṛto dharmam dhārayantu //8//

ภาคผนวก ฉ.

พิธีราชสูยะในคัมภีร์ไตตติรียะสังหิตา

Rājasūya (TS.I.8.11,12,14)

arthetaḥ sthāpām patirasi vṛsā'syūrmirvṛsaseno 'si vrajakṣitaḥ stha marutāmojaḥ stha sūryavarcasaḥ stha sūryatvacasaḥ stha māndāḥ stha vāśāḥ stha śakvarīḥ stha viśvabhṛtaḥ stha janabhṛtaḥ sthāgnestejasyāḥ sthāpāmoṣadhīnām rasaḥ sthāpo devīrmadhumatīragṛhnannūrjasvatī rājasūyāya citānāḥ yābhirmitrāvarunāvabhyasiñcanyābhirindramanayannatyarātīḥ / rāṣṭradāḥ stha rāṣṭram datta svāhā rāṣṭradāḥ stha rāṣṭramamusmāi datta //11//

devīrāpaḥ sam madhumatīrmadhumatībhiḥ sṛjyadhvam mahi varcaḥ kṣatriyāya vanvānā anādhṛṣṭāḥ sīdatorjasvatīrmahi varcaḥ kṣatriyāya dadhatīranibhṛṣṭamasi vāco bandhustapojāḥ somasya dātramasi śukrā vaḥ śukrenotpunāmi candrāścandrenāmṛtā amṛtena svāhā rājasūyāya citānāḥ / sadhamādo dyumninīrūrja etā anibhṛṣṭā apasyuvo vasānāḥ / pastyāsu cakre varunaḥ sadhasthamapām śiśuḥ //12.1//

mātṛtamāsvantaḥ / kṣatrasyolbamasi kṣatrasya yonirasyāvinno agnirgṛhapatirāvinna indro vṛddhaśravā āvinnaḥ pūṣā viśvavedā āvinnāu mitrāvarunāvṛtāvṛdhāvāvinne dyāvāpṛthivī dhṛtavrate āvinnā devyaditirviśvarūpyāvinno 'yamasāvamuṣyāyano 'syām viśyasminrāṣṭre mahate kṣatrāya mahata ādhipatyāya mahate jānarājyāyāiṣa vo bharatā rājā somo' smākam brāhmanānām rājendrasya //12.2//

vajro 'si vārtraghnastvayā 'yam vṛtram vadhyācchatrubādhanāḥ stha pāta mā pratyañcam pāta mā tiryañcamanvañcam mā pāta digbhyo mā pāta viśvābhyo mā nāṣtrābhyaḥ pāta hiranyavarnāvuṣasām viroke'

yahsthūnāvuditāu sūryasyā 'rohatam varuna mitra gartam tataścaksā-thāmaditim ditim ca //12.3//

somasya tvisirasi taveva me tvisirbhūyādamrtamasi mrtyormā pāhi didyonmā pāhyavestā dandaśūkā nirastam namuceh śirah / somo rājā varuno devā dharmasuvaśca ye / te te vācam suvantām te te prānam suvantām te te caksuh suvantām te te śrotram suvantām somasya tvā dyumnenābhi siñcāmyagneh //14.1//

tejasā sūryasya varcasendrasyendriyena mitrāvarunayorvīryena marutāmojasā ksatrānām ksatrapatirasyati divaspāhi samāvavrtrannad-harāgudīcīrahim budhniyamanu samcarantīstāh parvatasya vrsabhasya prstho nāvaścaranti svasica iyānāh / rudra yatte krayī param nāma tasmāi hutamasi yamestamasi / prajāpate na tvadetānyanyo viśvā jātāni pari tā babhūva / yatkāmāste juhumastanno astu vayam syāma patayo rayīnām //14.2//

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ช.

พิธีราชสูยะในคัมภีร์อถรรพเวท

Rājasūya (AV.IV.8.1-7)

bhūto bhūteṣu paya ā dadhāti sa bhūtānāmadhipatirbabhūva /
tasya mṛtyuścarati rājasūyaṃ sa rājā rājyamanu manyatāmidam
//1//

abhi prehi māpa vena ugraścettā sapatnahā /
ā tiṣṭha mitravardhana tubhyaṃ devā adhi bruvan //2//

ātiṣṭhantaṃ pari viśve abhūṣañ chriyaṃ vasānaścarati
svarociḥ /
mahat tad vṛṣṇo asurasya nāmā viśvarūpo amṛtāni tasthāu
//3//

vyāghro adhi vāiyāghre vi kramasva diśo mahīḥ /
viśastvā sarvā vāñchantvāpo divyāḥ payasvatīḥ //4//

yā āpo divyāḥ payasā madantyantarikṣa uta vā pṛthivyām /
tāsāṃ tvā sarvāsāmapāmabhi ṣiñcāmi varcasā //5//

abhi tvā varcasāsi cannāpo divyāḥ payasvatīḥ /
yathāso mitravardhanastathā tvā savitā karat //6//

enā vyāghraṃ pariṣasvajānāḥ siṃhaṃ hinvanti mahate sāubhagāya /
samudraṃ na subhuvastasthivāṃsam marmṛjyanta dvīpinamapsvan-
taḥ //7//

ภาคผนวก ซ.

พิธีปุนรภิเษกในคัมภีร์ไอตเรยพราหมณะ

Punarabhiṣeka (AB.VIII.2.1-7)

athātaḥ punarabhiṣekasyāiva sūyate ha vā asya kṣatram yo dīkṣate kṣatriyaḥ sansa yadā 'vabhṛthādudetyānūbandhyayeṣṭvodavasyatyathāinamudavasānīyāyām saṃsthitāyām punarabhiṣiñcati tasyāite purastādeva sambhārā upaklṛptā bhavantyāudumbaryāsandī tasyāi prādeśamātrāḥ pādāḥ syuraratnimātrāṇi śīrṣanyānūcyāni māuñjam vivayanam vyāghracarmāstaraṇa māudumbaraścamasa udumbaraśākhā tasminnetasmiṃścamase 'stātayāni niṣutāni bhavanti dadhi madhu sarpirātapavarṣyā āpaḥ śaṣpāṇi ca tokmāni ca surā dūrvā tadyāiṣā dakṣinā sphyavarttanirvederbhavati tatrāitām prācī māsandīm pratiṣṭhāpayati tasyā antarvedi dvāu pādāu bhavato bahirvedi dvāviyam vāi śrīstasyā etat parimitam rūpam yadantarvedyathāiṣa bhūmā' parimito yo bahirvedi tadyadasyā antarvedi dvāu padāu bhavato bahirvedi dvā ubhayoḥ kāmayorupāptyāi yaścāntarvedi yaśca bahirvedi //1//

vyāghracarmanāstṛmātyuttaralomnā prācīnagrīvena kṣatram vā etadāranyānām paśūnām yad vyāghraḥ kṣatram rājanyaḥ kṣatrenāiva tatkṣatram samarddhayati tām paścāt prāñupaviśyācya jānu dakṣina mabhimantrayata ubhābhyām pānibhyā mālabhyāgnistvā gāyatryā sayuk chandasārohatu savitoṣṇihā somo 'nuṣṭubhā bṛhaspatirbṛhatyā mitrāvarunāu pañktyendrastriṣṭubhā viśvedevā jagatyā tānaha manu rājyāya sāmrājyāya bhāujyāya svārājyāya vairājyāya pārameṣṭhyāya rājyāya māhārājyāyādhipatyāya svāvaśyāyātiṣṭhāyārohāmītyetā māsandī māroheddakṣinenāgre jānunātha savyena tattaditi caturuttarāirvāi

devāśchandobhiḥ sayūg bhūtvāitāṃ śriya mārohanyasyā meta etarhi pratiṣṭhitā agnirgāyatryā savitoṣṇihā somo 'nuṣṭubhā bṛhaspatirbṛhatyā mitrāvaruṇāu pañktyendrastriṣṭubhā viśvedevā jagatyā te ete abhyanūcyete agnergāyatryabhavatsayugveti kalpate ha vā asmāi yogakṣema uttarottariṇīm ha śriya maśnute 'śnute ha prajānā māiśvarya mādhipatyaṃ ya eva metā anu devatā etā māsandī mārohati kṣatriyaḥ sannathāina mabhiṣekṣyannapāṃ śāntiṃ vācayati śivena mā cakṣuṣā paśyatāpaḥ śivayā tanvopaspṛśata tvacaṃ me sarvānagnīnapsuṣado huve vo mayi varco bala mojo nidhatteti nāitasyābhiṣiṣicānasyāśāntā āpo vīryaṃ nirhaṇanniti //2//

athāina mudumbaraśākhā mantarddhāyābhiṣiñcatīmā āpaḥ śivatamā imāḥ sarvasya bheṣajīḥ / imā rāṣṭrasya varddhanīrimā rāṣṭrabhṛto 'mṛtāḥ / yābhirindra mabhyasiñcat prajāpatiḥ somaṃ rājānaṃ varuṇaṃ yamaṃ manuṃ / tābhiradbhirabhiṣiñcāmi tvā mahaṃ rājñāṃ tva madhirājo bhaveha / mahāntaṃ tvā mahīnaṃ samrājaṃ carṣaṇīnāṃ / devī janitryajījanad bhadrā janitryajījanad / devasya tvā savituḥ prasave' śvinorbahubhyāṃ pūṣṇo hastābhyā magnestejasā sūryasya varcasendrasyendriyenābhiṣiñcāmi balāya śriyāi yaśase' nnādyāya / bhūriti ya icchedima meva pratyanna madyādityatha ya icched dvipuruṣaṃ bhūrbhuva ityatha ya icchet tripuruṣaṃ vā' pratimaṃ vā bhūrbhuvaḥ svariti taddhāika āhuḥ sarvāptirvā eṣā yadetā vyāhṛtayo' tisarvena hāsya parasmāi kṛtaṃ bhavatīti ta metenābhiṣiñceddevasya tvā savituḥ prasave' śvinorbāhubhyāṃ pūṣṇo hastābhyā magnestejasā sūryasya varcasendrasyendriyeṇābhiṣiñcāmi balāya śriyāi yaśase' nnādyāyeti tadu punaḥ paricakṣate yadasarveṇa vāco 'bhiṣikto bhavatī śvaro ha tu purāyuṣaḥ prāitoriti ha smāha satyakāmo jābālo ya metābhirvyāhṛtibhirmābhiṣiñcatītīśvaro ha sarva māyurāitoḥ sarva māpnodvijayenetyu ha smāhoddālaka āruniṛya metābhirvyāhṛtibhirabhiṣiñcatīti ta metenāivābhiṣiñced

devasya tvā savituḥ prasave 'śvinorbāhubhyāṃ pūṣṇo hastābhyā magnestejasā sūryasya varcasendrasyendriyeṇābhiṣiñcāmi balāya śriyāi yaśase 'nnādyāya bhūrbhuvassvarityathāitāni ha vāi kṣatriyādījānād vyutkrāntāni bhavanti brahmakṣatre ūrgannādya mapā moṣadhīnāṃ raso brahmavarcasa mirāpuṣṭiḥ prajātiḥ kṣatrarūpaṃ tadatho annasya rasa oṣadhīnāṃ kṣatraṃ pratiṣṭhā tadyadevāmū purastādāhutī juhoti tadasmin brahmakṣatre dadhāti //3//

atha yadāudumbaryāsandī bhavatyāudumbaraścamasa udumbaraśākhorgvā annādyamudumbara ūrjamevāsmiṃstadannādyaṃ dadhātyatha yad dadhi madhu ghṛtaṃ bhavatyapāṃ sa oṣadhīnāṃ raso 'pāmevāsmiṃstadoṣadhīnāṃ rasaṃ dadhātyatha yadātapavarṣyā āpo bhavanti tejaśca ha vāi brahmavarcasaṃ cātapavarṣyā āpasteja evāsmiṃstad brahmavarcasaṃ ca dadhātyatha yacchaspāṇi ca tokmāni ca bhavantīrāyāi tatpuṣṭyāi rūpamatho prajātyā irāmevāsmiṃstatpuṣṭiṃ dadhātyatho prajātimatha yat surā bhavati kṣatrarūpaṃ tadatho annasya rasaḥ kṣatrarūpamevāsmiṃstaddadhātyatho annasya rasamatha yad dūrvā bhavati kṣatraṃ vā etadoṣadhīnāṃ yad dūrvā kṣatraṃ rājanyo nitata iva hīha kṣatriyo rāṣtre vasan bhavati pratiṣṭhita iva nitateva dūrvāvarodhāirbhūmyāṃ pratiṣṭhiteva tadyad dūrvā bhavatyoṣadhīnāmevāsmiṃstat kṣatraṃ dadhātyatho pratiṣṭhāmetāni ha vāi yānyasmādījānād vyutkrāntāni bhavanti tānyevāsmiṃstad dadhāti tāirevāinaṃ tatsamarddhayatyathāsmāi surā kamsaṃ hasta ādadhāti svādiṣṭhayā madiṣṭhayā pavasva soma dhārayā indrāya pātave suta ityādhāya śāntiṃ vācayati nānā hi vāṃ devahitaṃ sadaskṛtaṃ mā saṃsṛkṣāthāṃ parame vyomani surā tvamasi śusminī soma eṣa rājā māinaṃ himsiṣṭaṃ svāṃ yonimāviśantāviti somapīthasya cāiṣā surāpīthasya ca vyāvṛttiḥ pītvā yaṃ rātiṃ manyeta tasmā enāṃ prayacchettaddhi mitrasya rūpaṃ mitra evāināṃ tadantataḥ

pratisthāpayati tathā hi mitre pratitisthati pratitisthati ya evam veda //4//

athodumbaraśākhāmabhi pratyavarohatyūrgvā annādyamudumbara ūrjameva tadannādyamabhi pratyavarohatyuparyevāsīno bhūmāu pādāu pratisthāpya pratyavarohamāha pratitisthāmi dyāvāpṛthivyoh pratitisthāmi prānāpānayoh pratitisthāmyahorātrayoh pratitisthāmyannapānayoh prati brahman prati ksatre pratyesu trisu lokesu tisthāmītyantatah sarvenātmanā pratitisthati sarvasmin ha vā etasmin pratitisthatyuttarottarinīm ha śriyamaśnute 'śnute ha prajānāmāiśvaryamādhipatyam ya evametena punarabhisekenābhisiktah ksatriyah pratyavarohatyetena pratyavarohena pratyavarūhyopastham krtvā prāñāsīno namo brahmane namo brahmane namo brahmana iti triskrtvo brahmane namaskrtya varam dadāmi jityā abhijityāi vijityāi sañjityā iti vācam visrjate sa yannamo brahmane namo brahmane namo brahmane iti triskrtvo brahmane namaskaroti brahmana eva tatksatram vaśameti tadyatra vāi brahmanah ksatram vaśameti tadrāstram samrddham tadvīravadā hāsmin vīro jāyate 'tha yadvaram dadāmi jityā abhijityāi vijityāi sañjityā iti vācam visrjata etadvāi vāco jitam yad dadāmītyāha yadeva vāco jitam tan ma idamanu karma santisthātā iti visrjya vācamupotthāyāhavanīye samidhamabhyādadhāti samidasi samvenksvendriyena vīryena svāhetīndriyenāiva tadvīryenātmānamantatah samarddhayatyādhāya samidham trīni padāni prāñudañnabhyutkrāmati klptirasi diśām mayi devebhyah kalpata kalpatām me yogaksemo' bhayam me' stvityaparājitām diśamupatisthate jitasyāivāpunah parājayāya tattaditīm //5//

devāsurā vā esu lokesu samyetire ta etasyām prācyām diśi yetire tāmstato 'surā ajayamste daksinasyām diśi yetire tāmstato'

surā ajayamste praticyām diśi yetire tāmstato' surā ajayamsta udīcyām diśi yetire tāmstato' surā ajayamsta etasminnavāntaradeśa yetire ya eṣa prāñudañ te ha tato jigyustam yadi kṣatriya upadhāvetsenayoḥ samāyatyostathā me kuru yathāhamimām senām jayāniti sa yadi tatheti brūyād vanaspate vīḍvaṅgo hi bhūyā ityasya rathopasthamabhimṛśyāthāinam brūyādatisthasvāitām te diśamabhimukhaḥ sannaddho ratho' bhipravarttatām sa udañ sa pratyañ sa dakṣinā sa prāñ so' bhyamitramityabhīvarttena haviṣetyevāinamāvarttayedathāinamanvīkṣetāpratirathena śāsena sāuparṇeneti jayati ha tām senām yadyu vā enamupadhāvetsaṅgrāmam samyatisyamānastathā me kuru yathā' hamimam saṅgrāmam saṅjayānītyetasyāmevāinam diśi yātayejjayati ha tam saṅgrāmam yadyu vā enamupadhāvedrāstrādaparudhyamānastathā me kuru yathā 'hamidam rāstram punaravagacchānītyetāmevāinam diśamupaniṣkramayet tathāha rāstram punaravagacchatyupasthāyāmitrāṇām vyapanuttim bruvan gṛhānabhyetyapa prāca indra viśvām amitrāniti sarvatohāsmā anamitramabhayam bhavatyuttarottarinīm ha śriyamaśnute 'śnute ha prajānāmāiśvaryamādhipatyam ya evametāmamitrāṇām vyapamuttim bruvan gṛhanabhyetyetya gṛhān paścād gṛhyasyāgnerupaviṣtāyānvārabdhāya ṛtvigantataḥ kamsena caturgṛhītāstisra āj̄yāhutīraindrīḥ prapadam juhotyanārttyā aristyā ajyānyā abhayāya //6//

paryū ṣu pra dhanva vājasātaye pari vṛtrā bhūrbrahma prāṇamamṛtam prapadyate' yamasāu śarma varmābhayam svastaye saha prajayā saha paśubhirni saksanirdviṣastaradhyā ṛnayā na īyase svāhā anu hi tvā sutam soma madāmasi mahe sama bhuvo brahma prāṇamamṛtam prapadyate 'yamasāu śarma varmābhayam svastaye saha prajayā saha paśubhirya rājye vājām abhi pavamāna pragāhase svāhā ajījano hi pavamāna sūryam vidhāre śa svarbrahma prāṇamamṛtam prapadyate'

yamasāu śarma varmābhayam svastaye saha prajayā saha paśubhiḥ kmanā payo gojīrayā raṃhamānaḥ purandhyā svāhetyanārtto ha vā aristo' jītaḥ sarvato guptastrayyāi vidyāyāi rūpeṇa sarvā diśo 'nu sañcaratyāindre loke pratisthito yasmā etā rtvigantataḥ kaṃsena caturgṛhītāstisra ājyāhutīrāindriḥ prapadaṃ juhotyathāntataḥ prajātimāśāste gavāmaśvānām puruṣānāmiha gāvaḥ prajāyadhvamihāśvā iha pūruṣāḥ iho sahasradakṣino vīrastrātā niṣīdatviti bahurha vāi prajayā paśubhirbhavati ya evametamantataḥ prajātimāśāste gavāmaśvānāṃ puruṣānāmeṣa ha vāva kṣatriyo' vikrsto yamevaṃvido yājayantyatha ha tam vyeva karṣante yathā ha vā idam niṣādā vā selagā vā pāpakṛto vā vittavantam puruṣamaranye gṛhītvā karttamanvasya vittamādāya dravantyevameva ta rtvijo yajamānam karttamanvasya vittamādāya dravanti yamanevaṃvido yājayantyetaddha sma vāi tadvidvānāha janamejayaḥ pāriksita evaṃvidam hi vāi māmevaṃvido yājayanti tasmādaham jayāmyabhītvarīṃ senāṃ jayāmyabhītvaryā senayā na mā divyā na mānusya iṣava rcchantyesyāmi sarvamāyuḥ sarvabhūmirbhavisyāmīti na ha vā enaṃ divyā na mānusya iṣava rcchantyeti sarvamāyuḥ sarvabhūmirbhavati yamevaṃvido yājayanti yājayanti //7//

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำแปล

ขัณฑ์ที่ 1

ณ บัดนี้/ ต่อจากเรื่องที่แสดงมาแล้ว จะเป็นเรื่องของพิธีปุนรภิเษก

ผู้ที่เป็นกษัตริย์ย่อมจะทรงเฉลิมฉลองพระราชอำนาจของพระองค์ เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นจากการสรงสนาน และเมื่อทรงทำพระราชพิธีบวงสรวงด้วยสัตว์บูชายัญตัวเมียแล้ว พระองค์ก็จะทรงเสร็จสิ้นกิจพิธี และเมื่อตอนสิ้นสุดของพิธีบูชาบวงสรวงเสร็จสิ้นแล้วก็จะถวายน้ำอภิเษกอีกครั้งหนึ่ง

สิ่งของทั้งหลายเหล่านี้ได้จัดตระเตรียมไว้ ณ เบื้องพระพักตร์ของพระองค์ คือตั่งอุทุมพร (ตั่งไม้มะเดื่อ) ซึ่งขาตั่งมีขนาด 1 คืบ พนักและที่เท้าแขนมีขนาด 1 ศอก เชือกถักด้วยหญ้าปล้อง (หญ้ามุญชะ) พรมหนังเสือ ขันไม้มะเดื่อ และกิ่งไม้มะเดื่อ ในขันนั้นได้ใส่สิ่งต่าง ๆ 8 อย่างคือ นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง เนยใส น้ำฝนที่ตกลงมาในขณะแดดออก ต้นหญ้าอ่อน หน่อต้นข้าว สุรา และหญ้าแพรก (ทูรวา) เส้นบริเวณพิธีที่ชีดไว้ด้วยสผยะ จะอยู่ทางทิศใต้ของแท่นบูชา และภายในเส้นบริเวณพิธีนั้นจะเป็นที่ตั้งของตั่งไม้มะเดื่อ ซึ่งจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ขาตั่ง 2 ขา จะอยู่ในแท่นบูชา ส่วนอีก 2 ขาจะอยู่นอกแท่นบูชา แผ่นดินนี้คือ สิริราชสมบัติ สิ่งที่อยู่ในแท่นบูชา เป็นสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ของแผ่นดิน ส่วนสิ่งที่อยู่นอกแท่นบูชา เป็นสิ่งที่มีอยู่คาษคื่นหาขอบเขตมิได้ การที่ขาสองขาของตั่งไม้มะเดื่ออยู่ในแท่นบูชา และอีกสองขาอยู่นอกแท่นบูชาก็เพื่อการบรรลุความปรารถนาทั้งสองประการ คือทั้งสิ่งที่อยู่ในแท่นบูชาและสิ่งที่อยู่นอกแท่นบูชา

ขัณฑ์ที่ 2

ตั่งไม้มะเดื่อนั้นจะลาดปูด้วยหนังเสือ โดยให้ขนอยู่ด้านบนและให้คอหันไปทางทิศตะวันออก เสือย่อมเป็นผู้ทรงอำนาจของสัตว์ป่าทั้งปวง และองค์ราชันย์ก็ย่อมเป็นพระราชอำนาจเช่นกัน พระองค์จะทรงยังพระราชอำนาจให้สัมฤทธิผลด้วยพระ-ราชอำนาจนั่นเอง พระราชาจะเสด็จไปที่ตั่งไม้มะเดื่อทางด้านหลัง และจะทรงหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก เมื่อทรงคุกพระชานุข้างขวา และเมื่อทรงจับตั่งไม้มะเดื่อด้วยพระหัตถ์ทั้งสองข้างแล้ว พระองค์จะทรงท่องมนตร์ว่า

ขออัคนิเทพผู้พร้อมด้วยคายตรีฉันท์ จงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้
ขอสวิตฤเทพผู้พร้อมด้วยอุษณิหฉันท์ จงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้
ขอโสมเทพผู้พร้อมด้วยอนุษฎุภฉันท์ จงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้
ขอพฤหัสบดีเทพผู้พร้อมด้วยพฤหตีฉันท์ จงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้
ขอมิตราวรุณเทพผู้พร้อมด้วยปังกติฉันท์ จงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้
ขออินทรเทพผู้พร้อมด้วยตริษฎุภฉันท์ จงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้
ขอวิศเวเทวเทพผู้พร้อมด้วยชคตีฉันท์ จงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้

ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับบนตั่งภายหลังทวยเทพเหล่านี้ เพื่อราชสมบัติ เพื่อความเป็นพระสัมราช (พระจักรพรรดิ) เพื่อความเป็นพระโภชะ เพื่อความเป็นพระสวราช เพื่อความเป็นพระวิราช เพื่อความเป็นพระปรเมษฐ์ เพื่อความเป็นพระราชา เพื่อความเป็นมหาราชา เพื่อความเป็นอธิบดี เพื่อความเป็นอิสระ และเพื่อความสูงส่ง

พระราชาพึงเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้ด้วยพระชานุข้างขวาก่อน แล้วจึงติดตามด้วยพระชานุข้างซ้าย การเสด็จขึ้นประทับนั้นเป็นอย่างนี้ ทวยเทพพร้อมด้วยฉันท์ทั้งหลายที่เพิ่มจำนวนขึ้นชนิดละ 4 พยางค์ เสด็จขึ้นสู่ตั่งนี้ซึ่งก็คือสิริราชสมบัติ ณ บัดนี้ เหล่าทวยเทพคืออัคนิเทพพร้อมด้วยคายตรีฉันท์ สวิตฤเทพพร้อมด้วยอุษณิหฉันท์ โสมเทพพร้อมด้วยอนุษฎุภฉันท์ พฤหัสบดีเทพพร้อมด้วยพฤหตีฉันท์ มิตราวรุณเทพพร้อมด้วยปังกติฉันท์ อินทรเทพพร้อมด้วยตริษฎุภฉันท์ และวิศเวเทวเทพพร้อมด้วยชคตีฉันท์ ได้เสด็จประทับบนตั่งนี้แล้ว ทวยเทพเหล่านี้ย่อมได้รับการกล่าวอ้างถึงเป็นคู่ ๆ ในบทสวด (ฤจ) ที่ว่า "คายตรีฉันท์ เป็นคู่ของอัคนิเทพ"

พระราชาจะทรงมีสวัสดิภาพ พระองค์จะทรงเสวยสิริราชสมบัติที่เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดเสวยไอศวรรย์และความเป็นอธิบดี เหนือประชาชนทั้งหลาย พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นย่อมจะเสด็จขึ้นประทับบนตั่งไม้มะเดื่อนี้ภายหลังหวยเทพเหล่านี้

และต่อจากนั้น เขาก็จะถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระราชา และจะให้พระองค์สวดบทสวดที่พรรณนาถึงสันติสุขของหมู่ชลเทพว่า "ข้าแต่หมู่ชลเทพ ขอพระองค์โปรดหอดพระเนตรดูข้าพเจ้าด้วยพระเนตรอันเปี่ยมด้วยสันติสุขเถิด ขอพระองค์โปรดสัมผัสผิวหนังของข้าพเจ้าด้วยพระวรกายที่เย็นฉ่ำของพระองค์เถิด ข้าพเจ้าขอทูลวิงวอนพระอัคนิเทพผู้ประทับอยู่ในน้ำว่า ขอพระองค์โปรดประทานรัศมีพละกำลัง และสมรรถภาพของพระองค์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด" เขาย่อมคิดว่าน้ำทั้งหลายที่ปั่นป่วนไม่พึงทำลายพละกำลังของพระองค์ผู้ทรงรับการอภิเษกอยู่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัณฑ์ที่ 3

เมื่อเขาคลุมพระองค์ด้วยกิ่งไม้มะเดื่อแล้ว ก็จะถวายน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยบทสวด 3 บท ดังนี้

น้ำทั้งหลายเหล่านี้เป็นน้ำที่วิเศษสุด เป็นยารักษาโรคทั้งปวง เป็นความเจริญรุ่งเรืองของราชอาณาจักร และเป็นความอมตะของเจ้าประเทศราช (1)

ประชาบดีเทพทรงอภิเษกอินทรเทพ โสมราชา วรุณเทพ ยมเทพ และพระมนู ด้วยน้ำทั้งหลายเหล่าใด ข้าพเจ้าจะถวายอภิเษกแด่พระองค์ด้วยน้ำทั้งหลายเหล่านั้น ขอพระองค์ทรงเป็นพระอธิราชเหนือราชาทั้งหลายในโลกนี้เถิด (2)

พระชนนีผู้เทวีทรงให้กำเนิดพระองค์ผู้ทรงเป็นใหญ่เหนือโลกทั้งหลาย พระชนนีผู้ประเสริฐทรงให้กำเนิดพระองค์ผู้ทรงเป็นพระจักรพรรดิของทวยราษฎร์ (3)

ในความอนุเคราะห์ของพระสวิตฤ ด้วยพระพาหาของพระอัศวิน ด้วยพระหัตถ์ของพระปูษัน ด้วยเปลวเพลิงของพระอัคนี ด้วยรัศมีของพระสูรยะ และด้วยพระราชอำนาจของพระอินทร์ ข้าพเจ้าจะถวายอภิเษกแด่พระองค์เพื่อพละกำลัง เพื่อสิริราชสมบัติ เพื่อพระยศ และเพื่ออาหาร

พราหมณ์ผู้ประสงค์พระราชาพระองค์นี้ พึงกินอาหารและถวายการอภิเษกพระองค์ด้วยการเปล่งคำว่า ภูร์ พราหมณ์ผู้ประสงค์ให้พระองค์เป็นผู้พร้อมด้วยพระโอรส และพระนัดดา พึงถวายอภิเษกแด่พระองค์ด้วยการเปล่งคำว่า ภูร์ และ ภุวร์ พราหมณ์ผู้ประสงค์ให้พระองค์เป็นผู้พร้อมด้วยพระโอรส พระนัดดา และพระปนัดดา หรือประสงค์ให้พระองค์ปราศจากศัตรูคู่แข่ง พึงถวายอภิเษกแด่พระองค์ด้วยเปล่งเอ่ยคำว่า ภูร์ ภุวร์ และ สุวร์

พราหมณ์พวกหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การเปล่งคำเหล่านี้เป็นการได้รับสรรพสิ่ง การอภิเษกของพระองค์นั้นเป็นสิ่งที่กระทำไปเพื่อความยิ่งใหญ่เหนือราชาอื่นทั้งปวง พราหมณ์พึงถวายอภิเษกแด่พระองค์ด้วยมนตร์ศักดิ์สิทธิ์บทนี้ "ในความ

อนุเคราะห์ของพระสวิตฤ ด้วยพระพาหาของพระอัศวิน ด้วยพระหัตถ์ของพระปูษัน ด้วยเปลวเพลิงของพระอัคนิ ด้วยรัศมีของพระสูรยะ และด้วยพระราชอำนาจของพระอินทร์ ข้าพเจ้าจะถวายการอภิเษกแด่พระองค์เพื่อพละกำลัง เพื่อสิริราชสมบัติ เพื่อพระยศ และเพื่ออาหาร" และเขาก็กล่าวโทษว่า "หากพระราชาทรงได้รับการอภิเษกด้วยการเปล่งถ้อยคำที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์อย่างนี้แล้ว พระองค์ก็อาจจะเสด็จสับล่วงไปก่อนถึงพระชนมายุ" แต่มหาฤษี สัตยกาม ชาพาล ได้กล่าวไว้ว่า "หากพระราชาทรงไม่ได้รับการอภิเษกด้วยการเปล่งถ้อยคำเหล่านี้แล้ว พระองค์ก็อาจจะดำรงพระชนมายุไปได้ตลอด และจะทรงได้รับสรรพสิ่งด้วยชัยชนะ" แต่มหาฤษี อุททาลกะ อารุณิ ได้เคยกล่าวเน้นไว้ว่า "พราหมณ์ย่อมจะถวายอภิเษกแด่พระราชาด้วยการเปล่งถ้อยคำเหล่านี้" เพราะเหตุนี้เอง พราหมณ์พึงถวายอภิเษกแด่พระราชาด้วยการเปล่งถ้อยคำว่า "ในความอนุเคราะห์ของพระสวิตฤ ด้วยพระพาหาของพระอัศวิน ด้วยพระหัตถ์ของพระปูษัน ด้วยเปลวเพลิงของพระอัคนิ ด้วยรัศมีของพระสูรยะ และด้วยพระราชอำนาจของพระอินทร์ ข้าพเจ้าจะถวายการอภิเษกแด่พระองค์เพื่อพละกำลัง เพื่อสิริราชสมบัติ เพื่อพระยศ และเพื่ออาหาร : ภูร์ ภุวร์ สุวร์" และแล้ว สิ่งเหล่านี้จะอันตรธานไปจากพระราชาผู้ทรงกระทำยัชญพิธีอยู่คือ (ความเป็น) พราหมณ์และกษัตริย์ พละกำลัง อาหาร รสชาติของเครื่องดื่มทั้งหลายและพฤกษชาติทั้งหลาย พรหมรัศมี การเพิ่มพูนของอาหาร และการให้กำเนิด สิ่งทั้งหมดนี้คือธรรมชาติของความเป็นกษัตริย์ และในทำนองเดียวกัน รสชาติของอาหารและอำนาจของพฤกษชาติทั้งหลายเป็นพื้นฐาน ดังนั้นเขาจึงถวายเครื่องสังเวย 2 อย่างนี้ไว้เบื้องหน้าของพระราชาซึ่งก็เท่ากับว่า เขาได้วางความเป็นพราหมณ์และกษัตริย์ไว้ในพระราชาองค์นี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัณฑ์ที่ 4

เหตุใดจึงต้องมีตั่งไม้มะเดื่อ ขันไม้มะเดื่อ และกิ่งไม้มะเดื่อ เหตุผลก็คือ ต้นมะเดื่อคือพละกำลังหรือคืออาหาร ดังนั้นเขาจึงวางพละกำลังซึ่งก็คืออาหารในพิธีนี้ เหตุใดจึงต้องมีนมเปรี้ยว น้ำนึ่งและเนยใส ทั้งนี้ก็เพราะว่ารสชาติของเครื่องดื่มทั้งหลายเหล่านี้คือรสชาติของมวลพฤกษชาติ ดังนั้นเขาจึงวางรสชาติของเครื่องดื่มทั้งหลาย ซึ่งก็คือรสชาติของมวลพฤกษชาติ ในพิธีนี้ เหตุใดจึงต้องมีน้ำฝนที่ตกลงมาขณะแดดออก ทั้งนี้ก็เพราะว่า น้ำฝนที่ตกลงมาขณะแดดออกคือความสว่างไสวและคือพรหมรัศมี ดังนั้นเขาจึงวางความสว่างไสวและพรหมรัศมีในพิธีนี้ เหตุใดจึงต้องมีต้นหญ้าอ่อนและหน่อต้นข้าว ทั้งนี้ก็เพราะว่าสิ่งนี้เป็นสัญญลักษณ์ของความสดชื่น ความเจริญเติบโต และการให้กำเนิด ดังนั้นเขาจึงวางความสดชื่น ความเจริญเติบโต และการให้กำเนิดในพิธีนี้ เหตุใดจึงต้องมีสุรา ทั้งนี้ก็เพราะว่า สิ่งนี้คือสัญญลักษณ์ของความเป็นกษัตริย์ และคือรสชาติของอาหาร ดังนั้นเขาจึงวางสัญญลักษณ์ของความเป็นกษัตริย์และรสชาติของอาหารในพิธีนี้ เหตุใดจึงต้องมีหญ้าแพรก ทั้งนี้ก็เพราะว่า หญ้าแพรกเป็นเจ้าแห่งมวลพฤกษชาติและองค์ราชันย์ก็คือเจ้า พระมหากษัตริย์ทรงประทับอยู่ในราชอาณาจักรนี้เสมือนหนึ่งว่าพระองค์ทรงแผ่อาณาเขตออกไปหรือเสมือนหนึ่งพระองค์ทรงดำรงมั่นหญ้าแพรกเสมือนว่าแพร่พันธุ์กระจายไปด้วยกิ่งก้านที่โน้มต่ำแนบไปกับพื้นดิน หรือเสมือนหนึ่งมันยืนยงคงมั่น ด้วยเหตุนี้เองหญ้าแพรกจึงต้องมีอยู่ เขาวางเจ้าแห่งมวลพฤกษชาติและการดำรงคงมั่นในพิธีนี้ สิ่งเหล่าใดได้อันตรธานไปจากพระองค์ผู้ทรงกระทำยัชญพิธีอยู่ เขาย่อมวางสิ่งเหล่านั้นไว้ในพิธีนี้ เพื่อให้พระองค์ได้ทรงประสบความสัมฤทธิผลด้วยสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ต่อจากนั้นพระราชาจะทรงถือถ้วยน้ำจัณฑ์ไว้ในพระหัตถ์ของพระองค์ และจะทรงสวดบทสวดที่ว่า

"ข้าแต่พระโสม ด้วยหยดน้ำที่หวานที่สุด ที่มีนเมาที่สุด ขอพระองค์โปรดทำให้บริสุทธิ์ พระองค์ทรงค้นหยดน้ำนี้เพื่อให้พระอินทร์ทรงดื่ม"

เมื่อพระองค์ทรงวางถ้วยน้ำจัณฑ์ลงด้วยบทสวดบทนี้แล้ว เขาก็จะให้พระองค์สวดบทสวดอ้อนวอนว่า

ขั้นที่ 5

ต่อมา พระราชาจะเสด็จลงบนกิ่งไม้มะเดื่อ ต้นมะเดื่อคือความแข็งแรง คืออาหาร ดังนั้นจึงเสมือนว่าพระองค์เสด็จลงบนความแข็งแรง และบนอาหาร ขณะที่พระองค์ประทับนั่งบนกิ่งไม้มะเดื่อ พระองค์จะทรงวางพระบาททั้งสองลงบนพื้นดิน และทรงสวดบทสวดที่ว่าด้วยการเสด็จลงมาว่า

"เรายืนอยู่บนฟากฟ้าและพื้นดิน เรายืนอยู่บนลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เรายืนอยู่บนทิวาและราตรี เรายืนอยู่บนอาหารและเครื่องดื่ม เรายืนอยู่บนศาสนจักร เรายืนอยู่บนอาณาจักร และเรายืนอยู่บนสามโลก"

ในที่สุด พระองค์ประทับยืนด้วยพระองค์เองอย่างสมบูรณ์ พระองค์ประทับยืนบนสิ่งทั้งปวงเหล่านี้ซึ่งก็คือ พระองค์ทรงเสวยสิริราชสมบัติที่เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงเสวยไอศวรรย์และความเป็นอธิบดีเหนือประชาชนทั้งหลาย พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นเป็นผู้ซึ่งทรงได้รับการอภิเษกแล้วด้วยพิธีปุนรภิเษกอย่างนี้และพระองค์จะเสด็จลงมา

เมื่อพระองค์เสด็จลงมาด้วยบทสวดที่ว่าด้วยการเสด็จลงมาอย่างนี้แล้ว พระองค์จะประทับนั่งขัดสมาธิหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทรงบูชาพราหมณ์ 3 ครั้งด้วยคำบูชาว่า "นโม พฺรหฺมเณ นโม พฺรหฺมเณ นโม พฺรหฺมเณ" ต่อมาพระองค์จะตรัสว่า "เราจะอำนวยพรเพื่อชัยชนะ เพื่อชัยชนะอันยิ่งใหญ่ เพื่อความมีชัย และเพื่อชัยชนะที่สมบูรณ์"

กษัตริย์พระองค์ใดทรงบูชาพราหมณ์ 3 ครั้ง ด้วยคำบูชาว่า "นโม พฺรหฺมเณ นโม พฺรหฺมเณ นโม พฺรหฺมเณ" กษัตริย์พระองค์นั้นจะอยู่ในอำนาจของพราหมณ์ ราชอาณาจักรใดซึ่งกษัตริย์อยู่ในอำนาจของพราหมณ์ ราชอาณาจักรนั้นจะเจริญรุ่งเรือง เต็มไปด้วยวีรบุรุษ และองค์รัชทายาทจะประสูติในราชอาณาจักรนั้นอย่างแน่นอน

เมื่อพระองค์ตรัสว่า "เราจะอำนวยพรเพื่อชัยชนะ เพื่อชัยชนะอันยิ่งใหญ่ เพื่อความมีชัย และเพื่อชัยชนะที่สมบูรณ์" พระองค์ตรัสว่า "เราจะอำนวยสิ่งใด" สิ่งนั้นคือชัยชนะของถ้อยคำ สิ่งใดเล่าเป็นชัยชนะของถ้อยคำ สิ่งนั้นก็คือ ข้อความ

ที่พระองค์ทรงอธิษฐานว่า "ต่อแต่นี้ไป ขอให้พิธีกรรมของเรานี้ จงสำเร็จลุล่วงบริบูรณ์ด้วยเถิด" เมื่อพระองค์ทรงมีพระดำรัสอย่างนี้แล้ว และเมื่อทรงลุกขึ้นแล้ว พระองค์จะทรงวางพืนลงบนกองไฟอาหวนียะ ด้วยพระดำรัสว่า "เจ้าคือพื้น เจ้าจงลุกโชติช่วงด้วยอำนาจและด้วยพลังเถิด ขอเชิญเจ้าเถิด"

ในที่สุดพระราชาจะทรงทำให้พระองค์เองประสบความสำเร็จด้วยพระราชอำนาจและด้วยพลัง เมื่อพระองค์ทรงวางพืนแล้ว พระองค์ก็จะเสด็จย่างพระบาทไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ก้าว พร้อมกับตรัสว่า "เจ้าคือตัวกำหนดของทิศทั้งหลาย เจ้าจงกำหนดตัวเราสำหรับทวยเทพเถิด ทรัพย์สมบัติและความเกษมสุขจงบังเกิดแก่เรา และขอความปลอดภัยจงมีแก่เราเถิด"

พระองค์ประทับ ณ ทิศที่ไม่มีผู้ใดเอาชนะได้ ทั้งนี้ก็เพื่อชัยชนะครั้งแล้วครั้งเล่าของชัยชนะนั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฉันท์ที่ 6

ทวยเทพและอสูรได้ทำการต่อสู้กันบนโลกทั้งหลายนี้ พวกเขาต่อสู้กันทางทิศตะวันออกนี้ และฝ่ายอสูรมีชัยชนะเหนือทวยเทพ พวกเขาต่อสู้กันทางทิศใต้ และฝ่ายอสูรมีชัยชนะเหนือทวยเทพ พวกเขาต่อสู้กันทางทิศตะวันตก และฝ่ายอสูรมีชัยชนะเหนือทวยเทพ พวกเขาต่อสู้กันทางทิศเหนือ และฝ่ายอสูรก็มีชัยชนะเหนือทวยเทพ พวกเขาต่อสู้กันในดินแดนตอนกลางนี้ คือ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและแล้วทวยเทพก็เป็นฝ่ายมีชัย

หากว่าในขณะที่กองทัพทั้งสองเผชิญหน้ากันอยู่ นักรบควรที่จะขอความอนุเคราะห์จากพระราชาผู้ทรงอภิเษกแล้ว ด้วยคำกราบบังคมทูลว่า "ขอพระองค์โปรดทรงกระทำให้ข้าพเจ้ามีชัยชนะเหนือกองทัพนี้เถิด" พระองค์พึงตรัสว่า "ตกลง" เมื่อพระองค์ทรงแตะที่นั่งในรถรบของนักรบนั้นแล้ว พระองค์พึงตรัสว่า "ดูก่อนพนัสบดี ขอให้เจ้าจงมีองคาพยพที่แข็งแรงเถิด" และพระองค์พึงตรัสกับเขาว่า "ท่านจงขึ้นไปรถรบที่เทียมแล้วของท่าน ซึ่งบ่ายหน้าไปทางทิศนี้จงเคลื่อนไปข้างหน้า ไปทางทิศเหนือ ทิศตะวันตก ทิศใต้ ทิศตะวันออก และจงไปปะทะกับศัตรู" พระองค์ควรที่จะทำให้เขาได้กลับมาด้วยเครื่องสังเวยที่นำชัยชนะมาให้ และพระองค์ก็ควรที่จะทอดพระเนตรมองตามเขาไปด้วยบทสวด อปรติรถ ศาสะ และ เสาปรรณะ แล้วเขาจะชนะกองทัพนั้นอย่างแน่นอน

นักรบผู้จะเริ่มต้นต่อสู้ในสงคราม ควรที่จะขอความอนุเคราะห์จากพระองค์ด้วยคำกราบบังคมทูลว่า "ขอพระองค์โปรดทรงกระทำให้ข้าพเจ้ามีชัยชนะเหนือกองทัพนี้เถิด" พระองค์ควรที่จะให้เขาได้เข้าปะทะในทิศตะวันออกเฉียงเหนือนี้แหละ แล้วเขาจะชนะในสงครามนั้นอย่างแน่นอน

นักรบผู้ถูกเนรเทศออกจากราชอาณาจักร ควรที่จะขอความอนุเคราะห์จากพระองค์ด้วยคำกราบบังคมทูลว่า "ขอพระองค์โปรดทรงกระทำให้ข้าพเจ้าได้รับราชอาณาจักรนี้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งเถิด" พระองค์ควรที่จะให้เขาก้าวออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือนี้แหละ แล้วเขาจะได้รับราชอาณาจักรกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งอย่างแน่นอน

เมื่อพระราชาเสด็จประทับ ณ ทิศนี้แล้ว พระองค์จะเสด็จกลับพระราชวัง ทรงสวดบทสวดชับไล่เหล่าศัตรูว่า "ข้าแต่พระอินทร์ ขอพระองค์โปรดชับไล่ศัตรูทั้งมวลไปจากทิศตะวันออกเถิด" ความไม่มีศัตรู และความไม่มีภัยย่อมบังเกิดขึ้นแด่พระองค์จากทุกสารทิศ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดเสด็จกลับพระราชวังและทรงสวดบทสวดชับไล่เหล่าศัตรูอย่างนี้ พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นย่อมจะทรงเสวยสิริราชสมบัติที่เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และจะทรงได้รับไอศวรรย์และความเป็นอธิบดีเหนือปวงชนอย่างแน่นอน

เมื่อพระองค์เสด็จกลับพระราชวังแล้ว พระองค์จะประทับนั่งหลังกองไฟประจำเรือนและจะทรงแต่พราหมณ์ฤตวิชผู้ชี้งในตอนจบพิธีจะทำพิธีสังเวยเครื่องบูชาบวงสรวงที่ประกอบด้วยเนยใส 3 ที่ แด่พระอินทร์ ด้วยการใช้ขันตักขึ้นมา 4 ครั้ง และด้วยวิธีการสวดแบบปรบัท เพื่อความปราศจากโรค เพื่อความมีสวัสดิภาพ เพื่อความไม่มีอันตราย และเพื่อความปลอดภัยแด่พระองค์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัณฑ์ที่ 7

"ขอพระองค์โปรดเสด็จไปทุกสารทิศเพื่อชัยชนะเหนือศัตรูทั้งมวลเถิด___"

ภูร. พระมหากษัตริย์พระองค์นี้จะทรงได้รับศาสนจักร พระราชอำนาจ ความเป็นอมตะ การปกป้อง ที่พึ่งพิงและความปลอดภัย เพื่อความมีสวัสดิภาพ พร้อมด้วยพระราชโอรสชิดา และเหล่าปศุสัตว์

"____พระองค์ผู้ทรงมีชัยชนะเสด็จติดตามพวกเราไปอย่างรวดเร็วเพื่อชัยชนะเหนือเหล่าศัตรูเสมือนคนติดตามทวงหนี้สิน" ขอเชิญพระองค์เถิด

"ข้าแต่โสมเทพ ในราชสมบัติที่ยิ่งใหญ่และพรั่งพร้อมด้วยทวยราษฎร์ เราทั้งหลายสรรเสริญพระองค์ผู้ทรงดื่มน้ำโสม____"

ภุวร. พระมหากษัตริย์พระองค์นี้จะทรงได้รับศาสนจักร พระราชอำนาจ ความเป็นอมตะ การปกป้อง ที่พึ่งพิง และความปลอดภัย เพื่อความมีสวัสดิภาพ พร้อมด้วยพระราชโอรสชิดาและเหล่าปศุสัตว์

"____ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ พระองค์ทรงแทรกซึมอยู่ในพลังอำนาจทั้งหลาย" ขอเชิญพระองค์เถิด

"ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ พระองค์ทรงให้กำเนิดสูรยเทพในภาชนะที่รองรับด้วยพระราชอำนาจ____"

สวร. พระมหากษัตริย์พระองค์นี้จะทรงได้รับศาสนจักร พระราชอำนาจ ความเป็นอมตะ การปกป้อง ที่พึ่งพิง และความปลอดภัย เพื่อความมีสวัสดิภาพพร้อมด้วยพระราชโอรสชิดาและเหล่าปศุสัตว์

"____พระองค์ทรงทำให้น้ำนมไหลออกมาด้วยการหลั่งน้ำนมจำนวนมาก" ขอเชิญพระองค์เถิด

พระองค์ผู้ทรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทรงมีความปลอดภัย ทรงแข็งแรง และทรงได้รับความคุ้มครองจากทุกสารทิศ เสด็จสัญจรไปทุกทิศด้วยวิถีทางแห่งพระเวททั้งสาม และทรงดำรงมั่นในโลกของพระอินทร์

ในตอนจบของยัชญพิธี พราหมณ์ฤตวิชจะทำพิธีสังเวยเครื่องบูชาบวงสรวงที่ประกอบด้วยเนยใส 3 ที่ แด่พระอินทร์ด้วยการใช้ชันตักขึ้นมา 4 ครั้ง และด้วยวิธีการสวดแบบปรัทเพื่อพระองค์ และแล้วในตอนจบพระองค์จะทรงสวดอ้อนวอนเพื่อขอการบังเกิดขึ้นของฝูงโค ฝูงม้า และฝูงคน ด้วยบทสวดที่ว่า

"ฝูงโค ณ ที่นี้ ฝูงม้า ณ ที่นี้ และฝูงคน ณ ที่นี้ ขอจงให้กำเนิดเถิด ทักษิณาจำนวน 1 พันย่อมมี ณ ที่นี้ ขอวีรบุรุษและผู้ปกป้องคุ้มครองจงบังลงเถิด"

ในตอนจบของยัชญพิธี พระมหากษัตริย์ผู้ทรงสวดอ้อนวอนเพื่อขอการบังเกิดขึ้นของฝูงโค ฝูงม้า และฝูงคนอย่างนี้ จะทรงเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยพระราชโอรสธิดาและเหล่าปศุสัตว์อย่างแน่นอน

เหล่าพราหมณ์ฤตวิชผู้รู้พิธีราชาภิเษกย่อมทำพิธีบูชาบวงสรวงแด่พระราชาพระองค์ใด แน่นอนทีเดียวพระราชาพระองค์นั้นย่อมจะไม่ถูกปล้น แต่บรรดาพราหมณ์ฤตวิชผู้ไม่รู้พิธีราชาภิเษกย่อมจะปล้นพระองค์อย่างแน่นอน เช่นเดียวกับพวกชนชั้นต่ำ พวกโจร และพวกอาชญากร ซึ่งเมื่อจับเศรษฐีในป่าได้แล้วก็จะผลักเขาตกลงไปในหลุมพราง และเมื่อยึดทรัพย์สมบัติของเขาแล้วก็จะวิ่งหนีไป ในทำนองเดียวกัน บรรดาพราหมณ์ฤตวิชผู้ไม่รู้พิธีราชาภิเษกเหล่านี้ ขณะทำพิธีบูชาบวงสรวงแด่พระราชาก็จะผลักพระองค์ผู้บูชาบวงสรวงอยู่ตกลงไปในหลุมพราง และเมื่อยึดพระราชทรัพย์ของพระองค์แล้วก็จะวิ่งหนีไปเช่นเดียวกัน

ท้าวชนเมชัย โอรสของท้าวปริกษิต ผู้ทรงทราบเรื่องนี้ ได้เคยตรัสไว้ว่า

"เหล่าพราหมณ์ฤตวิชผู้รู้พิธีราชาภิเษกดีย่อมทำพิธีบูชาบวงสรวงให้แก่เรา ผู้รู้พิธีราชาภิเษกดีเช่นกัน ดังนั้น เราย่อมชนะกองทัพที่มาโจมตี เราย่อมชนะด้วยกองทัพที่ยกเข้าโจมตี ศรของเทพหรือศรของมนุษย์ไม่ถึงตัวเราได้ เราจะดำรงชีพอยู่ตลอดชนมายุทั้งปวง เราจะเป็นเจ้าโลกทั้งผอง"

เหล่าพราหมณ์ฤตวิชผู้รู้พิธีราชาภิเษกดีกระทำพิธีบูชาบวงสรวงแด่พระราชาพระองค์ใด ศรของเทพหรือศรของมนุษย์ย่อมไปไม่ถึงพระราชาพระองค์นั้น พระองค์ทรงดำรงชีพอยู่ตลอดพระชนมายุทั้งปวง พระองค์เป็นเจ้าโลกทั้งผอง

ภาคผนวก ฉ.

พิธีไอนทรมหาภิเษกในคัมภีร์ไอตเรยพราหมณะ

Āindramahābhiṣeka (AB.VIII.3-4)

AB.VIII.3.1-3

//oṃ// athāta āindro mahābhiṣekaste devā abruvantsaprajāpatikā ayaṃ vāi devānāmojiṣṭho baliṣṭhaḥ sahiṣṭhaḥ sattamaḥ pārayiṣṇutama imamevābhiṣiñcāmahā iti tatheti tadvāitadindrameva tasmā etāmāsandīṃ samabharannṛcaṃ nāma tasyāi bṛhacca rathantarañca pūrvāu pādāvakurvan vāirūpaṃ ca vāirājaṃ cāparāu śākvararāivate śīrṣanye nāudhasañca kāleyaṃ cānūcye ṛcaḥ prācīnātānāntsāmāni tiraścīnavāyān yajūṃṣyatīkāśān yaśa āstaraṇaṃ śriyamupabarhanaṃ tasyāi savitā ca bṛhaspatiśca pūrvāu pādāvadhārayatāṃ vāyuśca pūṣā cāparāu mitrāvarunāu śīrṣanye aśvināvanūcye sa etāmāsandīmārohadvasavastvā gāyatreṇa trivṛtā stomeṇa rathantareṇa sāmnā ārohantu tānanvārohāmi sāmrājyāya rudrāstvā trāiṣṭubhena chandasā pañcadaśena stomena bṛhatā sāmnā ārohantu tānanvārohāmi bhāujyāyādityāstvā jāgatena chandasā saptadaśena stomena vāirūpeṇa sāmnā ārohantu tānanvārohāmi svārājyāya viśve tvā devā ānuṣṭubhena chandasāikavimśena stomena vāirājena sāmnā ārohantu tānanvārohāmi vāirājyāya sādhyāśca tvāptyāśca devāḥ pāṅktena chandasā triṇavena stomena śākvareṇa sāmnā ārohantu tānanvārohāmi rājyāya marutaśca tvāṅgirasaśca devā aticchandasā chandasā trayastrimśena stomena rāivatena sāmnā ārohantu tānanvārohāmi pārameṣṭyāya māhārājyāyādhipatyāya svāvaśyāyātiṣṭhāyārohāmītyetāmāsandīmārohat tametasyāmāsandyāmāsīnaṃ viśve devā abruvanna vā anabhyutkruṣṭa indro vīryaṃ kartumarhatyabhyenamutkrośāmeti tatheti taṃ viśve devā abhyudakrośannimaṃ devā abhyutkrośata samrājaṃ sāmrājyaṃ bhojaṃ

bhojapitaram svarājam svārājyam virājam vairājyam rājānam rājapitaram paramesthinam pāramestyam ksatramajani ksatriyo 'jani viśvasya bhūtasyādhipatirajani viśāmattā 'jani purām bhettā 'janyasurāṇām hantā 'jani brahmano goptā 'jani dharmasya goptā 'janīti tamabhyutkrustam prajāpatirabhiseksyannetayarcābhyamantrayata //1//

nisasāda dhrtavrato varunah pastyāsvā sāmrājyāya bhāujyāya svārājyāya vairājyāya pārameṣthyāya rājyāya māhārājyāyādhipatyāya svāvaśyāyātisthāya sukraturiti tametasyāmāsandyāmāsīnam prajāpatih purastāt tisthan pratyaṅmukha āudumbaryārdrayā śākhayā sapalāśayā jātarūpamayena ca pavitrenāntarddhāyābhyasiñcad imā āpah śivatamā ityetena trcena devasya tveti ca yajusā bhūrbhuvassvarityetābhiśca vyāhrtibhih //2//

athāinam prācyām diśi vasavo devāh sadbhiścāiva pañcavimśairahobhirabhyasiñcannetena ca trcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhrtibhih sāmrājyāya tasmādetasyām prācyām diśi ye ke ca prācyānām rājānah sāmrājyāyāiva te' bhisicyante samrālityenānabhisiktānācakṣata etāmeva devānām vihitimanvathāinam dakṣinasyām diśi rudrā devāh sadbhiścāiva pañcavimśairahobhirabhyasiñcannetena ca trcenāitena ca yajusāitābhiśca vyāhrtibhirbhāujyāya tasmādetasyām dakṣinasyām diśi ye ke ca satvatām rājāno bhāujyāyāiva te 'bhisicyante bhojetyenānabhisiktānācakṣata etāmeva devānām vihitimanvathāinam pratīcyām diśyādityā devāh sadbhiścāiva pañcavimśairahobhirabhyasiñcannetena ca trcenāitena ca yajusāitābhiśca vyāhrtibhih svārājyāya tasmādetasyām pratīcyām diśi ye ke ca nīcyānām rājāno ye'pācyānām svārājyāyāiva te' bhisicyante svarālityenānabhisiktānācakṣata etāmeva devānām vihitimanvathāinamudīcyām diśi viśve devāh sadbhiścāiva pañcavimśairahobhirabhyasiñ cannetena ca trcenāitena ca yajusāitābhiśca

vyāhṛtibhirvairājyāya tasmādetasyāmudīcyāṃ diśi ye ke ca pareṇa himavantaṃ janapadā uttarakurava uttaramadrā iti vairājyāyaiva te' bhiṣicyante virālityenānabhiṣiktānācakṣata etāmeva devānāṃ vihitimanvathāinamasyāṃ dhruvāyāṃ madhyamāyāṃ pratiṣṭhāyāṃ diśi sādhyāścāptyāśea devāḥ sadbhiścāiva pañcaviṃśairahobhirabhyaṣiñcannetena ca tṛcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhī rājyāya tasmādasyāṃ dhruvāyāṃ madhyamāyāṃ pratiṣṭhāyāṃ diśi ye ke ca kurupañcālānāṃ rājānaḥ savaśośīnarāṇāṃ rājyāyāiva te 'bhiṣicyante rājetyenānabhiṣiktānācakṣata etāmeva devānāṃ vihitimanvathāinamūrddhāyāṃ diśi marutaścāṅgirasaśca devāḥ sadbhiścāiva pañcaviṃśairahobhirabhyaṣiñcannetena ca tṛcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhiḥ pārameṣthyāya māhārājyāyādhipatyāya svāvaśyāyātiṣṭhāyeti sa parameṣṭhī prājāpatyo 'bhavat sa etena mahābhiṣekenābhiṣikta indraḥ sarvā jitīrajayat sarvāṃllokānavindat sarveṣāṃ devānāṃ śraiṣṭhyamatiṣṭhāṃ paramatāmagacchatsāmrājyaṃ bhāujyaṃ svāṛājyaṃ vairājyaṃ pārameṣṭhyaṃ rājyaṃ māhārājyamādhipatyaṃ jitvāsmimlloke svayambhūḥ svarālamṛto 'musmintsvarge loke sarvānkāmānāptvā 'mṛtaḥ samabhavat samabhavat //3//

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำแปล

ขัณฑ์ที่ 1

ณ บัดนี้ ต่อจากเรื่องที่แสดงมาแล้ว เป็นเรื่องพิธีมหาภิเษกของพระอินทร์ ทวยเทพพร้อมด้วยพระประชาบดีได้ตรัสว่า "ในบรรดาทวยเทพทั้งหลาย เทพองค์นี้ทรงเป็นเทพที่มีอำนาจมากที่สุด มีพละกำลังมากที่สุด แข็งแรงที่สุด ดีที่สุด และทรงประสบความสำเร็จสูงสุด เราทั้งหลายจงถวายการอภิเษกแด่พระองค์เถิด" เหล่าทวยเทพตรัสว่า "ตกลง" ดังนั้นเหล่าทวยเทพจึงถวายการอภิเษกแด่พระอินทร์ ด้วยการนำตั่งซึ่งมีชื่อว่า ฤจุ มาถวายแด่พระองค์ สำหรับตั่งนั้นทวยเทพทรงกระทำบทสวดในคัมภีร์สามเวทคือบทสวดพฤหัตและรถันตระเป็นขาหน้า 2 ขา บทสวดไวรูปะกับไวราชะเป็นขาหลัง 2 ขา บทสวดศากวระและไรวตะเป็นพนักพิง บทสวดเนาธสะและกาเลยะเป็นที่เท้าแขน คัมภีร์ฤคเวทเป็นเส้นด้ายที่ทอตามยาว คัมภีร์สามเวทเป็นเส้นด้ายที่ทอตามขวาง คัมภีร์ยชุรเวทเป็นช่องว่าง เกียรติยศชื่อเสียงเป็นหญ้าที่ลาดปู และความมีสิริมงคลเป็นเบาะรองนั่ง

พระสวิตฤและพระพฤหัสบดีทรงแบกขาหน้า 2 ขาของตั่ง พระวายุและพระปูษันทรงแบกขาหลัง 2 ขา พระมิตรและพระวรุณทรงแบกพนักพิง พระอัศวินทรงแบกที่เท้าแขน

พระอินทร์เสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้ พร้อมกับท่องมนตร์ว่า

"ขอเทพกลุ่มพระวสุโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวท่าน พร้อมด้วยคายตรีฉันท์ บทสวดตริวฤต สโตมะ และบทสวดสามรถันตระ ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้ เพื่อความเป็นพระสัมราช

ขอเทพกลุ่มพระรุทระโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวท่าน พร้อมด้วยตริษฎุภฉันท์ บทสวดปัญจทศสโตมะ และบทสวดสามพฤหัต ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระโภชะ

ขอเทพกลุ่มพระอาทิตย์ โปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวท่าน พร้อมด้วยชคตีฉันท์ บทสวดสัปตทศสโตมะ และบทสวดสามไวรูปะ ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับตามหลังทวยเทพ

เหล่านี้เพื่อความเป็นเอกราช

ขอเทพกลุ่มพระวิศเวเทวา โปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวท่านพร้อมด้วยอนุษฎุภฉันท์ บทสวดเอกวีศ สโตมะ และบทสวดสามไวราชะ ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่ออำนาจอธิปไตยอันยิ่งใหญ่

ขอเทพกลุ่มพระสาธยะและพระอาปตยะโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวท่านพร้อมด้วยบังกติฉันท์ บทสวดตริณวสโตมะ และบทสวดสามศากวระ ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระราชา

ขอเทพกลุ่มพระมรุตและเทพผู้โอรสของพระอังคีรส โปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวท่าน พร้อมด้วยอติจฉันทัสฉันท์ บทสวดตระยัสตริศสโตมะ และบทสวดสามไรวตะ ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้ เพื่อความใหญ่ยิ่ง ข้าพเจ้าจะขึ้นประทับเพื่อความเป็นมหาราช เพื่อความเป็นอธิบดี เพื่อความเป็นอิสระ และเพื่อความสูงส่ง"

พระอินทร์ได้เสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้ เทพกลุ่มพระวิศเวเทวาได้ตรัสถึงพระองค์ผู้ประทับนั่งบนตั่งว่า

"หากว่าพระอินทร์ไม่ได้รับการสรรเสริญด้วยการประกาศดัง ๆ แล้ว พระองค์ไม่สามารถเพื่อที่จะสำแดงพลังได้ ขอพวกเราจงสรรเสริญพระองค์ด้วยการประกาศดัง ๆ เถิด" เหล่าทวยเทพตรัสตอบว่า "ตกลง"

เทพกลุ่มพระวิศเวเทวาได้สรรเสริญพระองค์ด้วยการประกาศดัง ๆ ว่า

"ข้าแต่ทวยเทพทั้งหลาย ขอจงสรรเสริญพระอินทร์องค์นี้ด้วยการประกาศดัง ๆ ว่า พระองค์เป็นพระสัมราช เป็นผู้มีความเป็นพระสัมราช เป็นพระโภชะ เป็นพระบิดาแห่งพระโภชะทั้งหลาย เป็นเอกราช เป็นผู้มีความเป็นเอกราช เป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยอันยิ่งใหญ่ เป็นผู้มีความเป็นอำนาจอธิปไตยอันยิ่งใหญ่ เป็นพระราชา เป็นพระบิดาแห่งพระราชาทั้งหลาย เป็นผู้ใหญ่ยิ่ง และเป็นผู้มีความใหญ่ยิ่ง อาณาจักรบังเกิดแล้ว นักรบบังเกิดขึ้นแล้ว อธิบดีของบรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งปวงบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้กลืนกินชาวเมืองบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้ทำลายเมืองบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้ประหารเหล่าอสูรบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้คุ้มครองศาสนจักรบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้คุ้มครองธรรมบังเกิดขึ้นแล้ว"

พระประชาบดี ทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระอินทร์ผู้ทรงได้รับการสรรเสริญด้วยการประกาศดัง ๆ และทรงถวายพรพร้อมด้วยบทสวดในคัมภีร์ฤคเวทบทนี้ว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัณ์ที่ 2

"พระวรุณผู้ทรงเครื่องครัดในพรต ผู้ปราดเปรื่องทรงประกอบพิธีด้วยการประทับนั่งในเคหสถานทั้งหลาย เพื่อความเป็นพระสัมราช" เพื่อความเป็นพระโภชะ เพื่อความเป็นพระสวราช เพื่อความเป็นพระวิราช เพื่อความเป็นพระปรเมษฐ์ เพื่อความเป็นพระราชา เพื่อความเป็นมหาราชา เพื่อความเป็นอธิบดี เพื่อความเป็นอิสระ และเพื่อความสูงส่ง

พระประชาบดีทรงประทับยืนเบื้องหน้าพระอินทร์และทรงผันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก ทรงคลุมพระอินทร์ผู้ประทับนั่งบนตั่งนี้ด้วยกิ่งไม้ที่เต็มไปด้วยใบมะเดื่อสดและด้วยหญ้ากุศะที่ทำด้วยทองคำ ทรงรดน้ำอภิเษกด้วยบทสวด 3 บทที่ขึ้นต้นว่า "อิมา อาปะ ศิวตมาะ" ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทที่ขึ้นต้นว่า "เทวสฺย ตฺวา" และด้วยการเปล่งถ้อยคำเหล่านี้คือ "ภูรฺ ภุวรฺ และสฺวรฺ"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขัณฑ์ที่ 3

ต่อมาเทพกลุ่มพระวสุ ผู้เป็นเทพประจำทิศตะวันออก ทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระอินทร์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระสัมราช เนื่องจากเหตุนี้ในทิศทางตะวันออกนี้พระราชาพระองค์ใดก็ตามที่เป็นพระราชาของประชาชนทางทิศตะวันออก ย่อมจะทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกเพื่อความเป็นพระสัมราชนั่นเทียว ทวยเทพตรัสเรียกพระราชาเหล่านี้ผู้ทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกแล้วด้วยคำว่า "ข้าแต่พระสัมราช" ตามธรรมเนียมการปฏิบัติของทวยเทพกลุ่มพระวสุนั่นเอง

ต่อมาเทพกลุ่มพระรุทระผู้เป็นเทพประจำทิศใต้ ทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระอินทร์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อความเป็นพระโภชะ เนื่องจากเหตุนี้ในทิศทางใต้นี้ พระราชาพระองค์ใดก็ตามที่เป็นพระราชาของประชาชนชาวสัตวัตผู้อยู่ทางทิศใต้ ย่อมจะทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกเพื่อความเป็นพระโภชะนั่นเทียว ทวยเทพตรัสเรียกพระราชาเหล่านี้ผู้ทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกแล้วด้วยคำว่า "ข้าแต่พระโภชะ" ตามธรรมเนียมการปฏิบัติของทวยเทพกลุ่มพระรุทระนั่นเอง

ต่อมาเทพกลุ่มพระอาทิตย์ ผู้เป็นเทพประจำทิศตะวันตก ทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระอินทร์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อความเป็นพระสวราช เนื่องจากเหตุนี้ในทิศทางตะวันตกนี้ พระราชาพระองค์ใดก็ตามที่เป็นพระราชาของประชาชนชาวนีจยะผู้อยู่ทางทิศตะวันตก ย่อมจะทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกเพื่อความเป็นพระสวราชนั่นเทียว ทวยเทพตรัสเรียกพระราชาเหล่านี้ผู้ทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกแล้วด้วยคำว่า "ข้าแต่พระสวราช" ตามธรรมเนียมการปฏิบัติของทวยเทพกลุ่มพระอาทิตย์นั่นเอง

ต่อมาเทพกลุ่มพระวิศเวเทวา ผู้เป็นเทพประจำทิศเหนือ ทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระอินทร์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระวิราช เนื่องจากเหตุนี้ในทิศทางเหนือนี้ พระราชาพระองค์ใดก็ตามที่เป็นพระราชาของประชาชนชาว

แคว้นอุตตรกุรุและอุตตรมัทระผู้อยู่ทางทิศเหนือเลยภูเขาหิมวัตไปย่อมจะทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกเพื่อความเป็นพระวิราชนั่นเทียว ทวยเทพตรัสเรียกพระราชาเหล่านี้ผู้ทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกแล้วด้วยคำว่า "ข้าแต่พระวิราช" ตามธรรมเนียมการปฏิบัติของทวยเทพกลุ่มพระวิศเวเทวานั่นเอง

ต่อมาเทพกลุ่มพระสาธยะและพระอาปตยะ ผู้เป็นเทพประจำทิศตอนกลางที่มั่นคงดำรงมั่น ทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระอินทร์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อความเป็นพระราชา เนื่องจากเหตุนี้ในทิศตอนกลางที่มั่นคงดำรงมั่นนี้ พระราชาพระองค์ใดก็ตามที่เป็นพระราชาของประชาชนชาวกุรุ ปัญจาละ วศะ และอุศีนระ ย่อมจะทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกเพื่อความเป็นพระราชานั่นเทียว ทวยเทพตรัสเรียกพระราชาเหล่านี้ผู้ทรงได้รับการรดน้ำอภิเษกแล้วด้วยคำว่า "ข้าแต่พระราชา" ตามธรรมเนียมการปฏิบัติของทวยเทพกลุ่มพระสาธยะและพระอาปตยะนั่นเอง

ต่อมา เทพกลุ่มพระมรุตและเทพผู้โอรสของพระอังคีรส ผู้เป็นเทพประจำทิศเบื้องบน ทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระอินทร์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระปรเมษฐ์ เพื่อความเป็นมหาราชา เพื่อความเป็นอธิบดี เพื่อความเป็นอิสระและเพื่อความสูงส่ง

พระอินทร์ทรงกลายเป็นพระปรเมษฐ์ผู้มีความเกี่ยวเนื่องกับพระประชาบดี

พระอินทร์ผู้ทรงได้รับการอภิเษกด้วยพิธีอภิเษกอันยิ่งใหญ่นี้ ทรงมีชัยชนะเหนือชัยชนะทั้งมวล ทรงครอบครองโลกทั้งผอง ทรงบรรลุความมีสิริมงคลอันสูงสุดและสถานะอันสูงส่งเป็นจอมทวยเทพทั้งมวล เมื่อพระองค์ทรงได้รับความเป็นพระสัมราช ความเป็นพระโภชะ ความเป็นพระสวราช ความเป็นพระวิราช ความเป็นพระปรเมษฐ์ ความเป็นพระราชา ความเป็นมหาราชา และความเป็นอธิบดีในโลกนี้แล้ว พระองค์ก็ทรงเป็นพระสวยัมภู พระสวราช และพระอมร ในโลกสวรรค์โน้น และเมื่อพระองค์ทรงสมความปรารถนาทั้งปวงแล้ว พระองค์ก็ทรงเป็นอมรรตัยชน

AB.VIII.4.1-6

//om// sa ya icchedevamvitkṣatriyamayaṃ sarvā jitīrjayetāyaṃ sarvāṃllokān vindetāyaṃ sarveṣāṃ rājñāṃ śraiṣṭhyamatiṣṭhāṃ paramatāṃ gacchet sāmrājyaṃ bhāujyaṃ svārājyaṃ vairājyaṃ pārameṣṭhyaṃ rājyaṃ māhārājyamādhipatyamayaṃ samantaparyāyī syātsārvabhāumaḥ sārvāyuṣa āntādā parārddhāt pṛthivyāi samudraparyantāyā ekarāḷiti tameteñain dreṇa mahābhiṣekeṇa kṣatriyaṃ śāpayitvā 'bhiṣiñced yāñca rātrīmajāyethā yāñca pretāsi tadubhayamantareneṣṭāpūrttaṃ te lokaṃ sukṛtamāyuḥ prajāṃ vṛñjīyaṃ yadi me druhyeriti sa ya icchedevamvitkṣatriyo' ham sarvā jitīrjayeyamaham sarvāṃllokān vindeyamaham sarveṣāṃ rājñāṃ śraiṣṭhyamatiṣṭhāṃ paramatāṃ gaccheyaṃ sāmrājyaṃ bhāujyaṃ svārājyaṃ vairājyaṃ pārameṣṭhyaṃ rājyaṃ māhārājyamādhipatyamahaṃ samantaparyāyī syāṃ sārvabhāumaḥ sārvāyuṣa āntādā parārddhāt pṛthivyāi samudraparyantāyā ekarāḷiti sa na vicikitsetsa brūyātsaha śraddhayā yāṃ ca rātrīmajāye' ham yāṃ ca pretāsmi tadubhayamantareneṣṭāpūrttaṃ me lokaṃ sukṛtamāyuḥ prajāṃ vṛñjīthā yadi te druhyeyamiti //1//

atha tato brūyāccatuṣṭayāni vānaspatyāni sambharata nāiyyagrodhānyāudumbarāṇyāśvatthāni plākṣāṇīti kṣatraṃ vā etad vanaspatīnāṃ yannyagrodho yannāiyyagrodhāni sambharanti kṣatramevāsmiṃstaddadhāti bhāujyaṃ vā etad vanaspatīnāṃ yadudumbaro yadāudumbarāṇi sambharanti bhāujyamevāsmiṃstaddadhāti sāmrājyaṃ vā etad vanaspatīnāṃ yadaśvattho yadāśvatthāni sambharanti sāmrājyamevāsmiṃstaddadhāti svārājyañca ha vā etad vairājyañca vanaspatīnāṃ yat plakṣo yatplākṣāṇi sambharanti svārājyavairājye evāsmiṃstaddadhātyatha tato brūyāccatuṣṭayānyāuṣadhāni sambharata tokmakṛtāni vrīhīṇāṃ mahāvrīhīṇāṃ priyaṅgūnāṃ yavānāmiti kṣatraṃ vā etadoṣadhīnāṃ yad vrīhayo yad vrīhīṇāṃ tokma

sambharanti kṣatramevāsmiṃstaddadhāti sāmrājyaṃ vā etadoṣadhīnāṃ yan mahāvrīhayo yanmahāvrīhīṇāṃ tokma sambharanti sāmrājyamevāsmiṃstaddadhāti bhāujyaṃ vā etadoṣadhīnāṃ yat priyaṅgavo yat priyaṅgūnāṃ tokma sambharanti bhāujyamevāsmiṃstaddadhāti sāināṇyaṃ vā etadāuṣadhīnāṃ yadyavā yadyavānāṃ tokma sambharanti sāināṇyamevāsmiṃstaddadhāti //2//

athāsmā āudumbarīmāsandīṃ sambharanti tasyā uktaṃ brāhmaṇamāudumbaraścamaso vā pātrī vodumbaraśākhā tānetāntsambhārāntsambhṛtyāudumbaryāṃ pātryāṃ vā camase vā samāvapeyuṣteṣu samopteṣu dadhi madhu sarpirātapavarṣyā āpo' bhyānīya pratiṣṭhāpyāitāmāsandīmabhimantrayeta bṛhacca te rathantarañca pūrvāu pādāu bhavatāṃ vāirūpañca vāirājaṃ cāparāu śākvararāivate śīrṣanye nāudhasañca kāleyaṃ cānūcye ṛcaḥ prācīnātānāḥ sāmāni tiraścīnavāyā yajūṃṣyatīkāśā yaśa āstaraṇaṃ śrīrupabarhaṇaṃ savitā ca te bṛhaspatiśca pūrvāu pādāu dhārayatāṃ vāyuśca pūṣā cāparāu mitrāvaruṇāu śīrṣanye aśvināvanūcye ityathāinametāmāsandīmārohayed vasavastvā gāyatreṇa chandasā trivṛtā stomena rathantareṇa sāmnā ārohantu tānanvāroha sāmrājyāya rudrāstvā trāiṣṭubhena chandasā pañcadaśena stomena bṛhatā sāmnā ārohantu tānanvāroha bhāujyāyādityāstvā jagatena chandasā saptadaśena stomena vāirūpeṇa sāmnā ārohantu tānanvāroha svārājyāya viśve tvā devā ānuṣṭubhena chandasāikaviṃśena stomena vāirājena sāmnā ārohantu tānanvāroha vāirājyāya marutaśca tvāṅgirasaśca devā āticchandasā chandasā trayastriṃśena stomena rāivatena sāmnā ārohantu tānanvāroha pārameṣṭhyāya sādhyāśca tvāptyāśca devāḥ pāṅktena chandasā triṇavena stomena śākvareṇa sāmnā ārohantu tānanvāroha rājyāya māhārājyāyādhipatyāya svāvaśyāyātiṣṭhāyārohetyetāmāsandīmārohayet tametasyāmāsandyāmāsīnaṃ rājakarttāro brūyurna vā anabhyutkrustaḥ kṣatriyo vīryaṃ

karttumarhatyabhyenamutkrośāmeti tatheti tam rājakarttāro 'bhyutkrośantīmam janā abhyutkrośata samrājam sāmrājyam bhojam bhojapitaram svarājam svārājyam virājam vairājyam parameṣthinam pārameṣthyam rājānam rājapitaram kṣatramajani kṣatriyo 'jani viśvasya bhūtasyādhipatirajani viśāmattā 'janyamitrānām hantā 'jani brāhmaṇānām goptā 'jani dharmasya goptā 'janīti tamabhyutkrustamevamvidabhiseksyannetayarcābhimantrayeta //3//

niṣasāda dhṛtavrato varuṇaḥ pastyāsvā sāmrājyāya bhāujyāya svārājyāya vairājyāya pārameṣthyāya rājyāya māhārājyāyādhipatyāya svāvaśyāyātiṣthāya sukraturiti tametasyāmāsandyāmāsīnamevamvit purastāt tiṣthan pratyaṅmukha āudumbaryārdrayā śākhayā sapalāśayā jātarūpamayena ca pavitrenāntardhāyābhiṣiñcatīmā āpaḥ śivatamā ityetena trcena devasya tveti ca yajuṣā bhūrbhuvassvarityetābhiśca vyāhṛtibhiḥ //4//

prācyām tvā diśi vasavo devāḥ sadbhiścāiva pañcaviṁśairahobhirabhiṣiñcantvetena ca trcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhiḥ sāmrājyāya dakṣinasyām tvā diśi rudrā devāḥ sadbhiścāiva pañcaviṁśairahobhirabhiṣiñcantvetena ca trcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhirbhāujyāya pratīcyām tvā diśyādityā devāḥ sadbhiścāiva pañcaviṁśairahobhirabhiṣiñcantvetena ca trcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhiḥ svārājyāyodīcyām tvā diśi viśve devāḥ sadbhiścāiva pañcaviṁśairahobhirabhiṣiñcantvetena ca trcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhirvairājyāyorddhāyām tvā diśi marutaścāṅgirasaśca devāḥ sadbhiścāiva pañcaviṁśairahobhirabhiṣiñcantvetena ca trcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhiḥ pārameṣthyāyāsyām tvā dhruvāyām madhyamāyām pratiṣthāyām diśi sādhyāścāptyāśca devāḥ sadbhiścāiva

pañcaviṁśairahobhirabhiṣiñcantvetena ca tṛcenāitena ca yajuṣāitābhiśca vyāhṛtibhī rājyāya māhārājyāyādhipatyāya svāvaśyāyātiṣṭhāyeti sa parameṣṭhī prājāpatyo bhavati sa etenāindreṇa mahābhiṣekenābhiṣiktaḥ kṣatriyaḥ sarvā jitīrjayati sarvāṁllokān vindati sarveṣām rājñām śrāiṣṭhyamatiṣṭhām paramatām gacchati sāmrājyam bhāujyam svārājyam vairājyam pārameṣṭhyam rājyam māhārājyamādhipatyam jitvā 'smiṁlloke svayambhūḥ svarālamṛto 'muṣmintsvarge loke sarvān kāmānāptvā 'mṛtaḥ sambhavati yametenāindreṇa mahābhiṣekeṇa kṣatriyam śāpayitvā 'bhiṣiñcati //5//

indriyaṁ vā etadasmiṁlloke yaddadhi yaddadhnā 'bhiṣiñcatīndriyamevāsmiṁstaddadhāti raso vā eṣa āuṣadhivanaspatiṣu yan madhu yan madhvābhiṣiñcati rasamevāsmiṁstaddadhāti tejo vā etatpaśūnāṁ yad ghṛtaṁ yad ghṛtenābhiṣiñcati teja evāsmiṁstaddadhātyamṛtaṁ amṛtaṁ vā etadasmiṁlloke yadāpo yadadbhirabhiṣiñcatyamṛtatvamevāsmiṁstaddadhāti so 'bhiṣikto 'bhiṣektre brāhmaṇāya hiraṇyaṁ dadyāt sahasraṁ dadyāt kṣetraṁ catuṣpād dadyādathāpyāhurasaṅkhyātamevāparimitaṁ dadyādaparimito vāi kṣatriyo 'parimitasyāvaruddhyā ityathāsmāi surākaṁsaṁ hasta ādadhāti svādiṣṭhayā madiṣṭhayā pavasva soma dhārayā indrāya pātave suta iti tāṁ pibed yadatra śiṣṭaṁ rasinaḥ sutasya yadindro apibaccacībhiḥ idaṁ tadasya manasā śivena somaṁ rājānamiha bhakṣayāmi abhi tvā vṛṣabhā sute sutaṁ sṛjāmi pītaye tṛmpā vyāśnuhī madamiti yo ha vāva somapīthaḥ surāyāṁ praviṣṭaḥ sahāivāitenāindreṇa mahābhiṣekeṇābhiṣiktasya kṣatriyasya bhakṣito bhavati na surā tāṁ pītvā 'bhimantrayetāpāma somaṁ śanno bhaveti tadyathāivādaḥ priyaḥ putraḥ pitaraṁ priyā vā jāyā patiṁ sukhaṁ śivamupaspṛśatyāvisrasa evaṁ hāivāitenāindreṇa mahābhiṣekeṇābhiṣiktasya kṣatriyasya surā vā somo vānyadvānnādyaṁ sukhaṁ śivamupaspṛśatyāvisrasaḥ //6//

คำแปล

ชัณฑ์ที่ 1

พราหมณ์ฤตวิชผู้ใดเป็นผู้รู้พิธีไอนทรมหาภิเษกดี ควรที่จะตั้งความปรารถนาให้พระมหากษัตริย์ว่า

"พระมหากษัตริย์พระองค์นี้พึงมีชัยชนะเหนือชัยชนะทั้งมวล พึงครอบครองโลกทั้งผอง พึงบรรลุความมีสิริมงคลอันสูงสุด และสถานะอันสูงส่ง เป็นจอมราชาทั้งมวล พระองค์พึงทรงได้รับความเป็นพระสัมราช ความเป็นพระโภชะ ความเป็นพระสวราช ความเป็นพระวิราช ความเป็นพระปรเมษฐ์ ความเป็นพระราชา ความเป็นมหาราชา และความเป็นอธิบดี พระองค์พึงเป็นผู้ครอบงำ (สรรพสิ่ง) รอบด้าน พึงครอบครองโลกทั้งมวล พึงสดชื่นแข็งแรงเต็มที่ และพระองค์พึงเป็นพระเอกราชของดินแดนที่ตั้งต้นจากสุดเขตแดนด้านหนึ่งไปจนถึงฝั่งตรงข้ามอีกด้านหนึ่งของแผ่นดินที่ล้อมรอบด้วยมหาสมุทร"

เมื่อพราหมณ์ฤตวิชให้พระมหากษัตริย์ทรงกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณแล้ว พึงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพิธีไอนทรมหาภิเษกนี้ และด้วยคำกราบบังคมทูลว่า

"ในระหว่างราตรีทั้งสองนี้ คือราตรีที่พระองค์ทรงประสูติ และราตรีที่พระองค์จะทรงสวรรคต ข้าพเจ้าพึงทำลายกุศลของยัชญพิธี ประเทศ คุณความดี พระชนมชีพ และพระราชโอรสธิดาของพระองค์ หากว่าพระองค์พึงคิดคดทรยศต่อข้าพเจ้า"

พระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงเป็นผู้รู้พิธีไอนทรมหาภิเษกดี พึงตั้งความปรารถนาว่า

"เราพึงมีชัยชนะเหนือชัยชนะทั้งมวล พึงครอบครองโลกทั้งผอง พึงบรรลุความมีสิริมงคลอันสูงสุด และสถานะอันสูงส่งเป็นจอมราชาทั้งมวล พึงได้รับความเป็นพระสัมราช ความเป็นพระโภชะ ความเป็นพระสวราช ความเป็นพระวิราช ความเป็นพระปรเมษฐ์ ความเป็นพระราชา ความเป็นพระมหาราชา และความเป็น

อธิบดี พึงเป็นผู้ครอบงำ (สรรพสิ่ง) รอบด้าน พึงครอบครองโลกทั้งมวล พึงสดชื่นแข็งแรงเต็มที่ และพึงเป็นพระเอกราชของดินแดนที่ตั้งต้นจากสุดเขตแดนด้านหนึ่งไปจนถึงฝั่งตรงข้ามอีกด้านหนึ่งของแผ่นดินที่ล้อมรอบด้วยมหาสมุทร"

พระองค์ไม่พึงสงสัยและพึงตรัสปฏิญาณด้วยความศรัทธาว่า

"ในระหว่างราตรีทั้งสองนี้ คือ ราตรีที่ข้าพเจ้าถือกำเนิดมาและราตรีที่ข้าพเจ้าจะลับล่วงไป ท่านพึงทำลายกุศลของยัชญพิธี ประเทศ คุณความดี อายุ และโอรสธิดาของข้าพเจ้า หากว่าข้าพเจ้าพึงคิดคดทรยศต่อท่าน"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัณฑ์ที่ 2

ต่อจากนั้น พราหมณ์ฤตวิช พึงกล่าวว่า "ขอท่านทั้งหลายจงนำผลของต้นไม้ 4 ชนิดคือ ผลของต้นไทร ผลของต้นมะเดื่อ ผลของต้นโพ และผลของต้นโพทะเลมา"

เขาทั้งหลายนำผลของต้นไทรมา เพราะว่าต้นไทรคือเจ้าแห่งมวลพฤาไม้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่า พราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นเจ้าไว้ในพระราชาพระองค์นี้

เขาทั้งหลายนำผลของต้นมะเดื่อมา เพราะว่าต้นมะเดื่อคือความเป็นพระโภชะแห่งมวลพฤาไม้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นพระโภชะไว้ในพระราชาพระองค์นี้

เขาทั้งหลายนำผลของต้นโพมา เพราะว่าต้นโพคือความเป็นพระสัมราชแห่งมวลพฤาไม้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นพระสัมราชไว้ในพระราชาพระองค์นี้

เขาทั้งหลายนำผลของต้นโพทะเลมา เพราะว่าต้นโพทะเลคือความเป็นพระสวราชและความเป็นพระวิราชแห่งมวลพฤาไม้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นพระสวราชและความเป็นพระวิราชไว้ในพระราชาพระองค์นี้

ต่อจากนั้น พราหมณ์ฤตวิชพึงกล่าวว่า "ขอท่านทั้งหลายจงนำสมุนไพร 4 ชนิดคือ หน่ออ่อนของต้นข้าว หน่ออ่อนของต้นข้าวใหญ่ หน่ออ่อนของเมล็ดประยงค์ และหน่ออ่อนของต้นข้าวบาร์เลย์มา"

เขาทั้งหลายนำหน่ออ่อนของต้นข้าวมา เพราะว่าต้นข้าวคือเจ้าแห่งมวลพฤกษชาติ ดังนั้นจึงเท่ากับว่า พราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นเจ้าไว้ในพระราชาพระองค์นี้

เขาทั้งหลายนำหน่ออ่อนของต้นข้าวใหญ่มา เพราะว่าต้นข้าวใหญ่คือความเป็นพระสัมราชแห่งมวลพฤกษชาติ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นพระสัมราชไว้ในพระราชาพระองค์นี้

เขาทั้งหลายนำหน่ออ่อนของเมล็ดประยงค์มา เพราะว่าเมล็ดประยงค์คือความเป็นพระโภชะแห่งมวลพฤกษชาติ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวาง

ความเป็นพระโภชะไว้ในพระราชาพระองค์นี้

เขาทั้งหลายนำหน่ออ่อนของต้นข้าวบาร์เลย์มา เพราะว่าต้นข้าวบาร์เลย์คือความเป็นจอมทัพแห่งมวลพฤกษชาติ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นจอมทัพไว้ในพระราชาพระองค์นี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขณ์ที่ 3

ต่อจากนั้น เขาทั้งหลายนำตั่งไม้มะเดื่อมาถวายแด่พระองค์ และจะมีการถวายคำอธิบายทางศาสนาเกี่ยวกับตั่งไม้มะเดื่อ ย่อมจะต้องมีขันไม้มะเดื่อ หรือบาตรไม้มะเดื่อ หรือกิ่งไม้มะเดื่อ

เมื่อรวบรวมเครื่องใช้ที่จำเป็นทั้งหมดเหล่านี้ได้แล้ว เขาก็ควรวางไว้ในบาตรไม้มะเดื่อ หรือขันไม้มะเดื่อ เมื่อคลุกเคล้าสิ่งเหล่านี้เข้าด้วยกัน เมื่อเทนมเปรี้ยว น้ำผึ้ง เนยใส และน้ำฝนที่ตกลงมาขณะแดดออกลงไป และเมื่อวางลงบนพื้นดินแล้ว พราหมณ์ฤตวิชพึงสวดฉลองตั่งไม้มะเดื่อดังนี้

บทสวดในคัมภีร์สามเวทคือ บทสวดพฤหัตและรถันตระจงเป็นขาหน้า 2 ขาของเจ้า บทสวดไวรูปะกับไวราชะจงเป็นขาหลัง 2 ขา บทสวดศากวระและไรวตะจงเป็นพนักพิง บทสวดเนาธสะและกาเลยะจงเป็นที่เท้าแขน คัมภีร์ฤคเวทจงเป็นเส้นด้ายที่ทอตามยาว คัมภีร์สามเวทจงเป็นเส้นด้ายที่ทอตามขวาง คัมภีร์ยชุรเวทจงเป็นช่องว่าง เกียรติยศชื่อเสียงจงเป็นหญ้าที่ลาดปู และความมีสิริมงคลจงเป็นเบาะรองนั่ง

ขอพระสวิตฤและพระพฤหัสบดีโปรดทรงแบกขาหน้า 2 ขาของเจ้า พระวายุและพระปูษันโปรดทรงแบกขาหลัง 2 ขา พระมิตรและพระวรุณโปรดทรงแบกพนักพิง พระอัศวินทั้งสองโปรดทรงแบกที่เท้าแขน

ต่อจากนั้นพราหมณ์ฤตวิช พึงเชื้อเชิญให้พระราชาเสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้ด้วยบทสวดที่ว่า

ขอเทพกลุ่มพระวสุโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวเจ้า พร้อมด้วยคายตรีฉันท์ บทสวดตริวฤตสโตมะ และบทสวดสามรถันตระ ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระสัมราช

ขอเทพกลุ่มพระรุทระโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวเจ้าพร้อมด้วยตริษฎุภฉันท์ บทสวดปัญจทศสโตมะและบทสวดสามพฤหัต ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระโภชะ

ขอเทพกลุ่มพระอาทิตย์โปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวเจ้า พร้อมด้วยชคตีฉันท์ บทสวดสัปตทศสโตมะ และบทสวดสามไวรูปะ ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระสวราช

ขอเทพกลุ่มพระวิศเวเทวาโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวเจ้าพร้อมด้วยอนุษฎุภฉันท์ บทสวดเอกวีศสโตมะ และบทสวดสามไวราชะ ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระวิราช

ขอเทพกลุ่มพระมรุตและเทพผู้โอรสของพระอังคีรสโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวเจ้าพร้อมด้วยอติจฉันทัสฉันท์ บทสวดตระยัสตรีศสโตมะ และบทสวดสามไรวตะ ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระปรเมษฐ์

ขอเทพกลุ่มพระสาธยะและพระอาปตยะโปรดเสด็จขึ้นประทับบนตัวเจ้าพร้อมด้วยปังกติฉันท์ บทสวดตริณวสโตมะ และบทสวดสามศากวระ ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นประทับตามหลังทวยเทพเหล่านี้เพื่อความเป็นพระราชา

ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นประทับเพื่อความเป็นมหาราชา เพื่อความเป็นอธิบดี เพื่อความเป็นอิสระ และเพื่อความสูงส่ง

พราหมณ์ฤตวิชพึงเชื้อเชิญให้พระองค์เสด็จขึ้นประทับบนตั่งนี้

เหล่าราชกรรตุพึงกล่าวถึงพระองค์ผู้ประทับนั่งบนตั่งว่า

"หากว่าพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ทรงไม่ได้รับการสรรเสริญด้วยการประกาศดัง ๆ แล้ว พระองค์ย่อมจะไม่สามารถเพื่อที่จะสำแดงพลังได้ ขอพวกเราจงสรรเสริญพระองค์ด้วยการประกาศดัง ๆ เถิด" พราหมณ์ทั้งหลายตอบว่า "ตกลง"

เหล่าราชกรรตุจะสรรเสริญพระองค์ด้วยการประกาศดัง ๆ ว่า

"ดูก่อนชนทั้งหลายขอจงสรรเสริญพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ด้วยการประกาศดัง ๆ ว่า พระองค์เป็นพระสัมราช เป็นผู้มีความเป็นพระสัมราช เป็นพระโภชะ เป็นพระบิดาแห่งพระโภชะทั้งหลาย เป็นพระสวราช เป็นผู้มีความเป็นพระสวราช เป็นพระวิราช เป็นผู้มีความเป็นพระวิราช เป็นพระปรเมษฐ์ เป็นผู้มีความเป็นพระปรเมษฐ์ เป็นพระราชา และเป็นพระบิดาแห่งพระราชาทั้งหลาย

อาณาจักรบังเกิดขึ้นแล้ว นักรบบังเกิดขึ้นแล้ว อธิบดีของบรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งปวงบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้กลืนกินชาวเมืองบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้ฆ่าเหล่าศัตรูบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้คุ้มครองศาสนจักรบังเกิดขึ้นแล้ว ผู้คุ้มครองธรรมบังเกิดขึ้นแล้ว

ผู้รู้พิธีราชาภิเษกดียิ่งมถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ ผู้ทรงได้รับการสรรเสริญด้วยการประกาศดัง ๆ และพึงถวายพระพรด้วยบทสวดในคัมภีร์ฤคเวทบทนี้ว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัณฑ์ที่ 4

"พระวรุณผู้ทรงเคร่งครัดในพรต ผู้ปรากเปรื่อง ทรงประกอบพิธีด้วยการประทับนั่งในเคหสถานทั้งหลาย เพื่อความเป็นพระสัมราช" เพื่อความเป็นพระโภชะ เพื่อความเป็นพระสวราช เพื่อความเป็นพระวิราช เพื่อความเป็นพระปรเมษฐ์ เพื่อความเป็นพระราชา เพื่อความเป็นมหาราชา เพื่อความเป็นอธิบดี เพื่อความเป็นอิสระ และเพื่อความสูงส่ง

พราหมณ์ฤตวิชผู้รู้พิธีราชาภิเษกดี ยืนอยู่เบื้องพระพักตร์พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ และหันหน้าไปทางทิศตะวันตก คลุมพระองค์ผู้ประทับนั่งบนตั่งนี้ด้วยกิ่งไม้ที่เต็มไปด้วยใบมะเดื่อสดและด้วยหญ้าคาที่ทำด้วยทองคำ ถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยบทสวด 3 บทที่ขึ้นต้นว่า "อิมา อาปะ ศิวตมาะ" ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทที่ขึ้นต้นว่า "เทวสฺย ตฺวา" และด้วยการเปล่งถ้อยคำเหล่านี้คือ "ภูรฺ ภุวรฺ และสวรฺ"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขัณฑ์ที่ 5

ขอเทพกลุ่มพระวสุผู้เป็นเทพประจำทิศตะวันออกจงทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระสัมราช

ขอเทพกลุ่มพระรุทระผู้เป็นเทพประจำทิศใต้จงทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระโภชะ

ขอเทพกลุ่มพระอาทิตย์ผู้เป็นเทพประจำทิศตะวันตกจงทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อความเป็นพระสวราช

ขอเทพกลุ่มพระวิศเวเทวาผู้เป็นเทพประจำทิศเหนือ จงทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระวิราช

ขอเทพกลุ่มพระมรุตและเทพผู้โอรสของพระอังคีรส ผู้เป็นเทพประจำทิศเบื้องบน จงทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระปรเมษฐ์

ขอเทพกลุ่มพระสาธยะและพระอาปตยะผู้เป็นเทพประจำทิศตอนกลางที่มั่นคงคำรงมั่น จงทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์เป็นเวลา 31 วัน ด้วยบทสวด 3 บทนี้ ด้วยมนตร์ในคัมภีร์ยชุรเวทนี้ และด้วยการเปล่งถ้อยคำทั้งหลายเหล่านี้เพื่อความเป็นพระราชา เพื่อความเป็นมหาราชา เพื่อความเป็นอธิบดี เพื่อความเป็นอิสระ และเพื่อความสูงส่ง

พระองค์ทรงเป็นพระปรเมษฐ์ผู้มีความเกี่ยวเนื่องกับพระประชาบดี

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงได้รับการอภิเษกด้วยพิธีอินทรมหาภิเษกนี้ทรงมีชัยชนะเหนือชัยชนะทั้งมวล ทรงครอบครองโลกทั้งผอง ทรงบรรลุความมีสิริมงคล

อันสูงสุดและสถานะอันสูงส่งเป็นจอมราชาทั้งมวล เมื่อพระองค์ทรงได้รับความเป็นพระสัมราช ความเป็นพระโภชะ ความเป็นพระสวราช ความเป็นพระวิราช ความเป็นพระปรเมษฐ์ ความเป็นพระราชา ความเป็นมหาราชา และความเป็นอธิบดีในโลกนี้แล้ว พระองค์ก็ทรงเป็นพระสวยัมภู พระสวราช และพระอมร ในโลกสวรรค์โน้น และเมื่อพระองค์ทรงสมความปรารถนาทั้งปวงแล้ว พระองค์ก็ทรงเป็นอมรรศัยชน เมื่อพราหมณ์ฤตวิชทูลขอให้พระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณแล้วย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นด้วยพิธีอินทรมหาภิเษกนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขัณฑ์ที่ 6

พราหมณ์ฤตวิชถวายการอภิเษกด้วยนมเปรี้ยวก็เพราะว่า นมเปรี้ยวนั้นคืออำนาจในโลกนี้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางอำนาจไว้ในพระราชาพระองค์นี้

พราหมณ์ฤตวิชถวายการอภิเษกด้วยน้ำผึ้งก็เพราะว่าน้ำผึ้งนั้นคือน้ำหล่อเลี้ยงในมวลพฤกษชาติและพฤาไม้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางน้ำหล่อเลี้ยงไว้ในพระราชาพระองค์นี้

พราหมณ์ฤตวิชถวายการอภิเษกด้วยเนยใสก็เพราะว่า เนยใสนั้นคือเดชของปวงปคุสัตว์ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพราหมณ์ฤตวิชวางเดชไว้ในพระราชาพระองค์นี้

พราหมณ์ฤตวิชถวายการอภิเษกด้วยน้ำก็เพราะว่าน้ำนั้นคืออมฤตในโลกนี้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่า พราหมณ์ฤตวิชวางความเป็นอมฤตไว้ในพระราชาพระองค์นี้

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงอภิเษกแล้วพึงพระราชทานทองคำแก่พราหมณ์ผู้ถวายการอภิเษก พระองค์พึงพระราชทานเงิน 1 พัน ไร่นา และสัตว์ 4 เท้า นอกจากนี้ เขาทั้งหลายยังกล่าวว่า "พระองค์พึงพระราชทานสิ่งของนับจำนวนไม่ถ้วนและทรัพย์ไม่จำกัดจำนวน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ไม่มีที่สิ้นสุดเพื่อการได้รับผลสำเร็จที่ไม่มีที่สิ้นสุด"

ต่อจากนั้นพราหมณ์ฤตวิชจะวางถ้วยสุราในพระหัตถ์ของพระองค์และจะสวดบทสวดที่ว่า

"ข้าแต่พระโสม ด้วยหยดน้ำที่หวานที่สุด ที่มีนเมาที่สุด ขอพระองค์โปรดทำให้บริสุทธิ์ พระองค์ทรงคั้นหยดน้ำนี้เพื่อให้พระอินทร์ทรงดื่ม"

พระองค์ทรงดื่มน้ำจัณฑ์นี้และทรงสวดบทสวดที่ว่า

ณ พิธีราชาภิเษกนี้ สิ่งใดเป็นส่วนที่เหลือของน้ำโสมที่คั้นแล้ว และสิ่งใดคือสิ่งที่พระอินทร์ทรงดื่มอย่างทรงพละกำลัง ข้าพเจ้าจะดื่มสิ่งนั้นซึ่งก็คือโสมราชาด้วยใจที่สงบ

"ข้าแต่พระผู้ประเสริฐสุด ข้าพเจ้าเทน้ำโสมที่คั้นแล้วลงในน้ำโสมที่พระองค์ทรงคั้นเพื่อการดื่ม ข้าแต่พระผู้ทรงสนุกสนานร่าเริง ขอพระองค์โปรดทรงมีนเมาให้เต็มที่เถิด"

น้ำโสมคือสิ่งที่เข้าไปอยู่ในสุราพร้อมกับพิธีอินทรมหาภิเษกนี้นั่นเอง และเป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงอภิเษกแล้วทรงดื่ม พระองค์มิได้ทรงดื่มสุรา

เมื่อพระองค์ทรงดื่มน้ำโสมนั้นแล้ว พระองค์พึงตรัสกับน้ำโสมนั้นว่า "เราดื่มน้ำโสมแล้ว ขอพระองค์ทรงประทานความสุขแก่เรา"

บุตรผู้เป็นที่รักย่อมสัมผัสบิดาอย่างร่าเริงและอ่อนโยนตราบเท่าที่ยังไม่หมดกำลังวังชาฉันใด ภรรยาผู้เป็นที่รักย่อมสัมผัสสามีอย่างร่าเริงและอ่อนโยนตราบเท่าที่ยังไม่หมดกำลังวังชาฉันใด

สุราหรือน้ำโสมหรืออาหารอื่นใดก็ตาม ย่อมสัมผัสพระมหากษัตริย์ผู้ทรงอภิเษกด้วยพิธีอินทรมหาภิเษกนี้อย่างร่าเริงและอ่อนโยนตราบเท่าที่ยังไม่หมดกำลังวังชาฉันนั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฌ.

พิธีอภิเษจนียะในศัมภีร์ศตปถพราหมณะ

Abhiṣecanīya (ŚB.V.3.3-4.4)

ŚB.V.3.3.1-15

sa vāi dīkṣate / sa upavasathe 'gnīṣomīyaṃ paśumālabhate tasya vapayā pracaryāgnīṣomīyamekādaśakapālaṃ purodāśaṃ nirvapati tadanu devasvāṃ havīṃsi nirupyante //1//

savitre satyaprasavāya / dvādaśakapālaṃ vāṣṭākapālaṃ vā purodāśaṃ nirvapati plāśukānāṃ vrīhīṇāṃ savitā vāi devānāṃ prasavitā savitṛprasūtaḥ sūyā 'ityatha yatplāśukānāṃ vrīhīṇāṃ kṣipre mā prasuvāniti //2//

athāgnaye gṛhapataye / aṣṭākapālaṃ purodāśaṃ nirvapatyāśūnāṃ śrīrvāi gārhapataṃ yāvato-yāvato īṣte tadenamagnireva gṛhapatirgārhapatamabhi pariṇayatyatha yadāśūnāṃ kṣipre mā pariṇayāniti //3//

atha somāya vanaspataye / śyāmākaṃ caruṃ nirvapati tadenaṃ soma eva vanaspatiroṣadhibhyaḥ suvatyatha yadśyāmāko bhavatyete vāi somasyāuṣadhīnāṃ pratyakṣatamāṃ yadśyāmākāstasmādśyāmāko bhavati //4//

atha bṛhaspataye vāce / nāivāraṃ caruṃ nirvapati tadenaṃ bṛhaspatireva vāce suvatyatha yannāivāro bhavati brahma vāi bṛhaspatirete vāi brahmaṇā pacyante yannīvārāstasmānnāivāro bhavati //5//

athendrāya jyesthāya / hāyanānāṃ carum nirvapati tadenamindra eva jyestho jyāiṣṭhyamabhi pariṇayatyatha yaddhāyanānāṃ bhavatyatiṣṭhā vā 'etā oṣadhayo yaddhāyanā atiṣṭho vā 'indrastasmāddhāyanānāṃ bhavati //6//

atha rudrāya paśupataye / rāudraṃ gāvedhukaṃ carum nirvapati tadenaṃ rudra eva paśupatiḥ paśubhyaḥ suvatyatha yadgāvedhuko bhavati vāstavyo vā 'eṣa devo vāstavyā gāvedhukāstasmādgāvedhuko bhavati //7//

atha mitrāya satyāya / nāmbānāṃ carum nirvapati tadenaṃ mitra eva satyo brahmaṇe suvatyatha yannāmbānāṃ bhavati varuṇyā vā 'etā oṣadhayo yāḥ jāyante 'thāite māitrā yannāmbāstasmānnāmbānāṃ bhavati //8//

atha varuṇāya dharmapataye / vāruṇaṃ yavamayaṃ carum nirvapati tadenaṃ varuṇa eva dharmapatirdharmasya patiṃ karoti paramatā vāi sā yo dharmasya patirasadyo hi paramatāṃ gacchati taṃ hi dharma 'upayanti tasmādvaruṇāya dharmapataye //9//

athāgniṣomīyena purodāśena pracarati / tasyāniṣṭa eva svistakṛdbhavatyathāitāirhavirbhiḥ pracarati yadāitāirhavirbhiḥ pracarati //10//

athāinaṃ dakṣiṇe bāhāvabhipadya japati / savitā tvā savānāṃ suvatāmagnirgṛhapatīnāṃ somo vanaspatīnāṃ bṛhaspatirvāca 'indro jyāiṣṭhyāya rudraḥ paśubhyo mitraḥ satyo varuṇo dharmapatīnām //11//

imaṃ devāḥ / asapatnaṃ suvadhvamitīmaṃ devā abhrātṛvyaṃ suvadhvamityevāitadāha mahate kṣatrāya mahate jyāiṣṭhyāyeti nātra tirohitamivāsti mahate jānarājyāyeti mahate janānāṃ rājyāyetyevāitadāhendrasyendriyāyeti vīryāyetyevāitadāha yadāhendrasyendriyāyetīmamamuṣyāi putramamuṣyāi putramiti tadyadevāsya janma tata evāitadāhāsyāi viśa 'iti yasyāi viśo rājā bhavatyeṣa vo 'mī rājā somo 'smākaṃ brāhmaṇānāṃ rājeti tadasmā 'idaṃ sarvamādyaṃ karoti brāhmaṇamevāpoddharati tasmādbrāhmaṇo 'nādyaḥ somarājā hi bhavati //12//

etā ha vāi devāḥ savasyeśate / tasmāddevasvo nāma tadenametā eva devatāḥ suvate tābhiḥ sūtaḥ śvaḥ sūyate //13//

tā vāi dvināmnyo bhavanti / dvandvaṃ vāi vīryaṃ vīryavatyaḥ suvāntā 'iti tasmāddvināmnyo bhavanti //14//

athāhāgnaye sviṣṭakṛte 'nubrūhīti / tadyadantareṇāhutī 'etatkarma kriyata 'eṣa vāi prajāpatirya eṣa yajñastāyate yasmādimāḥ prajāḥ prajātā etamvevāpyetarhyanu prajāyante tadenaṃ madhyata evāitasya prajāpaterdadhāti madhyataḥ suvati tasmādantareṇāhutī 'etatkarma kriyata 'āśrāvyāhāgnaye sviṣṭakṛte presyeti vaṣaṭkṛte juhoti //15//

ŚB.V.3.4.1-28

sa vā 'apaḥ sambharati / tadyadapaḥ sambharati vīryaṃ vā 'āpo vīryamevāitadrasamapāṃ sambharati //1//

āudumbare pātre / annaṃ vā 'ūrgudumbara ūrjo 'nnādyasyāvarudhyāi tasmādāudumbare pātre //2//

sa sārasvatīreva prathamā gṛhṇāti / apo devā madhumatīragṛhnannityapo devā rasavatīragṛhnannityevāitadāhorjasvatī rājasvaścitānā

iti rasavatīrityevāitadāha yadāhorjasvatīriti rājasvaścitānā iti yāḥ prajñātā rājasva ityevāitadāha yābhirmitrāvaruṇāvabhyaṣiñcannityetābhirhi mitrāvaruṇāvabhyaṣiñcanyābhirindramanayannatyarātīrityetābhirhīndram nāstrā rakṣāmsyatyanayamstābhirabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //3//

athādhvaryuḥ / caturgṛhītamājyam gṛhītvāpo 'bhyavāiti tadyā 'ūrmī vyardataḥ paśāu vā puruṣe vābhyavete tāu gṛhṇāti //4//

sa yaḥ prāñudardati / tam gṛhṇāti vṛsna ūrmirasi rāstradā rāstram me dehi svāhā vṛsna ūrmirasi rāstradā rāstramamuṣmāi dehīti //5//

atha yaḥ pratyañudardati / tam gṛhṇāti vṛṣaseno 'si rāṣṭradā rāṣtram me dehi svāhā vṛṣaseno 'si rāṣtradā rāṣtramamuṣmāi dehīti tābhirabhiṣiñcati vīryam vā 'etadapāmudardati paśāu vā puruṣe vābhyaete vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //6//

atha syandamānā gṛhṇāti / artheta stha rāṣtradā rāṣtram me datta svāhārtheta stha rāṣtradā rāṣtramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati vīryeṇa vā 'etāḥ syandante tasmādenāḥ syandamānā na kiṃcana pratidhārayate vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //7//

atha yāḥ syandamānānām pratīpam syandante / tā gṛhṇātyojasvatī stha rāṣtradā rāṣtram me datta svāhāujasvatī stha rāṣtradā rāṣtramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati vīryeṇa vā 'etāḥ syandamānānām pratīpam syandante vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //8//

athāpayatīrgṛhṇāti / āpaḥ parivāhiṇī stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcatyetasyāi vā 'eṣāpacchidyāiṣāiva punarbhavatyapi ha vā 'asyānyarāṣṭrīyo rāṣṭre bhavatyapyanyarāṣṭrīyamavaharate rāṣṭre bhavatyapyanyarāṣṭrīyamavaharate tathāsminbhūmānam dadhāti bhūmnāivāinametadabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //9//

atha nadīpatim gṛhṇāti / apām patirasi rāṣṭradā rāṣṭram me dehi svāhāpām patirasi rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi dehīti tābhirabhiṣiñcatyapām vā 'eṣa patiryannadīpatirviśāmevāinametatpatim karotyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //10//

atha niveṣyam gṛhṇāti / apām garbho 'si rāṣṭradā me dehi svāhāpām garbho 'si rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi dehīti tābhirabhiṣiñcati garbham vā 'etadāpa upaniveṣṭante viśāmevāinametadgarbham karotyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //11//

atha yaḥ syandamānānām sthāvaro hrado bhavati / pratyātāpe tā gṛhṇāti sūryatvacasa stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā sūryatvacasa stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati varcasāivāinametadabhiṣiñcati sūryatvacasamevāinametatkaroti varuṇyā vā 'etā āpo bhavanti yāḥ syandamānānām na syandante varuṇasavo vā 'eṣa yadrājasūyam tasmādetābhirabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //12//

atha yā ātapati varṣanti / tā gṛhṇāti sūryavarcasa stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā sūryavarcasa stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati varcasāivāinametadabhiṣiñcati sūryavarcasamevāinametatkaroti medhyā vā 'etā āpo bhavanti yā ātapati

varṣantyaprāptā hīmām bhavantyathāinā gṛhṇāti medhyamevāinametatkarotyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //13//

atha vāiśantīrgṛhṇāti / māndā stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā māndā stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati viśamevāsmā 'etatsthāvarāmanapakraminīm karotyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //14//

atha kūpyā gṛhṇāti / vrajakṣita stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā vrajakṣita stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati tadyā imām pareṇāpastā evāitatsambharatyapāmu cāiva sarvatvāya tasmādtābhirabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //15//

atha pruṣvā gṛhṇāti / vāśā stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā vāśā stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcatyannādyenāivāinametadabhiṣiñcatyannādyamevāsminnetaddadhātīdam vā 'asāvāditya udyanneva yathāyamagnirnirdahedevamoṣadhīrannādyam nirdahati tadetā āpo 'bhyavayatyaḥ śamayanti na ha vā 'ihānnādyam pariśiṣyate yadetā āpo nābhyaveyurannādyenāivāinametadabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //16//

atha madhu gṛhṇāti / śaviṣṭhā stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā śaviṣṭhā stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcatyapām cāivāinametadoṣadhīnām ca rasenābhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //17//

atha gorvijāyamānāyā ulbyā gṛhṇāti /śakvarī stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā śakvarī stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati paśubhirevāinametadabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //18//

atha payo gṛhṇāti / janabhṛta stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā janabhṛta stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati paśubhirevāinametadabhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //19//

atha ghṛtam gṛhṇāti / viśvabhṛta stha rāṣṭradā rāṣṭram me datta svāhā viśvabhṛta stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi datteti tābhirabhiṣiñcati paśūnāmevāinametadrasenābhiṣiñcatyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //20//

atha marīcīḥ / añjalinā samgṛhyāpiṣṛjatyāpaḥ svarāja stha rāṣṭradā rāṣṭramamuṣmāi dattetyetā vā 'āpaḥ svarājo yanmarīcayastā yatsyandanta 'ivānyo 'nyasyā evāitadśriyā 'atiṣṭhamānā uttarādharā-iva bhavantyo yanti svārājyamevāsminnetaddadhātyetā vā 'ekā āpastā evāitatsambharati //21//

tā vā 'etāḥ / saptadaśāpaḥ sambharati saptadaśo vāi prajāpatiḥ prajāpatiryajñastasmātsaptadaśāpaḥ sambharati //22//

ṣoḍaśa tā āpo yā abhijuhoti / ṣoḍaśāhutīrjuhoti tā dvātriṃśaddvayīṣu na juhoti sārasvatīṣu ca marīciṣu ca tāścatustriṃśattrayastriṃśadvāi devāḥ prajāpatiścatustriṃśastadenam prajāpatiṃ karoti //23//

atha yaddhutvā-hutvā gṛhṇāti / vajro vā 'ājyam vajreṇāivāitadājyena spṛtvā-spṛtvā svīkṛtya gṛhṇāti //24//

atha yatsārasvatīṣu na juhoti / vāgvāi sarasvatī vajra ājyam nedvajrenājyena vācam hinasānīti tasmātsārasvatīṣu na juhoti //25//

atha yanmarīcisu na juhoti / nedanddhevāitāmāhutim juhavāniti tasmānmarīcisu na juhoti //26//

tāḥ sārdhamāudumbare pātre samavanayati / madhumatīrmadhumatībhiḥ prcyantāmiti rasavatī rasavatībhiḥ prcyantāmityevāitadāha mahi kṣatram kṣatriyāya vanvānā iti tatparo 'kṣam kṣatram yajamānāyāśiṣamāśāste yadāha mahi kṣatram kṣatriyāya vanvānā iti //27//

tā agreṇa māitrāvaruṇasya dhiṣnyam sādayati / anādhṛṣṭāḥ sīdata sahāujasa ityanādhṛṣṭāḥ sīdata rakṣobhirityevāitadāha sahāujasa iti savīryā ityevāitadāha mahi kṣatram kṣatriyāya dadhatīriti tatpratyakṣam kṣatram yayamānāyāśiṣamāśāste yadāha mahi kṣatram kṣatriyāya dadhatīriti //28//

ŚB.V.3.5.1-37

tam vāi mādhyadine savane 'bhiṣiñcati / eṣa vāi prajāpatirya eṣa yajñastāyate yasmādimāḥ prajāḥ prajātā etamevāpyetarhyanu prajāyante tadenam madhyata evāitasya prajāpaterdadhāti madhyataḥ suvati //1//

agṛhīte māhendre / eṣa vā 'indrasya niṣkevalyo graho yanmāhendro 'pyasyāitanniṣkevalyameva stotram niṣkevalyam śastramindro vāi yajamānastadenam sva 'evāyatane 'bhiṣiñcati tasmādagṛhīte māhendre //2//

agreṇa māitrāvaruṇasya dhiṣnyam / śārdūlacarmopastṛṇāti somasya tviṣirasīti yatra vāi soma indramatyapavata sa yattataḥ śārdūlaḥ samabhavattena somasya tviṣistasmādāha somasya tviṣirasīti taveva me tviṣirbhūyāditi śārdūlatviṣimevāsminnetaddadhāti tasmādāha taveva me tviṣirbhūyāditi //3//

atha pārthāni juhoti / pṛthī ha vāi vāinyo manuṣyāṇām prathamo 'bhiṣiṣice so 'kāmayata sarvamannādyamavarundhīyeti tasmā 'etānyajuhavuḥ sa idaṃ sarvamannādyamavarurudhe 'pi ha smāsmā'āraṇyān-paśūnabhihvayantyasāvehi rājā tvā pakṣyata 'iti tathedaṃ sarvamannā-dyamavarurudhe sarvaṃ ha vā 'annādyamavarunddhe yasyāivaṃ viduṣa etāni hūyate //4//

tāni vāi dvādaśa bhavanti / dvādaśa vāi māsāḥ saṃvatsarasya tasmāddvādaśa bhavanti //5//

sat purastādabhiṣekasya juhoti / ṣaḍuparistāttadenaṃ madhyata evāitasya prajāpaterdadhāti madhyataḥ suvati //6//

sa yāni purastādabhiṣekasya juhoti / bṛhaspatisteṣāmuttamo bhavatyatha yānyuparistādabhiṣekasya juhotīndrasteṣāṃ prathamo bhavati brahma vāi bṛhaspatirindriyaṃ vīryamindra etābhyāmevāiname-tadvīryābhyāmubhayataḥ paribṛṃhati //7//

sa juhoti / yāni purastādbhiṣekasya juhotyagnaye svāheti tejo vā 'agnistejasāivāinametadabhiṣiñcati somāya svāheti kṣatraṃ vāi somaḥ kṣatrenāivāinametadabhiṣiñcati savitre svāheti savitā vāi devānāṃ prasavitā savitṛprasūta evāinametadabhiṣiñcati sarasvatyāi svāheti vāgvāi sarasvati vācāivāinametadabhiṣiñcati pūṣṇe svāheti paśavo vāi pūṣā paśubhirevāinametadabhiṣiñcati bṛhaspataye svāheti brahma vāi bṛhaspatirbrahmaṇāivāinametadabhiṣiñcatyetāni purastā-dabhiṣekasya juhoti tānyetānyagnināmānītyācakṣate //8//

atha juhoti / yānyuparistādabhiṣekasya juhotīndrāya svāheti vīrya vā 'indro vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcati ghoṣāya svāheti vīryaṃ vāi ghoṣo, vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcati ślokāya svāheti vīryaṃ vāi

śloko vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcatyaṃśāya svāheti vīryaṃ vā 'aṃśo vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcati bhagāya svāheti vīryaṃ vāi bhago vīryeṇāivāinametadabhiṣiñcatyaryaṃṇe svāheti tadenamasya sarvasyāryamaṇam karotyetānyupariṣṭādabhiṣekasya juhoti tānyetānyādityanāmānītyācakṣate //9//

agreṇa māitrāvaruṇasya dhiṣṇyam / abhiṣecanīyāni pātrāṇi bhavanti yatrāitā 'āpo 'bhiṣecanīyā bhavanti //10//

pālāśaṃ bhavati / tena brāhmaṇo 'bhiṣiñcati brahma vāi palāśo brāhmaṇāivāinametadabhiṣiñcati //11//

āudumbaraṃ bhavati / tena svo 'bhiṣiñcaty annaṃ vā 'ūrgudumbara ūrgvāi svaṃ yāvadvāi puruṣasya svaṃ bhavati nāiva tāvadaśanāyati tenorksvaṃ tasmādāudumbareṇa svo 'bhiṣiñcati //12//

nāiyagrodhapādaṃ bhavati / tena mitryo rājanyo 'bhiṣiñcati padbhirvāi nyagrodhaḥ pratiṣṭhito mitreṇa vāi rājanyaḥ pratiṣṭhitastasmānāiyagrodhapādena mitryo rājanyo 'bhiṣiñcati //13//

āśvtthaṃ bhavati / tena vāiśyo 'bhiṣiñcati sa yadevādo 'śvatthe tiṣṭhata indro maruta upāmantrayata tasmādāśvatthena vāiśyo 'bhiṣiñcatyetānyabhiṣecanīyāni pātrāṇi bhavanti //14//

atha pavitre karoti / pavitre stho vāiṣṇavyāviti so 'sāveva bandhustayorhiraṇyaṃ pravayati tābhyāmetā abhiṣecanīyā apa utpunāti tadyaddhiraṇyaṃ pravayatyamṛtamāyurhiraṇyaṃ tadā svamṛtamāyurdadhāti tasmāddhiraṇyaṃ pravayati //15//

sa utpunāti / saviturvaḥ prasava 'utpunāmyacchidreṇa pavitreṇa sūryasya raśmibhiriti so'sāveva bandhuranibhṛṣṭamasi vāco bandhustapojā

ityanādhṛstā stha raksobhirityevāitadāha yadāhānibhṛstamasīti vāco bandhuriti yāvadvāi prāṇesvāpo bhavanti tāvadvācā vadati tasmādāha vāco bandhuriti //16//

tapojā iti / agnervāi dhūmo jayate dhūmādabhramabhrādvṛstiragnervā 'etā jāyante tasmādāha tapojā iti //17//

somasya dātramasīti / yadā vā 'enametābhirabhiṣunvantyathāhutirbhavati tasmādāha somasya dātramasīti svāhā rājasva iti tadenāh svāhākāreṇāivotpunāti //18//

tā etāsu pātreṣu vyānayati / sadhamādo dyumninīrāpa etā ityanatimāninya ityevāitadāha yadāha sadhamādo iti dyumninīrāpa etā iti vīryavatya ityevāitadāhānādhṛstā apasyo vasānā ityanādhṛstā stha raksobhirityevāitadāha yadāhānādhṛstā apasyo vasānā iti pastyāsu cakre varuṇah sadhasthamiti viśo vāi pastyā dikṣu cakre varuṇah pratisthāmityevāitadāhāpām śiśurmātṛtamāsvantarityapām vā 'eṣa śiśurbhavati yo rājasūyena yajate tasmādāhāpām śiśurmātṛtamāsvantariti //19//

athāinam vāsāṃsi paridhāpayati / tattārpyamiti vāso bhavati tasmintsarvāṇi yajñarūpāṇi nisyūtāni bhavanti tadenam paridhāpayati ksatrasyolbamasīti tadyadeva ksatrasyolbam tata evāinametajjanayati //20//

athāinam pāṇdvam paridhāpayati / ksatrasya jarāyvasīti tadyadeva ksatrasya jarāyu tata evāinametajjanayati //21//

athādhīvāsam pratimuñcati / ksatrasya yonirasīti tadyāiva ksatrasya yonistasyā evāinametajjanayati //22//

athosnīsam samhṛtya / purastādavagūhati kṣatrasya nābhirasīti tadyāiva kṣatrasya nābhistāmevāsminetaddadhāti //23//

taddhāike / samantam pariveṣṭayanti nābhiravā 'asyāiṣā samantam vā 'iyam nābhiḥ paryetīti vadantastadu tathā na kuryātpurastādevāvagūhet purastāddhīyam nābhistadyadenam vāsāṃsi paridhāpayati janayatyevāinametajjātamabhiṣiñcānīti tasmādenenam vāsāṃsi paridhāpayati //24//

taddhāike / nidadhatyetāni vāsāṃsyathāinam punardīkṣitavasanam paridhāpayanti tadu tathā na kuryādaṅgāni vā 'asya janūrvāsāṃsyaṅgāirhāinamsajanvā tanvā vyardhayanti varuṇyam dīkṣitavasanam sa etaṣāmevāikam vāsasām paridadhīta tadenamaṅgāirjanvā tanvā samardhayati varuṇyam dīkṣitavasanam tadenam varuṇyāddīkṣitavasanātpramuñcati //25//

sa yatrāvbhṛthamabhyavāiti / tadetadabhyavaharanti tatsaloma kriyate sa eteṣāmevāikam vāsasām paridhāyodāiti tāni vaśāyāi vā vapāyām hutāyām dadyādudavasānīyāyām veṣṭāu //26//

atha dhanuradhitanoti / indrasya vārtraghnamasīti vārtraghnam vāi dhanurindro vāi yajamāno dvayena vā 'eṣa indro bhavati yacca kṣatriyo yadu ca yajamānastasmādāhendrasya vārtraghnamasīti //27//

atha bāhū vimārṣṭi / mitrayāsi varuṇasyāsīti bāhvorvāi dhanurbāhubhyām vāi rājanyo māitrāvaruṇastasmādāha mitrasyāsi varuṇasyāsīti tadasmāi prayacchati tvayāyam vṛtram badhediti tvayāyam dviṣantam bhrātṛvyam badhedityevāitadāha //28//

athāsmāi tisra iṣūḥ prayacchati / sa yayā prathamayā samarpaṇena parābhinatti sāikā seyaṃ pṛthivī sāiṣā dṛbā nāmātha yayā viddhiḥ śayitvā jīvati vā mriyate vā sā dvitīyā tadidamantarikṣaṃ sāiṣā rujā nāmātha yayāpāiva rādhnoti sā tṛtīyā sāsāu dyāuḥ sāiṣā kṣumā nāmāitā hi vāi tisra iṣavastasmādasmāi tisra iṣūḥ prayacchati //29//

tāḥ prayacchati / pātāinaṃ prāñcaṃ pātāinaṃ pratyañcaṃ pātāinaṃ tiryañcaṃ digbhyaḥ pāteti tadasmāi sarvā eva diśo 'śaravyāḥ karoti tadyadasmāi dhanuḥ prayacchati vīryaṃ vā 'etadrājanyasya yaddhanurvīryavantamabhiṣiñcānīti tasmādvā 'asmā 'āyuddhaṃ prayacchati //30//

athāinamāvido vācayati / āvirmaryā ityaniruktaṃ prajāpatirvā 'aniruktastadenaṃ prajāpataya 'āvedayati so 'smāi savamanumanyate tenānumataḥ sūyate //31//

āvitto 'agnirgṛhapatiriti / brahma vā 'agnistadenaṃ brahmaṇa 'āvedayati tadasmāi savamanumanyate tenānumataḥ sūyate //32//

āvitto 'indro vṛddhaśravā iti / kṣatraṃ vā 'indrastadenaṃ kṣatrāyāvedayati tadasmāi savamanumanyate tenānumataḥ sūyate //33//

āvittāu mitrāvaruṇāu dhṛtavratāviti / prāṇodānāu vāi mitrāvaruṇāu tadenaṃ prāṇodānābhyāmāvedayati tāvasmāi savamanumanyete tābhyāmanumataḥ sūyate //34//

āvittaḥ pūṣā viśvadevā iti / paśavo vāi pūṣā tadenaṃ paśubhya āvedayati te 'smāi savamanumanyante tāiranumataḥ sūyate //35//

āvitte dyāvāpṛthivī viśvaśambhuvāviti / tadenamābhyāṃ dyāvāpṛthivībhyāmāvedayati te 'asmāi savamanumanyete tābhyāmanumataḥ sūyate //36//

āvittāditiruruśarmeti / iyaṃ vāi pṛthivyaditistadenamasyāi pṛthivyā 'āvedayati sāsmāi savamanumanyate tayānumataḥ sūyate tadyābhya evāinametaddevatābhya āvedayati tā asmāi savamanumanyante tābhiranumataḥ sūyate //37//

ŚB.V.4.1.1-17

keśavasya puruṣasya / lohāyasamāsya 'āvidhyatyaveṣṭā dandaśūkā iti sarvānvā 'eṣa mṛtyūnatimucyate sarvānbadhānyo rājasūyena yajate tasya jarāiva mṛtyurbhavati tadyo mṛtyuryo badhastamevāitadatinayati yaddandaśūkān //1//

atha yatkeśavasya puruṣasya / na vā 'eṣa strī na pumānyatkeśavaḥ puruṣo yadaha pumāṃstena na strī yadu keśavastena na pumānnāitadayo na hiranyaṃ yadlohāyasaṃ nāite krimayo nākrimayo yaddandaśūkā atha yadlohāyasaṃ bhavati lohitā-iva hi dandaśūkāstasmātkeśavasya puruṣasya //2//

athāinaṃ diśaḥ samārohayati / prācīmaroha gāyatrī tvāvatu rathantaraṃ sāma trivṛtstomo vasanta ṛturbrahma dravinam //3//

dakṣināmāroha / tristuptvāvatu bṛhatsāma pañcadaśa stomo grīṣma ṛtuḥ kṣatraṃ dravinam //4//

pratīcīmāroha / jagatī tvāvatu vāirūpaṃ sāma saptadaśa stomo varṣā ṛturviḍ dravinam //5//

udīcīmāroha / anuṣṭuptvāvatu vāirājam sāmāikaviṃśa stomaḥ śaradṛtuḥ phala dravinam //6//

ūrdhvāmāroha / pañktistvāvatu śākvararāivate sāmanī triṇavatrayastriṃśāu stomāu hemantaśiśirāvṛtū varco dravinamiti //7//

tadyadenaṃ diśaḥ samārohayati ṛtūnāmevāitadrūpamṛtūnevāinametatsaṃvatsaraṃ samārohayati sa ṛtūntsaṃvatsaraṃ samāruhya sarvamevedamuparyupari bhavatyarvāgevāsmādidaṃ sarvam bhavati //8//

śārdūlacarmaṇo jaghanārdhe / sīsaṃ nihitaṃ bhavati tatpadā pratyasyati pratyastaṃ namuceḥ śira iti namucirha vāi nāmāsura āsa tamindro nivivyādha tasya padā śiro 'bhitasthāu sa yadabhitiṣṭhata udabādhata sa ucchvaṅkastasya padā śiraḥ praciccheda tato rakṣaḥ samabhavattaddha smāinamanubhāsate kva gamiṣyasi kva me mokṣyasa 'iti //9//

tatsīsenāpajaghāna / tasmātsīsaṃ mṛdu sṛtajavaṃ hi sarveṇa hi vīryeṇāpajaghāna tasmāddhiraṇyarūpaṃ sanna kiyaccanārhati sṛtajavaṃ hi sarveṇa hi vīryeṇāpajaghāna tadvāi sa tannāstrā rakṣāṃsyapajaghāna tatho 'evāiṣa etannāstrā rakṣāṃsyato 'pahanti //10//

athāinaṃ śārdūlacarmārohayati / somasya tviṣirasīti yatra vāi soma indramatyapavata sa yattataḥ śārdūlaḥ samabhavattena somasya tviṣistasmādāha somasya tviṣirasīti taveva me tviṣirbhūyāditi śārdūlatviṣimevāsminnetaddadhāti tasmādāha taveva me tviṣirbhūyāditi //11//

atha rukmamadhastādupāsyati / mṛtyoḥ pāhītyamṛtamāyurhiraṇyaṃ tadamṛta 'āyuṣi pratitiṣṭhati //12//

atha rukmaḥ śatavitṛṇṇo vā bhavati / navavitṛṇṇo vā sa yadi śatavitṛṇṇaḥ śatāyurvā 'ayaṃ puruṣaḥ śatatejāḥ śatavīryastasmādśatavitṛṇṇo yadu navavitṛṇṇo neveme puruṣe prāṇāstasmānnavavitṛṇṇaḥ //13//

tamuparistadsirsno nidadhati / ojo 'si saho 'syamṛtamasityamṛtamayurhiranyam tadasminnamṛtamayurdadhati tadyadrukma 'ubhayato

bhavato 'mṛtamāyurhiraṇyaṃ tadamṛtenāivāinametadāyuṣobhayataḥ pari-bṛṃhati tasmādrukmā 'ubhayato bhavataḥ //14//

atha bāhū 'udgṛhṇāti / hiraṇyarūpā 'uṣaso viroka 'ubhāvindro 'udithaḥ sūryaśca / ārohataṃ varuṇa mitra gartaṃ tataścakṣāthāmaditiṃ ditiṃ ceti bāhū vāi mitrāvaruṇāu puruṣo gartastasmādāharohataṃ varuṇa mitra gartamiti tataścakṣāthāmaditiṃ ditiṃ ceti tataḥ paśyataṃ svaṃ cāranaṃ cetyevāitadāha //15//

nāitenodgṛhṇīyāt / mitro 'si varuṇo 'sītyevodgṛhṇīyādbāhū vāi mitrāvaruṇāu bāhubhyāṃ vāi rājanyo māitrāvaruṇastasmānmitro 'si varuṇo 'sītyevodgṛhṇīyāt //16//

tadyadenamūrdhvabāhumabhiṣiñcati / vīryaṃ vā 'etadrājanyasya yadbāhū vīryaṃ vā 'etadapāṃ rasaḥ sambhṛto bhavati yenāinametadabhi-ṣiñcati nenma 'idaṃ vīryaṃ vīryamapāṃ rasaḥ sambhṛto bāhū vlināditi tasmādenamūrdhvabāhumabhiṣiñcati //17//

ŚB.V.4.2.1-10

taṃ vāi prāñcaṃ tiṣthantamabhiṣiñcati /purastādbrāhmaṇo 'bhiṣiñcatyadhvaryurvā yo vāsya purohito bhavati paścāditare //1//

somasya tvā dyumnenābhiṣiñcāmīti / vīryeṇāitadāhāgnerbhrā-jaseti vīryeṇāivāitadāha sūryasya varcaseti vīryeṇāivāitadāhendra-syendriyeṇeti vīryeṇāivāitadāha kṣatrāṇāṃ kṣatrapatiredhīti rājñāma-dhirāja edhītyevāitadāhāti didyūnpāhītīṣavo vāi didyava iṣubadhame-vāinametadatinayati tasmādāhāti didyūnpāhīti //2//

imaṃ devāḥ / asapatnaṃ suvadhvamitīmaṃ devā abhrātṛvyaṃ suvadhvamityevāitadāha mahate kṣatrāya mahate jyāiṣṭhyāyeti nātra tirohitamivāsti mahate jānarājyāyeti mahate janānāṃ rājyāyetyevāitadāhendrasyendriyāyeti vīryāyetyevāitadāha yadāhendrasyendriyāyetīmamamuṣya putramamuṣyāi putramiti tadyadevāsya janma tata evāitadāhāsyāi viśa 'iti yasyāi viśo rājā bhavatyeṣa vo 'mī rājā somo 'smākaṃ brāhmaṇānāṃ rājeti tadasmā 'idaṃ sarvamādyaṃ karoti brāhmaṇamevāpoddharati tasmādbrāhmaṇo 'nādyaḥ somarājā hi bhavati //3//

athāitamabhiṣekaṃ / kṛṣṇaviśānayānuvimṛṣṭe vīryaṃ vā 'etadapāṃ rasaḥ sambhṛto bhavati yenāinametadabhiṣiñcatīdaṃ me vīryaṃ sarvamātmānamupaspṛśāditi tasmādvā 'anuvimṛṣṭe //4//

so 'nuvimṛṣṭe / pra parvatasya vṛṣabhasya pṛṣṭhāditi yathāyaṃ parvato 'tiṣṭhāvā yatha 'ṛṣabhaḥ paśūnatiṣṭhāvāivaṃ vā 'eṣa idaṃ sarvamatitiṣṭhatyarvāgevāsmādidaṃ sarvaṃ bhavati yo rājasūyena yajate tasmādāha pra parvatasya vṛṣabhasya pṛṣṭhānnāvaścaranti svasica iyānāḥ tā āvavṛtrannadharāgudaktā ahiṃ budhnayamanu rīyamāṇā iti //5//

athāinamantareva śārdūlacarmaṇi viṣṇukramānkramayati / viṣṇorvikramanamasi viṣṇorvikrāntamasi viṣṇoḥ krāntamasītīme vāi lokā viṣṇorvikramanaṃ viṣṇorvikrāntaṃ viṣṇoḥ krāntaṃ tadimāneva lokāntsamāruhya sarvamevedamuparyupari bhavatyarvāgevāsmādidaṃ sarvaṃ bhavati //6//

atha brāhmaṇasya pātre / samsravāntsamavanayati tadbrāhmaṇaṃ rājānamanu yaśaḥ karoti tasmādbrāhmaṇo rājānamanu yaśaḥ //7//

tadyo 'sya putraḥ priyatamo bhavati / tasmā 'etatpātraṃ prayacchatīdaṃ me 'yaṃ vīryaṃ putro 'nusaṃtanavaditi //8//

atha prātiparetya gārhapatyamanvārabdhe juhoti / prajāpate na tvadetānyanyo viśvā rūpāṇi pari tā babhūva / yatkāmāste juhumastanno 'astvayamamuṣya piteti tadyaḥ putrastaṃ pitaraṃ karoti yaḥ pitā taṃ putraṃ tadenayorvīrye vyatiṣajatyasāvasya piteti tadyaḥ pitā taṃ pitaraṃ karoti yaḥ putrastaṃ putraṃ tadenayorvīrye vyatiṣajya punareva yathāyathaṃ karoti vayaṃ syāma patayo rayīṇāṃ svāhetyāśīrevāiṣāitasya karmaṇa āśiṣamevāitadāśāste //9//

atha ya eṣa saṃsravo 'tirikto bhavati / tamāgnīdhrīye juhotyatirikto vā 'eṣa saṃsravo bhavatyatirikta āgnīdhrīyo gārhapatye havīṃṣi śrapayantyāhavanīye juhvatyathāiṣo 'tiriktamtadatirikta 'evāitadatiriktaṃ dadhātyuttarārdhe juhotyeṣa hyetasya devasya diktasmāduttarārdhe juhoti sa juhoti rudra yatte krivi paraṃ nāma tasminhutamasyameṣtamasi svāheti //10//

śSB.V.4.3.1-27

tadyo 'sya svo bhavati / tasya śataṃ vā paraḥśatā vā gā uttareṇāhavanīyaṃ sthāpayati tadyadevaṃ karoti //1//

varuṇāddha vā 'abhiṣiṣicānāt / indriyaṃ vīryamapacakrāma śaśvadya eṣo 'pāṃ rasaḥ sambhṛto bhavati yenāinametadabhiṣiñcati so 'syendriyaṃ vīryaṃ nirjaghāna tatpaśuṣvanvavindattasmātpaśavo yaśo yadeṣvanvavindattatpaśuṣvanuvidyendriyaṃ vīryaṃ punarātmannadhatta tatho 'evāiṣa etannāhāivāsmānnvindriyaṃ vīryamapakrāmati varuṇasavo vā 'eṣa yadrājasūyamiti varuṇo 'karoditi tvevāiṣa etatkaroti //2//

atha rathamupāvaharati / yadvāi rājanyātparāgbhavati rathena vāi tadanuyuñkte tasmādrathamupāvaharati //3//

sa upavaharati / indrasya vajro 'sīti vajro vāi ratha indro vāi yajamāno dvayena vā 'eṣa indro bhavati yacca kṣatriyo yadu ca yajamānastasmādāhendrasya vajro 'sīti //4//

tamantarvedyabhyavavartya yunakti / mitrāvaruṇayostvā praśāstroḥ praśiṣā yunajmīti bāhū vāi mitrāvaruṇāu bāhubhyām vāi rājanyo māitrāvaruṇastasmādāha mitrāvaruṇayostvā praśāstroḥ praśiṣā yunajmīti //5//

tam caturyujam yunakti / sa jaghanena sado 'greṇa śālām yenāiva dakṣiṇā yanti tena pratipadyate tam jaghanena cātvālamagreṇāgnīdhram udyacchati //6//

tamātiṣṭhati / avyathāyāi tvā svadhāyāi tvetyanārtyāi tvetyevāitadāha yadāhavyathāyāi tveti svadhāyai tveti rasāya tvetyevāitadā hāriṣṭo 'arjuna ityarjuno ha vāi nāmendro yadasya guhyam nāma dvayena vā 'indro bhavati yacca kṣatriyo yadu ca yajamānastasmādāhāriṣṭo 'arjuna iti //7//

atha dakṣiṇāyugyamupārṣati / marutām prasavena jayeti viśo vāi maruto viśā vāi tatkṣatriyo jayati yajjigīṣati tasmādāha marutām prasavena jayeti //8//

atha madhye gavāmudyacchati / āpāma manaseti manasā vā 'idam sarvamāptam tanmanasāivāitatsarvamāpnoti tasmādāhāpāma manaseti //9//

atha dhanurārtnyā gāmupaspṛśati samindriyenetīnadriyam vāi vīryam gāva indriyamevāitadvīryamātmandhatte 'thāha jināmīmāḥ kurva 'imā iti //10//

tadyatsvasya goṣūdyacchati / yadvāi puruṣātparāgbhavati yaśo vā kiṃcidvā svaṃ hāivāsya tatpratamāmivābhyapakrāmati tatsvādevāitadindriyaṃ vīryaṃ punarātmandhatte tasmātsvasya goṣūdyacchati //11//

tasmāi tāvanmātrīrvā bhūyasīrvā pratidadāti / na vā 'eṣa krūrakarmaṇe bhavati yadyajamānaḥ krūramiva vā 'etatkaroti yadāha jināmīmāḥ kurva 'imā iti tatho hāsyāitadakrūraṃ kṛtaṃ bhavati tasmāttāvanmātrīrvā bhūyasīrvā pratidadāti //12//

atha dakṣiṇānāyacchati / so 'greṇa yūpaṃ dakṣiṇena vediṃ yenāiva dakṣiṇā yanti tena pratipadyate taṃ jaghanena sado 'greṇa śālāmudyacchati //13//

mā na indra te vayaṃ turāṣāṭ / ayuktāso 'abrahmatā vidasāma / tiṣṭhā rathamadhi yaṃ vajrahastā raśmīndeva yamase svaśvānityudyacchatyevāitayābhīśavo vāi raśmayastasmādāha raśmīndeva yamase svaśvānityatha rathavimocanīyāni juhoti prīto ratho vimucyātā 'iti tasmādrathavimocanīyāni juhoti //14//

sa juhoti / agnaye gṛhapataye svāheti sa yadevāgneyaṃ rathasya tadevāitena prīṇāti vahā vā 'āgneyā rathasya vahānevāitena prīṇāti śrīrvāi gārhapataṃ yāvato-yāvata īṣṭe tadśriyamevāsyāitadgārhapataṃ rājyamabhivimucyate //15//

somāya vanaspataye svāheti / dvayāni vāi vānaspatyāni cakrāṇi rathyāni cānasāni ca tebhyo nevāitadubhayebhyo 'ristiṃ kurute somo vāi vanaspatiḥ sa yadeva vānaspatyaṃ rathasya tadevāitena prīṇāti dārūṇi vāi vānaspatyāni rathasya dārūṇyevāitena prīṇāti kṣatraṃ vāi somaḥ kṣatramevāsyāitadrājyamabhivimucyate //16//

marutāmojase svāheti / sa yadeva mārutaṃ rathasya tadevāitena prīṇāti catvāro 'śvā rathaḥ pañcamo dvāu savyaṣṭhṛsārathī te sapta sapta-sapta va māruto gaṇaḥ sarvamevāitena ratham prīṇāti viśo vāi maruto viśamevāsyāitadrājyamabhivimucyate //17//

indrasyendriyāya svāheti / sa yadevāindraṃ rathasya tadevāitena prīṇāti savyasthā vā 'āindro rathasya savyasthāramevāitena prīṇātīndriyam vāi vīryamindra indriyamevāsyāitadvīryaṃ rājyamabhivimucyate //18//

atha vārāhyā 'upānahā 'upamuñcate / agnāu ha vāi devā ghṛtakumbhaṃ praveśayāṃ cakrustato varāhaḥ sambabhūva tasmādvarāho meduro ghṛtāddhi sambhūtastasmādvarāhe gāvaḥ samjānate svamevāitadrasamabhisamjānate tatpaśūnāmevāitadrase pratitiṣṭhati tasmādvārāhyā 'upānahā 'upamuñcati //19//

athemāṃ pratyavekṣamāṇo japati / pṛthivi mātarmā mā himsīrmā 'ahaṃ tvāmiti varuṇāddha vā 'abhisiṣicānātpṛthivī bibhayāṃ cakāra mahadvā ' ayamabhūdyo 'bhyaseci yadvāi māyaṃ nāvadṛniyāditi varuṇa u ha pṛthivyāi bibhayāṃ cakāra yadvāi meyaṃ nāvadhūnvīteti tadanayāivāitanmitradheyamakuruta na hi mātā putraṃ hinasti na putro mātaraṃ //20//

varuṇasavo vā 'eṣa yadrājasūyaṃ / pṛthivyu hāitasmādbibheti mahadvā 'ayamabhūdyo 'bhyaseci yadvāi māyaṃ nāvadṛniyādityeṣa u hāsyāi bibheti yadvāi meyaṃ nāvadhūnvīteti tadanayāivāitanmitradheyaṃ kurute na hi mātā putraṃ hinasti na putro mātaraṃ tasmādevaṃ japati //21//

so 'vatisthati / hamsam śucisadvasurantariksasaddhotā vedisadatithirduronasat nrsadvarasadrtasadvyomasadabjā gojā rtajā adrijā rtam brhadityetāmaticchandasam japannesā vāi sarvāni chandāmsi yadaticchandāstathāinam pāpmā nānvavatisthati //22//

tam na samgrahītānvavatisthet / nettam lokamanvavatisthādyam susuvāno 'nvavāsthāditi tam sarathameva rathavāhana 'ādadhati tato 'vānapapravate tathā tam lokam nānvavatisthati yam susuvāno 'nvavāsthāt //23//

uttarenāhavanīyam pūrvāgnirudvrto bhavati / sa rathavāhanasya daksinamanvanusyandam śatamānāu pravrttāvābadhnāti //24//

āudumbarīm śākhāmupagūhati / tayoranyataramupaspṛśatīyadasyāyurasyāyurmayi dhehi yuñnasi varco 'si varco mayi dhehīti tadāyurvarcaātmandhatte //25//

athāudumbarīm śākhamupaspṛśati / ūrgasyūrjam mayi dhehīti tadūrjamātmandhatte tamyāitasya karmana etāveva śatamānāu pravrttāu daksinā tāu brahmane dadāti brahmā hi yajñam daksinato 'bhigopāyati tasmāttāu brahmane dadāti //26//

agrena māitrāvarunasya dhisnyam / māitrāvarunī payasyā nihitā bhavati tāmasya bāhū'abhyupāvaharatīndrasya vām vīryakrto bāhū 'abhyupāvaharāmīti pasūnām vā 'esa raso yatpayasyā tatpasūnāmevāsyāitadrasam bāhū 'abhyupāvaharati tadyanmāitrāvarunī bhavati mitrāvarunā 'u hi bāhū tasmānmaitrāvarunī bhavati //27//

SB.V.4.4.1-25

māitrāvaruṇyā payasyayā pracarati / tasyā aniṣṭā eva sviṣṭakṛdbhavatyathāsmā 'āsandīmāharantyuparisadyaṃ vā 'eṣa jayati yo jayatyantarikṣasadyaṃ tadenamuparyāsīnamadhastādimāḥ prajā upāsate tasmādasmā 'āsandīmāharanti sāiṣā khādirī vitṛṇṇā bhavati yeyaṃ vardhravyutā bharatānām //1//

tāmagreṇa / māitrāvaruṇasya dhiṣṇyaṃ nidadhāti syonāsi suṣadāsīti śivāmevāitadśagmāṃ karoti //2//

athādhīvāsamāstṛṇāti / kṣatrasya yonirasīti / tadyāiva kṣatrasya yonistāmevāitatkaroti //3//

athāinamāsādayati / syonāmāsīda suṣadāmāsīdeti śivāṃ śagmāmāsīdetyevāitadāha kṣatrasya yonimāsīdeti tadyāiva kṣatrasya yonistasyāmevāinametaddadhāti //4//

athāntarāṃse 'bhimṛśya japati / niṣasāda dhṛtavrata iti dhṛtavrato vāi rājā na vā 'eṣa sarvasmā 'iva vadanāya na sarvasmā 'iva karmaṇe yadeva sādhu vadedyatsādhu kuryāttasmāi vā 'eṣa ca śrotriyaścāitāu ha vāi dvāu manuṣyeṣu dhṛtavratāu tasmādāha niṣasāda dhṛtavrata iti varuṇaḥ pastyāsveti viśo vāi pastyā vikṣvetyevāitadāha sāmrājyāya sukraturiti rājyāyetyevāitadāha yadāha sāmrājyāya sukraturiti //5//

athāsmāi pañcākṣānpāṇāvāvapayati / abhibhūrasyetāste pañca diśaḥ kalpantāmityeṣa vā 'ayānabhibhūryatkalireṣa hi sarvānayānabhibhavati tasmādāhābhibhūrasītyetāste pañca diśaḥ kalpantāmiti pañca vāi diśastadasmāi sarvā eva diśaḥ kalpayati //6//

athāinam prsthatastūsnīmeva dandāirghnanti / tam dandāirghnanto dandabadhamatinayanti tasmādrājādandyo yadenam dandabadhamatinayanti //7//

atha varam vrnīte / yam ha vāi kam ca susuvāno varam vrnīte so 'smāi sarvah samrdhyate tasmādvaram vrnīte //8//

sa brahmannityeva prathamamāmantrayate / brahma prathamamabhivyāharāni brahmaprasūtām vācam vadānīti tasmādbrahmannityeva prathamamāmantrayate tvam brahmāsītītarah pratyāha savitāsi satyaprasava iti vīryamevāsminnetaddadhāti savitārameva satyaprasavam karoti //9//

brahmannityeva dvitīyamāmantrayate / tvam brahmāsītītarah pratyāha varuno 'si satyāujā iti vīryamevāsminnetaddadhāti varunameva satyāujasam karoti //10//

brahmannityeva trtīyamāmantrayate / tvam brahmāsītītarah pratyāhendro 'si viśāujā iti vīryamevāsminnetaddadhātīndrameva viśāujasam karoti //11//

brahmannityeva caturthamāmantrayate / tvam brahmāsītītarah pratyāha rudro 'si suśeva iti tadvīryānyevāsminnetatpūrvāni dadhātyathāinametadśamayatyeva tasmādesa sarvasyeśāno mrdayati yadenam śamayati //12//

brahmannityeva pañcamamāmantrayate / tvam brahmāsītītaro 'niruktam pratyāha parimitam vāi niruktam tatparimitamevāsminnetatpūrvam vīryam dadhātyathātrāniruktam pratyāhāparimitam vā 'aniruktam tadaparimitamevāsminnetatsarvam vīryam dadhāti tasmādatrāniruktam pratyāha //13//

atha sumaṅgalanāmānaṃ hvayati / bahukāra śreyaskara bhūyaskareti ya evaṃnāmā bhavati kalyāṇamevāitanmānuṣyāi vāco vadati // 14//

athāsmāi brāhmaṇa sphyaṃ prayacchati / adhvaryurvā yo vāsya purohito bhavatīndrasya vajro 'si tena me radhyeti vajro vāi sphyaḥ sa etena vajreṇa brāhmaṇo rājānamātmano 'balīyāṃsaṃ kurute yo vāi rājā brāhmanādabalīyānamitrebhyo vāi sa balīyānbhavati tadamitrebhya evāinametadbalīyāṃsaṃ karoti //15//

taṃ rājā rājabhrātre prayacchati / indrasya vajro 'si tena me radhyeti tena rājā rājabhrātaramātmano 'balīyāṃsaṃ kurute //16//

taṃ rājabhrātā sūtāya vā sthapataye vā prayacchati / indrasya vajro 'si tena me radhyeti tena rājabhrātā sūtaṃ vā sthapatiṃ vātmano 'balīyāṃsaṃ kurute //17//

taṃ sūto vā sthapatirvā grāmaṇye prayacchati / indrasya vajro 'si tena me radhyeti tena sūto vā sthapatirvā grāmaṇyamātmano 'balīyāṃsaṃ kurute //18//

taṃ grāmaṇīḥ sajātāya prayacchati / indrasya vajro 'si tena me radhyeti tena grāmaṇīḥ sajātamātmano 'balīyāṃsaṃ kurute tadyadevaṃ samprayacchante netpāpavasyasamasadyathāpūrvamasad iti tasmādevaṃ samprayacchante //19//

atha sajātaśca pratiprasthātā ca / etena sphyena pūrvāgnāu śukrasya purorucādhidevanaṃ kuruto 'ttā vāi śukro 'ttāramevāitatkurutaḥ //20//

atha manthinaḥ purorucā vimitaṃ vimunutaḥ ādyo vāi manthī tadattāramevāitatkṛtvāthāsmā 'etadādyaṃ janayatastasmānmanthinaḥ purorucā vimitaṃ viminutaḥ //21//

athādhvaryuḥ / caturgṛhītamājyaṃ gṛhītvādhidevane hiraṇyaṃ nidhāya juhotyagniḥ pṛthurdharmaṇaspatirjuṣāṇo 'gniḥ pṛthurdharmaṇas patirājyasya vetu svāheti //22//

athākṣānnivapati / svāhākṛtāḥ sūryasya raśmibhiryatadhvaṃ sajātānāṃ madhyameṣṭhyāyetyeṣa vā 'gniḥ pṛthuryadadhidevanaṃ tasyāite 'ṅgārā yadakṣāstamevāitena prīṇāti tasya ha vā 'eṣānumatā gṛheṣu hanyate yo vā rājasūyena yajate yo vāitadevaṃ vedāiteṣvakṣeṣvāha gāṃ dīvyadhvamiti pūrvāgnivāhāu dakṣiṇā //23//

athāhāgnaye sviṣṭakṛte 'nubrūhīti / tadyadantareṇāhutī ' etatkarma kriyata 'eṣa vāi prajāpatirya eṣa yajñastāyate yasmādimāḥ prajāḥ prajātā etamvevāpyetarhyanu prajāyante tadenaṃ madhyata evāitasya prajāpaterdadhāti madhyataḥ suvati tasmādantareṇāhutī 'etatkarma kriyata 'āśrāvyāhāgnim sviṣṭakṛtam yajeti vaṣaṭkṛte juhoti //24//

athedāmādadhāti / upahūtāyāmidāyāmapa upaspṛśya māhendraṃ grahaṃ gṛhṇāti māhendraṃ grahaṃ gṛhītvā stotramupākaroti taṃ stotrāya pramīvati sa upāvarohati so 'nte stotrasya bhavatyante śastrasya //25//

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำแปล

กาณฑ์ที่ 5 อัธยายะที่ 3 พราหมณะที่ 3

1. พระราชาทรงกระทำพิธีเฉลิมฉลอง ในวันตระเตรียมพิธีบูชาบวงสรวงน้ำโสม พระองค์ทรงบูชายัญสัตว์แด่พระอัคนีและพระโสม เมื่อพระองค์ทรงเชือดสรวงด้วยวปา (เยื่อแขวนกระเพาะในช่องท้องซึ่งแขวนกระเพาะกับอวัยวะอื่น) ของสัตว์ตัวนั้นแล้ว พระองค์จะทรงถวายขนมปุโรฑาศ 11 ถาด แด่พระอัคนีและพระโสม ต่อมาจึงทรงถวายเครื่องพลีกรรมแด่เทวสู

2. สำหรับพระสวิตฤผู้สัตยประสวะ (ผู้มีความคลบันดาลใจคือความสัตย์) นั้น พระราชาทรงถวายขนมปุโรฑาศ 12 ถาดหรือ 8 ถาด ซึ่งเป็นขนมปุโรฑาศที่ทำด้วยเมล็ดข้าวที่เจริญงอกงามขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งอย่างรวดเร็ว เนื่องจากว่าพระสวิตฤทรงเป็นแรงบันดาลใจสำหรับทวยเทพ พระราชาจึงทรงอธิษฐานว่า "ขอข้าพเจ้าผู้ได้รับแรงดลบันดาลใจจากพระสวิตฤ จงได้รับการเฉลิมฉลองด้วยเถิด" ด้วยเหตุที่มีขนมปุโรฑาศที่ทำด้วยเมล็ดข้าวที่เจริญงอกงามขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งอย่างรวดเร็ว พระราชาจึงทรงอธิษฐานว่า "ขอคนทั้งหลายจงสนับสนุนข้าพเจ้าอย่างรวดเร็วด้วยเถิด"

3. สำหรับพระอัคนีผู้คฤหบดี (ผู้เป็นใหญ่ในเรือน) นั้น พระราชาทรงถวายขนมปุโรฑาศ 8 ถาด ซึ่งทำด้วยเมล็ดข้าวที่สุกอย่างรวดเร็วในฤดูฝน ความเป็นคฤหบดี (ฐานะและเกียรติยศของผู้ครองเรือน) คือความยิ่งใหญ่ พระราชาทรงเป็นใหญ่เหนือคนจำนวนมากมายมหาศาล เนื่องจากเหตุนี้พระอัคนีผู้คฤหบดีจะทรงนำพระองค์ไปสู่ความเป็นคฤหบดี ด้วยเหตุที่มีขนมปุโรฑาศที่ทำด้วยเมล็ดข้าวที่สุกอย่างรวดเร็วในฤดูฝน พระราชาจึงทรงอธิษฐานว่า "ขอคนทั้งหลายจงนำข้าพเจ้าไปอย่างรวดเร็วด้วยเถิด"

4. สำหรับพระโสมผู้วนัสบดี (ผู้เป็นใหญ่แห่งป่า) นั้น พระราชาทรงถวายเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวฟ่าง เพราะว่าพระโสมผู้วนัสบดีจะทรงส่งเสริมสนับสนุนพระองค์แก่มวลพฤกษชาติ ที่ต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวฟ่างก็เพราะเหตุว่าในท่ามกลางมวลหมู่พฤกษชาติของพระโสมนั้น ข้าวฟ่างทั้งหลายเหล่านี้เป็นพฤกษชาติที่มองเห็นได้อย่างเด่นชัดที่สุด เนื่องจากเหตุนี้จึงต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวฟ่าง

5. สำหรับพระพฤหัสบดีผู้วจัสบดี (ผู้เป็นเจ้าแห่งถ้อยคำ) นั้น พระราชาทรงถวายเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวป่า เพราะว่าพระพฤหัสบดีจะทรงส่งเสริมสนับ

สนุนพระองค์แก่ถ้อยคำ ที่ต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวป่า ก็เพราะเหตุว่า พระพฤหัสบดีทรงเป็นพรหมันและพรหมันเป็นผู้หุงข้าวป่าทั้งหลายเหล่านี้ เนื่องจากเหตุนี้จึงต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวป่า

6. สำหรับพระอินทร์ผู้เชยษฐะ (ผู้เป็นหัวหน้า) นั้น พระราชาทรงถวายเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวแดง เพราะว่าพระอินทร์ผู้เชยษฐะจะทรงนำพระองค์ไปสู่ความเป็นหัวหน้า ที่ต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวแดงก็เพราะเหตุว่า ข้าวแดงทั้งหลายเหล่านี้เป็นพฤกษชาติชั้นหัวหน้า และพระอินทร์ก็ทรงเป็นหัวหน้า เนื่องจากเหตุนี้จึงต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวแดง

7. สำหรับพระรุทระผู้ปศุบดี (ผู้เป็นเจ้าแห่งฝูงปศุสัตว์) นั้น พระราชาทรงถวายเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยหญ้าคาวีชุกะ เพราะว่าพระรุทระผู้ปศุบดีจะทรงส่งเสริมสนับสนุนพระองค์แก่มวลหมู่ปศุสัตว์ ที่ต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยหญ้าคาวีชุกะก็เพราะเหตุว่า เทพองค์นี้ทรงเป็นเทพผู้รับของเหลือเดน และหญ้าคาวีชุกะทั้งหลายเหล่านี้ก็เป็นของเหลือเดนเช่นกัน เนื่องจากเหตุนี้จึงต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยหญ้าคาวีชุกะ

8. สำหรับพระมิตรผู้สัตยะ (ผู้เป็นความจริง) นั้น พระราชาทรงถวายเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยเมล็ดข้าวนามพะ (เมล็ดข้าวชนิดหนึ่ง) เพราะว่าพระมิตรผู้สัตยะจะทรงส่งเสริมสนับสนุนพระองค์แก่พรหมัน ที่ต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยเมล็ดข้าวนามพะก็เพราะเหตุว่าพฤกษชาติทั้งหลายที่เจริญงอกงามบนที่ดินที่ได้รับการไถหว่านย่อมเป็นของพระวรุณ แต่เมล็ดข้าวนามพะทั้งหลายเหล่านี้เป็นของพระมิตร เนื่องจากเหตุนี้จึงต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยเมล็ดข้าวนามพะ

9. สำหรับพระวรุณผู้ธรรมบดี (ผู้เป็นเจ้าแห่งกฎข้อบังคับ) นั้น พระราชาทรงถวายเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวบาร์เลย์อันเป็นของพระวรุณ เพราะว่าพระวรุณผู้ธรรมบดี จะทรงทำให้พระองค์เป็นเจ้าแห่งกฎข้อบังคับ ธรรมบดีนั้นคือฐานะอันสูงส่ง ผู้ใดเป็นธรรมบดี ผู้นั้นย่อมเข้าถึงฐานะอันสูงส่ง เพราะเหตุว่า ในเพราะธรรมนี้เองที่ทำให้คนทั้งหลายเข้ามาหาพระองค์ เนื่องจากเหตุนี้จึงต้องมีเครื่องพลีกรรมจรุที่ทำด้วยข้าวบาร์เลย์อันเป็นของพระวรุณแด่พระวรุณผู้ธรรมบดี

10. ต่อมาพระราชาทรงเชิญสรวงขนมปุโรหาศแด่พระอัคนีและพระโสม ขณะที่พระองค์กำลังเชิญสรวงเครื่องพลีกรรมเหล่านี้อยู่นั้น การเชิญสรวงยัชญพิธีอย่างถูกต้องของเครื่องพลีกรรมนี้ยังมิได้กระทำ

11. ต่อมา พราหมณ์จะแตะพระพาหาเบื้องขวาของพระราชา และสวดบทสวดที่ว่า "ขอพระสวิตฤโปรดประทานคนทั้งหลายผู้มีพละกำลังแด่พระองค์ ขอพระอัคนีโปรดประทานคฤหบดีทั้งหลายแด่พระองค์ ขอพระโสมโปรดประทานวนัสบดีทั้งหลายแด่พระองค์ ขอพระพฤหัสบดีโปรดประทานวจัสบดีทั้งหลายแด่พระองค์ ขอพระอินทร์โปรดประทานความเป็นหัวหน้าแด่พระองค์ ขอพระรุทระโปรดประทานฝูงปศุสัตว์แด่พระองค์ ขอพระมิตรโปรดประทานความสัตย์แด่พระองค์ และขอพระวรุณโปรดประทานธรรมบดีทั้งหลายแด่พระองค์"

12. ข้อความที่ว่า "ข้าแต่ทวยเทพทั้งหลาย ขอพระองค์ได้โปรดกระทำให้พระราชาพระองค์นี้ปราศจากคู่แข่งด้วยเถิด" หมายความว่า ข้าแต่ทวยเทพทั้งหลาย ขอพระองค์ได้โปรดกระทำให้พระราชาพระองค์นี้ปราศจากอริราชศัตรูด้วยเถิด ข้อความที่ว่า "เพื่อราชอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ เพื่อความเป็นหัวหน้าที่ยิ่งใหญ่ สิ่งที่เสมือนว่าได้ถูกซ่อนเร้นปิดบังไว้ในราชอาณาจักรนี้ย่อมไม่มี เพื่ออำนาจอธิปไตย" หมายความว่า เพื่อการปกครองที่ยิ่งใหญ่เหนือปวงชน ข้อความที่ว่า "เพื่ออำนาจอันยิ่งใหญ่ของพระอินทร์" หมายความว่า เพื่อความกล้าหาญ ข้อความที่ว่า "ซึ่งพระองค์ผู้เป็นโอรสของพระนางผู้ใดก็ตาม" หมายความว่า พระองค์ทรงเป็นโอรสของผู้ใดก็ตาม ข้อความที่ว่า "ของชาวเมืองใด" หมายความว่า พระราชาพระองค์นี้ทรงเป็นราชาของพวกท่าน ข้อความที่ว่า "พระโสมทรงเป็นราชาของพวกเราผู้เป็นพราหมณ์" หมายความว่า พระโสมทรงทำสรรพสิ่ง ยกเว้นพราหมณ์ให้เป็นอาหารสำหรับพระราชาพระองค์นี้ เนื่องจากเหตุนี้พราหมณ์จึงมิได้เป็นอาหาร เพราะพระโสมทรงเป็นราชาของพราหมณ์

13. ทวยเทพเหล่านี้ทรงเป็นเจ้าแห่งการประทานพลังชีวิต เนื่องจากเหตุนี้จึงทรงมีพระนามว่า เทวสู เทวดาเหล่านี้ทรงส่งเสริมสนับสนุนพระราชาพระองค์นี้ ดังนั้นพระองค์ผู้ทรงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากเทวดาเหล่านี้แล้วจะทรงเฉลิมฉลองในวันรุ่งขึ้น

14. เทวดาเหล่านี้ทรงมี 2 พระนาม ซึ่งหมายถึง พละกำลังทั้งสอง พระราชาทรงอธิษฐานว่า "ขอเทวดาเหล่านี้ผู้ทรงมีพละกำลังโปรดส่งเสริมสนับสนุนข้าพเจ้าด้วยเถิด" เนื่องจากเหตุนี้ เทวดาเหล่านี้จึงทรงมี 2 พระนาม

15. ต่อมา พราหมณ์จะกราบทูลว่า "ขอพระองค์โปรดเชื้อเชิญพระอัคนีผู้สวิษฏกฤต (ผู้กระทำยัชญพิธีอย่างถูกต้อง) เถิด" เหตุที่ต้องทำพิธีกรรมนี้ในระหว่างพิธีอาหุดีทั้งสองก็เพราะว่า พระประชาบดีทรงเป็นยัชญพิธี ทรงเป็นที่ประจักษ์ชัดประชาชาติเหล่านี้มีกำเนิดมาจากพระองค์ และบัดนี้จะมีประชาชาติกำเนิดภายหลังยัชญพิธีนี้ พราหมณ์จะวางพระราชาไว้ระหว่างกลางของพระประชาบดี และพระประชาบดีจะทรงส่งเสริมสนับสนุนพระองค์ในท่ามกลาง เนื่องจากเหตุนี้ จึงต้องทำพิธีกรรมนี้ในระหว่างพิธีอาหุดีทั้งสอง เมื่อพระราชาทรงเชื้อเชิญแล้ว พราหมณ์จะกราบทูลว่า "ขอพระองค์โปรดเชื้อเชิญพระอัคนีผู้สวิษฏกฤตเถิด" แล้วจะเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมลงในกองไฟด้วยการเปล่งคำว่า วษัต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กาณฑ์ที่ 5 อัธยายะที่ 3 พราหมณะที่ 4

1. พราหมณ์ย่อมรวบรวมน้ำชนิดต่าง ๆ มา เหตุที่พราหมณ์รวบรวมน้ำชนิดต่าง ๆ มาก็เพราะว่า น้ำคือพละกำลัง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าพราหมณ์ได้รวบรวมพละกำลังซึ่งเป็นรสของน้ำ

2. ในบาตรไม้มะเดื่อนั้น ต้นมะเดื่อคือพละกำลัง ซึ่งก็คืออาหาร เพื่อการได้รับพละกำลังซึ่งก็คืออาหาร เขาจึงรวมน้ำชนิดต่าง ๆ ไว้ในบาตรไม้มะเดื่อ

3. ลำดับแรกเขาจะตักน้ำจากแม่น้ำสรัสวตี และสวดบทสวดที่ว่า "ทวยเทพทรงตักน้ำที่มีรสหวาน" ซึ่งมีความหมายว่า ทวยเทพทรงตักน้ำที่เต็มไปด้วยรส ข้อความที่ว่า "น้ำที่มีพลังเป็นน้ำอภิเษกของพระราชา" หมายความว่า น้ำที่มีรส ข้อความที่ว่า "น้ำที่มีพลัง" และ "เป็นน้ำอภิเษก" หมายความว่า "น้ำซึ่งเป็นที่รู้กันว่าเป็นน้ำอภิเษกของพระราชา" ข้อความที่ว่า "ทวยเทพทรงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระมิตรและพระวรุณด้วยน้ำเหล่าใด" หมายความว่า ทวยเทพทรงถวายการอภิเษกแด่พระมิตรและพระวรุณด้วยน้ำเหล่านี้ ข้อความที่ว่า "ทวยเทพทรงช่วยเหลือพระอินทร์ให้รอดพ้นจากศัตรูด้วยน้ำเหล่าใด" หมายความว่า ทวยเทพทรงช่วยเหลือพระอินทร์ให้รอดพ้นจากอสูรผู้ชั่วร้ายคือ พวกรากษส ด้วยน้ำเหล่านี้ เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระราชาด้วยน้ำเหล่านี้ สรัสวตี ทรงเป็นวากเทวี (เทวีแห่งคำพูด) ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยวาจา นี่คือน้ำชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

4. ต่อมาเมื่อพราหมณ์อัธวรรยุ ตักเนยใส 4 ทัพพีแล้วก็จะก้าวลงไปในน้ำและจะตักคลื่น 2 ลูก ซึ่งเคลื่อนไหวไปคนละทิศทาง หลังจากที่สัตว์ 1 ตัวหรือบุรุษ 1 คน ได้ลงไปในน้ำนั้นแล้ว

5. พราหมณ์อัธวรรยุจะตักคลื่นลูกที่เคลื่อนไหวอยู่ด้านหน้าของเขาด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นคลื่นของบุรุษ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญเจ้าเถิด" "เจ้าเป็นคลื่นของบุรุษ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด"

6. ต่อมาเขาจะตักคลื่นลูกที่เคลื่อนไหวอยู่ด้านหลังของเขา ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นกองทัพของบุรุษ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด

ขอเชิญเจ้าเถิด" "เจ้าเป็นกองทัพของบุรุษ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ เพราะว่าคลื่นคือพละกำลังของน้ำที่บังเกิดขึ้น เมื่อสัตว์หรือบุรุษลงไปในน้ำ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

7. ต่อมาเขาจะตักน้ำทั้งหลายที่กำลังไหล ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้ว่องไว เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้ว่องไว เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ เพราะว่าน้ำเหล่านี้ไหลไปด้วยพละกำลัง ไม่มีอะไรที่จะสกัดกั้นน้ำทั้งหลายที่กำลังไหลเหล่านี้ได้ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

8. ต่อมา เขาจะตักน้ำทั้งหลายที่ไหลทวนสายน้ำไหล ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ เพราะว่า น้ำทั้งหลายไหลทวนสายน้ำไหลได้ด้วยพละกำลัง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

9. ต่อมาเขาจะตักน้ำในแอว ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นน้ำที่ไหลท่วมท้น เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงถวายอาณาจักร แด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ เมื่อสายน้ำนี้ไหลแยกจากสายน้ำใหญ่แล้วก็จะไหลกลับมาบรรจบกับสายน้ำใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ในอาณาจักรของพระองค์มีผู้ที่มาจากอาณาจักรอื่น พระองค์จะทรงรับแม้คนที่มาจากอาณาจักรอื่น ด้วยเหตุนี้พราหมณ์อัธวรรยุย่อมวางโภคทรัพย์ไว้ในพระองค์ และเท่ากับว่าเขาได้ถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยโภคทรัพย์นั้น นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

10. ต่อมาเขาจะตักน้ำทะเลด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นบดีแห่งน้ำ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญเจ้าเถิด" "เจ้า

เป็นบดีแห่งน้ำ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ น้ำทะเลเป็นบดีแห่งน้ำ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขากระทำให้พระองค์เป็นบดีแห่งปวงชน นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

11. ต่อมาเขาจะตักน้ำในแอ่งน้ำวน ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นลูกหลานของน้ำ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญเจ้าเถิด" "เจ้าเป็นลูกหลานของน้ำ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอเจ้าจงถวายอาณาจักร แด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ น้ำนั้นย่อมห่อหุ้มครรภ์ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขากระทำให้พระองค์เป็นโอรสของปวงชน นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

12. ต่อมา เขาจะตักน้ำในทะเลสาบที่สงบนิ่ง (ไม่ไหลริน) และต้องแสงอาทิตย์ ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้ามีผิวที่สว่างไสวเสมือนดวงอาทิตย์ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้ามีผิวที่สว่างไสวเสมือนดวงอาทิตย์ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยรัศมีและกระทำให้พระองค์เป็นผู้มีพระฉวีที่สว่างไสวเสมือนดวงอาทิตย์ น้ำที่สงบนิ่งไม่ไหลรินเป็นน้ำของพระวรุณ การส่งเสริมสนับสนุนของพระวรุณคือพิธีราชสูยะ ด้วยเหตุนี้เขาจึงถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

13. ต่อมาเขาจะรองรับน้ำฝนที่ตกขณะแดดออก ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้ามีความรุ่งโรจน์เสมอดวงอาทิตย์ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้ามีความรุ่งโรจน์เสมอดวงอาทิตย์ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยความรุ่งโรจน์ และกระทำให้พระองค์เป็นผู้มีความรุ่งโรจน์เสมอดวงอาทิตย์ น้ำฝนที่ตกขณะแดดออกเป็นน้ำที่บริสุทธิ์ เพราะว่าเขาจะรองรับน้ำนี้ก่อนที่จะตกถึงพื้นดิน ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขากระทำให้พระองค์บริสุทธิ์ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

14. ต่อมาเขาจะตักน้ำที่อยู่ในถังน้ำ ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้ให้ความเบิกบานใจ เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาญาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้ให้ความเบิกบานใจ เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาญาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่า เขากระทำให้ปวงชนสงบมั่นคงและมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

15. ต่อมา เขาจะตักน้ำในบ่อ ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้อยู่ในคอก เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาญาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้อยู่ในคอก เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาญาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่า เขาได้รวบรวมน้ำที่อยู่ไกลโลกนี้มาเพื่อให้น้ำครบทุกประเภท ด้วยเหตุนี้เขาจึงถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

16. ต่อมา เขาจะรองรับหยดน้ำ ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้ส่งเสียง เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาญาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้ส่งเสียง เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาญาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยอาหารและได้วางอาหารไว้ในพระองค์ ไฟฟืงเผาฉันใด เมื่ออาทิตย์อุทัยก็ย่อมเผาพฤกษชาติซึ่งก็คืออาหารฉันนั้น แต่เมื่อน้ำเหล่านี้ตกลงมา ย่อมจะดับความร้อนให้มลายไป หากว่าน้ำเหล่านี้ไม่ตกลงมา ก็ย่อมจะไม่มีอาหารเหลืออยู่ในโลกนี้ ดังนั้นจึงเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยอาหารนั่นเอง นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

17. ต่อมาเขาจะตักน้ำผึ้ง ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุด เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาญาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุด เป็นผู้ให้อาญาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาญาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยรสของน้ำและด้วยรสของมวลพฤกษชาติ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

18. ต่อมาเขาจะรองรับน้ำคร่ำของแม่โคตัวที่เพิ่งคลอดลูก ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้า จงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ซึ่งเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยฝูงปศุสัตว์ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

19. ต่อมาเขาจะตักน้ำนม ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้เลี้ยงดูปวงชน เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้เลี้ยงดูปวงชน เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยฝูงปศุสัตว์ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

20. ต่อมาเขาจะตักเนยใส ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นผู้เลี้ยงดูสรรพชีวิต เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแก่เราเถิด ขอเชิญพวกเจ้าเถิด" "พวกเจ้าเป็นผู้เลี้ยงดูสรรพชีวิต เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงถวายอาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" เขาถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำเหล่านี้ซึ่งเท่ากับว่า เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยรสของฝูงปศุสัตว์ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

21. ต่อมา เมื่อเขารองรับละอองน้ำที่ต้องแสงอาทิตย์ด้วยมือที่กระพุ่มแล้วก็จะใส่รวมลงไป ด้วยบทสวดที่ว่า "พวกเจ้าเป็นน้ำที่มีแสงสว่างไสวด้วยตนเอง เป็นผู้ให้อาณาจักร ขอพวกเจ้าจงให้อาณาจักรแด่พระราชาพระองค์นี้เถิด" ละอองน้ำที่ต้องแสงอาทิตย์เหล่านี้ ในขณะที่ไหลไปก็เสมือนว่าเป็นน้ำที่มีแสงสว่างไสวด้วยตนเอง มิได้ด้วยแสงสว่างของผู้อื่น และเป็นน้ำที่เสมือนว่าเคลื่อนสู่ที่สูงขึ้นแล้วก็เคลื่อนต่ำลง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขาได้วางความเป็นพระสวราชไว้ในพระองค์ นี่คือน้ำอีกชนิดหนึ่งที่เขารวบรวมมา

22. น้ำเหล่านี้เป็นน้ำ 17 ชนิดที่เขารวบรวมมา พระประชาบดีทรงประกอบด้วย 17 ส่วน พระองค์คือยัชญพิธี ด้วยเหตุนี้เขาจึงรวบรวมน้ำ 17 ชนิด

23. เขาจะเซ่นสรวงน้ำ 16 ชนิดเหล่านี้ และจะเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรม 16 อย่าง ซึ่งจะรวมเป็นจำนวน 32 เขาไม่ได้เซ่นสรวงน้ำ 2 ชนิดในจำนวนน้ำเหล่านั้น คือ น้ำจากแม่น้ำสรัสวตี และละอองน้ำที่ต้องแสงอาทิตย์ ซึ่งจะทำให้รวมเป็นจำนวน 34 เพราะว่าจำนวน 33 คือทวยเทพ พระประชาบดีทรงเป็นองค์ที่ 34 ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขากระทำให้พระองค์เป็นพระประชาบดี

24. หลังจากการเซ่นสรวงพลีกรรมแต่ละครั้ง พระราชาจะทรงตักน้ำขึ้นมา ด้วยเหตุผลที่ว่า เนยใสคือวัชระ เมื่อทรงชนะศึกแต่ละครั้งด้วยวัชระซึ่งก็คือเนยใสและเมื่อได้เข้าครอบครองแล้ว พระองค์ก็จะจับตัว (ข้าศึก) มา

25. เหตุที่พระองค์ไม่ทรงเซ่นสรวงน้ำจากแม่น้ำสรัสวตี ก็เพราะว่าสรัสวตีทรงเป็นวากเทวี และเนยใสคือวัชระ พระองค์จะทรงอธิษฐานว่า "ขอข้าพเจ้าอย่าได้ทำอันตรายวากเทวีด้วยวัชระซึ่งก็คือเนยใสเลย" ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงไม่เซ่นสรวงน้ำจากแม่น้ำสรัสวตี

26. เหตุที่พระองค์ไม่ทรงเซ่นสรวงละอองน้ำที่ต้องแสงอาทิตย์ก็เพราะพระองค์ทรงอธิษฐานว่า "ขอข้าพเจ้าอย่าได้เซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมนี้ซึ่งเปรียบเสมือนสิ่งไม่จริงแท้" ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงไม่เซ่นสรวงละอองน้ำที่ต้องแสงอาทิตย์

27. เขาเทน้ำเหล่านั้นผสมเข้าด้วยกันในบาตรไม้มะเดื่อ ด้วยบทสวดที่ว่า "ขอน้ำทั้งหลายที่มีรสหวานจงผสมเข้าด้วยกันกับน้ำที่มีรสหวาน" ซึ่งหมายความว่า ขอน้ำทั้งหลายที่มีรสจงผสมเข้าด้วยกันกับน้ำที่มีรสและกล่าวว่า "น้ำทั้งหลายเหล่านี้ได้ครอบครองอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เพื่อพระมหากษัตริย์" ในขณะที่เขากล่าวว่า "น้ำทั้งหลายได้ครอบครองอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เพื่อพระมหากษัตริย์นั้นเท่ากับว่า เขาได้สวดอ้อนวอนให้พระราชาผู้ทรงกระทำยัชญพิธีอยู่ได้รับอาณาจักรที่อยู่ไกลสายตา

28. เขาวางน้ำเหล่านั้นไว้ข้างหน้าแท่นบูชาไฟสำหรับพระมิตราวรุณ ด้วยบทสวดที่ว่า "ขอพวกเจ้าผู้ปราศจากอันตราย ผู้เปี่ยมด้วยพละกำลัง จงนั่งลงเถิด" หมายความว่า พวกเจ้าผู้ไม่ได้รับอันตรายจากพวกรากษส จงนั่งลงเถิด ข้อความที่ว่า "ผู้เปี่ยมด้วยพละกำลัง" หมายความว่า ผู้เปี่ยมด้วยพลังอำนาจ เขากล่าวว่า "น้ำทั้งหลายเหล่านี้ได้ถวายอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่แด่พระมหากษัตริย์" ในขณะที่เขากล่าวว่า น้ำทั้งหลายเหล่านี้ได้ถวายอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่แด่พระมหากษัตริย์นั้นเท่ากับว่าเขาได้สวดอ้อนวอนให้พระราชาผู้ทรงกระทำยัชญพิธีอยู่ได้รับอาณาจักรที่อยู่ในสายตา

กาณฑ์ที่ 5 อัธยายะที่ 3 พราหมณะที่ 5

1. เขาถวายการรดน้ำอภิเษก ในตอนเที่ยงวันของพิธีบูชาบวงสรวงน้ำโสม พระประชาบดีทรงเป็นยัชญพิธี ทรงเป็นที่ประจักษ์ชัด ประชาชาติเหล่านี้มีกำเนิดมาจากพระองค์ และบัดนี้จะมีประชาชาติกำเนิดภายหลังยัชญพิธีนี้ พราหมณ์จะวางพระราชาไว้ระหว่างกลางของพระประชาบดี และพระประชาบดีจะทรงส่งเสริมสนับสนุนพระองค์ในท่ามกลาง

2. ในขณะที่ยังไม่ได้จับทัพพีที่เป็นของพระอินทร์ผู้ยิ่งใหญ่....ทัพพีนี้เป็นของพระอินทร์โดยเฉพาะ (นิษเกวัลยครหะ) บทสดุดีนี้ก็เป็นของพระอินทร์โดยเฉพาะ (นิษเกวัลยสโตตระ) และบทสวดนี้ (นิษเกวัลยศัสตระ) ก็เป็นของพระอินทร์โดยเฉพาะเช่นกัน ผู้กระทำยัชญพิธีอยู่คือพระอินทร์ ดังนั้นเขาจึงถวายการรดน้ำอภิเษกในพระราชวังของพระองค์เอง เนื่องจากเหตุนี้ ในขณะที่ยังไม่ได้จับทัพพีที่เป็นของพระอินทร์ผู้ยิ่งใหญ่นั้น.....

3. เขาจะลาดปูหนังเสือโคร่งข้างหน้าแท่นบูชาไฟสำหรับพระมิตราวรุณ และสวดบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นความงามของพระโสม" ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อน้ำโสมไหลเข้าไปสู่ร่างของพระอินทร์แล้ว พระอินทร์ก็จะทรงกลายเป็นเสือโคร่ง ดังนั้นหนังเสือโคร่งจึงเป็นความงามของพระโสม และเนื่องจากเหตุนี้เขาจึงสวดว่า "เจ้าเป็นความงามของพระโสม" เขาสวดตอนหนึ่งว่า "ขอให้ความงามของเราพึงเป็นเสมือนความงามของพระองค์ด้วย" ซึ่งเท่ากับว่า เขาได้วางความงามของเสือโคร่งไว้ในพระราชาพระองค์นี้ เนื่องจากเหตุนี้ เขาจึงสวดว่า "ขอให้ความงามของเราพึงเป็นเสมือนความงามของพระองค์ด้วย"

4. ต่อมาพระราชาจะทรงเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่ปฤถิน ปฤถินไวนยะนั้นเป็นคนแรกในบรรดามนุษย์ที่ได้รับการอภิเษก พระราชาทรงปรารถนาที่จะได้รับสรรพาหาร พระองค์จึงทรงเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมเหล่านี้แด่ปฤถิน แล้วพระองค์ก็ทรงได้รับสรรพาหารในโลกนี้ คนทั้งหลายร้องเรียกให้ฝูงปศุสัตว์เข้ามาใกล้พระองค์ด้วยถ้อยคำว่า "เจ้าจงมา พระราชาทรงปรารถนาที่จะต้มแกงเจ้า" พระราชาทรงได้รับสรรพาหารในโลกนี้ด้วยวิธีนี้เอง และพระองค์ทรงได้รับสรรพาหารอย่างแน่นอน ผู้ที่รู้เช่นนี้ควรถวายเครื่องพลีกรรมเหล่านี้

5. เครื่องพลีกรรมเหล่านี้มี 12 อย่าง เพราะว่ามี 12 เดือนใน 1 สัมพัจฉร (ปี) ด้วยเหตุนี้เครื่องพลีกรรมเหล่านี้จึงมี 12 อย่าง

6. เขาย่อมเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรม 6 อย่าง ก่อนพิธีถวายการรดน้ำอภิเษก และเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมอีก 6 อย่างภายหลังพิธีถวายการรดน้ำอภิเษก ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาวางพระราชาไว้ระหว่างกลางของพระประชาบดีและเฉลิมฉลองพระองค์ในท่ามกลาง

7. ในการเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรม 6 อย่างก่อนพิธีถวายการรดน้ำอภิเษกนั้น พระพฤหัสบดีทรงเป็นเทพรับเครื่องพลีกรรมองค์สุดท้ายของเครื่องพลีกรรมเหล่านี้ และในการเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรม 6 อย่างภายหลังพิธีถวายการรดน้ำอภิเษกนั้น พระอินทร์ทรงเป็นเทพรับเครื่องพลีกรรมองค์แรกของเครื่องพลีกรรมเหล่านี้ พระพฤหัสบดีทรงเป็นพรหมัน พระอินทร์ทรงเป็นพระราชอำนาจซึ่งก็คือพละกำลัง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขาล้อมพระองค์ไว้ทั้งสองด้านด้วยพละกำลังทั้งสองนี้

8. ในการเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมก่อนพิธีถวายการรดน้ำอภิเษกนั้น เขาจะเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่พระอัคนี พระอัคนีทรงเป็นเดช ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยเดช เขาเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่พระโสม พระโสมทรงเป็นอาณาจักร ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยอาณาจักร เขาเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่พระสวิตฤ พระสวิตฤทรงเป็นแรงดลบันดาลใจสำหรับทวยเทพ เขาผู้ได้รับแรงดลบันดาลใจจากพระสวิตฤ ได้ถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ เขาเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่พระสรัสวดี สรัสวดีทรงเป็นวากเทวี ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยวาจา เขาเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่พระปูษัน พระปูษันทรงเป็นฝูงปศุสัตว์ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยฝูงปศุสัตว์ เขาเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่พระพฤหัสบดี พระพฤหัสบดีทรงเป็นพรหมัน ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพรหมัน เขาเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรม (แด่เทพ) เหล่านี้ก่อนพิธีถวายการรดน้ำอภิเษก เครื่องพลีกรรมเหล่านี้เรียกว่า เครื่องพลีกรรมอัคนินาม

9. ในการเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมภายหลังพิธีถวายการรดน้ำอภิเษกนั้น เขาจะเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมแด่พระอินทร์ พระอินทร์ทรงเป็นพละกำลัง ด้วยเหตุนี้

จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง เขาจะเข่นสร้างเครื่องพลีกรรมแด่เสียงอุโฆษ เสียงอุโฆษ เป็นพละกำลัง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง เขาจะเข่นสร้างเครื่องพลีกรรมแด่สุรเสียง สุรเสียงเป็นพละกำลัง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง เขาจะเข่นสร้างเครื่องพลีกรรมแด่พระอังศะ พระอังศะทรงเป็นพละกำลัง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง เขาจะเข่นสร้างเครื่องพลีกรรมแด่พระภคะ พระภคะทรงเป็นพละกำลัง ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพละกำลัง เขาจะเข่นสร้างเครื่องพลีกรรมแด่พระอรรยมัน ซึ่งเท่ากับว่าเขากระทำให้พระองค์เป็นมิตรสนิทของสรรพสิ่งในโลกนี้ เขาเข่นสร้างเครื่องพลีกรรม (แด่เทพ) เหล่านี้ภายหลังพิธีถวายการดน้ำอภิเษก เครื่องพลีกรรมเหล่านี้เรียกว่า เครื่องพลีกรรมอาทิตยนาม

10. ข้างหน้าแท่นบูชาไฟสำหรับพระมิตราวรุณ มีบาตรสำหรับพิธีถวายการรดน้ำอภิเษกจำนวน 4 ใบ ในบาตรนั้นจะใส่น้ำอภิเษก

11. บาตรที่หนึ่ง คือ บาตรไม้โพทะเล พราหมณ์ย่อมถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำในบาตรนี้ เพราะว่าต้นโพทะเลคือพรหมัน ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าพราหมณ์ถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพรหมัน

12. บาตรที่สอง คือ บาตรไม้มะเดื่อ พระบรมวงศานุวงศ์ถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำในบาตรนี้ เพราะว่าต้นมะเดื่อ หมายถึงความแข็งแรง ซึ่งก็คืออาหาร และพระบรมวงศานุวงศ์หมายถึงความแข็งแรง คนเรายังมีญาติพี่น้องอยู่ตราบใดก็ย่อมจะไม่หิวอยู่ตราบนั้น ด้วยเหตุนี้พระบรมวงศานุวงศ์จึงเป็นความแข็งแรง เนื่องจากเหตุนี้พระบรมวงศานุวงศ์จึงถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำในบาตรไม้มะเดื่อ

13. บาตรที่สาม คือบาตรที่ทำด้วยรากต้นไทร เหล่าราชันย์ผู้เป็นพระสหายถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำที่อยู่ในบาตรนี้ เพราะว่าต้นไทรยืนต้นอยู่ได้ด้วยรากทั้งหลาย และพระราชาทรงดำรงมั่นได้ด้วยพระสหาย ด้วยเหตุนี้เหล่าราชันย์ผู้เป็นพระสหายจึงทรงถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำในบาตรที่ทำด้วยรากต้นไทร

14. บาตรที่สี่ คือ บาตรไม้โพ พวกไวศยะถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำที่อยู่ในบาตรนี้ เพราะว่า เมื่อครั้งที่พระอินทร์ตรัสเรียกพระมรุตนั้น พระมรุตกำลังประทับอยู่บนต้นโพ ด้วยเหตุนี้ พวกไวศยะจึงถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำที่อยู่ในบาตรไม้โพนี้ บาตรทั้ง 4 คือ บาตรสำหรับถวายการรดน้ำอภิเษก

15. ต่อมาเขาจะกระทำเครื่องกรองจำนวน 2 เครื่อง และสวดบทสวดที่ว่า "เจ้าทั้งสองเป็นเครื่องกรอง เจ้าทั้งสองเป็นของพระวิษณุ" สิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องกัน เขาจะกรองทองลงในเครื่องกรองทั้งสองนี้ และจะกรองน้ำอภิเษกให้บริสุทธิ์ด้วยเครื่องกรองทั้งสองนี้ เหตุที่เขากรองทองในเครื่องกรองทั้งสองก็เพราะว่า ทองเป็นชีวิตอมตะ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าในกาลนั้นเขาได้วางชีวิตอมตะยิ่งไว้ ด้วยเหตุนี้เขาจึงกรองทองลงในเครื่องกรองทั้งสอง

16. เขาจะกรองน้ำให้บริสุทธิ์ ด้วยบทสวดที่ว่า "ในความอนุเคราะห์ของสวิตฤเทพ เราจะกรองพวกเจ้าให้บริสุทธิ์ ด้วยเครื่องกรองที่ปราศจากตำหนิและด้วยรัศมีของดวงอาทิตย์" สิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องกัน "เจ้าเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ เป็นมิตรของวาจา เป็นผู้เกิดจากความร้อน" ข้อความที่ว่า "เจ้าเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้" หมายความว่า พวกเจ้าเป็นผู้ไม่ได้รับอันตรายจากพวกรากษส ข้อความที่ว่า "เป็นมิตรของวาจา" หมายความว่า ตราบใดที่ยังมีน้ำอยู่ในลมปราณ ตราบนั้นคนก็ยังพูดกันอยู่ด้วยวาจา เนื่องจากเหตุนี้เขาจึงกล่าวว่า "เจ้าเป็นมิตรของวาจา"

17. ข้อความที่ว่า "เกิดจากความร้อน" ก็เพราะเหตุว่า ควันเกิดจากไฟ เมฆเกิดจากควัน ฝนเกิดจากเมฆ ดังนั้นน้ำเหล่านี้จึงเกิดจากไฟ ด้วยเหตุนี้เขาจึงกล่าวว่า "เกิดจากความร้อน"

18. ข้อความที่ว่า "เจ้าเป็นส่วนของน้ำโสม" ก็เพราะเหตุว่า เมื่อใดที่คนทั้งหลายคั้นน้ำโสมด้วยน้ำเหล่านี้ เมื่อนั้นย่อมจะมีเครื่องพลีกรรม ด้วยเหตุนี้เขาจึงกล่าวว่า "เจ้าเป็นส่วนของน้ำโสม" ข้อความที่ว่า "เจ้าเป็นน้ำอภิเษกของพระราชา ขอเชิญเจ้าเถิด" หมายความว่า เขาทำน้ำเหล่านี้ให้บริสุทธิ์ด้วยคำว่า "ขอเชิญเจ้าเถิด"

19. เขาเทน้ำเหล่านี้ลงไปในบาตรแต่ละใบ และสวดบทสวดที่ว่า "น้ำเหล่านี้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็น (เครื่องหมายแห่ง) มิตรภาพ คำว่า "มิตรภาพ" หมายความว่า ไม่ถือตนมากจนเกินไป ข้อความที่ว่า "น้ำเหล่านี้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์"

หมายความว่า เป็นน้ำที่ทรงพลัง ข้อความที่ว่า "พวกเจ้าไม่ได้รับอันตรายจากพวกรากษส หมายความว่า น้ำเหล่านี้อยู่ภายในและไม่มีอันตราย ข้อความที่ว่า "ในท่ามกลางเคหสถานทั้งหลาย พระวรุณทรงสร้างที่ประทับ เคหสถานทั้งหลายคือชุมชน" หมายความว่า พระวรุณทรงตั้งถิ่นฐานในโลกทั้งปวง ข้อความที่ว่า "ในบรรดามารดาทั้งหลาย พระองค์ทรงเป็นพระกุมารของน้ำ" หมายความว่า พระราชาผู้ทรงบูชาบวงสรวงด้วยพิธีราชสูยะจะทรงเป็นพระกุมารของน้ำ เนื่องจากเหตุนี้ เขาจึงกล่าวว่า "ในบรรดามารดาทั้งหลาย พระองค์ทรงเป็นพระกุมารของน้ำ"

20. ต่อมาเขาจะสวมพระภูษาถวายแด่พระราชา พระภูษานี้ทำด้วยผ้าตารปยะ ในผ้าผืนนี้เย็บเป็นรูปแบบแห่งยัชญพิธีทุกชนิด เขาสวมพระภูษาถวายแด่พระราชา ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นรังไข่ของกษัตริย์" ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาทำให้พระราชาประสูติจากรังไข่ของกษัตริย์

21. ต่อมาเขาจะสวมพระภูษาที่ทำด้วยขนแกะที่ไม่ได้ย้อมสีถวายแด่พระราชา ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นมดลูกของกษัตริย์" ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาทำให้พระองค์ประสูติจากมดลูกของกษัตริย์

22. ต่อมาเขาจะสวมฉลองพระองค์คลุมถวายด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นแหล่งกำเนิดของกษัตริย์" ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขาทำให้พระองค์ประสูติจากแหล่งกำเนิดของกษัตริย์

23. ต่อมาเมื่อเขาดึงชายผ้าโพกพระเศียรมาบรรจบกันแล้ว ก็จะพับชายไว้ทางด้านหน้า ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นนาภีของกษัตริย์" ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาวางพระนาภีไว้ในพระองค์

24. พราหมณ์บางคนในขณะที่สวมพระภูษาคลุมพระนาภีไว้รอบ ๆ ได้กล่าวว่า "สิ่งนี้คือพระนาภีของพระองค์ และพระนาภีนี้จะโคจรไปรอบ ๆ จักรวาล" อันที่จริงแล้ว เขาไม่ควรทำเช่นนี้ เขาควรพับพระภูษาไว้ทางด้านหน้า เพราะเหตุว่าพระนาภีอยู่ทางด้านหน้า พราหมณ์สวมพระภูษาเหล่านี้ถวายแด่พระราชา ด้วยเหตุผลว่าพระองค์จะได้ประสูติใหม่อีกครั้งหนึ่ง เขาจะอธิษฐานว่า "เราควรจะถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ผู้ประสูติแล้ว" เนื่องจากเหตุนี้ เขาจึงสวมพระภูษาเหล่านี้ถวายแด่พระราชา

25. พราหมณ์บางคนในขณะที่วางพระภูษาเหล่านี้แล้ว ก็จะสวมพระภูษาที่ใช้ในการทำพิธีถวายแด่พระราชาอีกครั้งหนึ่ง อันที่จริงแล้ว เขาไม่ควรทำเช่นนี้ เพราะว่าพระองค์ทรงพยพเป็นพระภูษาตามธรรมชาติของพระองค์ ถ้าเขาทำเช่นนี้ก็เท่ากับว่าเขาได้ทำให้พระองค์ออกจากพระองค์ทรงพยพอันเป็นพระสรีระที่มีมาพร้อมกับการประสูติ พระภูษาที่ใช้ในการทำพิธีเป็นของพระวรุณ พระราชาควรสวมพระภูษาชุดหนึ่งในบรรดาพระภูษา 3 ชุดเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับว่าเขาได้ทำให้พระองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยพระองค์ทรงพยพ อันเป็นพระสรีระที่มีมาพร้อมกับการประสูติ พระภูษาที่ใช้ในการทำพิธีเป็นของพระวรุณ เนื่องจากเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เขาได้เปลื้องพระราชาพระองค์นี้ออกจากพระภูษาที่ใช้ในการทำพิธีอันเป็นของพระวรุณ

26. ในขณะที่พระราชาเสด็จลงสรงสนาน พราหมณ์ทั้งหลายจะโยนพระภูษาลงไปในน้ำ นี่เป็นการกระทำที่สอดคล้องกัน เมื่อพระราชาทรงฉลองพระภูษาชุดหนึ่งในบรรดา 3 ชุดเหล่านี้แล้ว พระองค์จะเสด็จขึ้น พระองค์พึงประทานพระภูษาเหล่านี้ในขณะที่เช่นสรวงวปาของแม่โคที่เป็นหมันหรือในขณะที่ยัชญพิธีได้เสร็จสิ้นลง

27. ต่อมาพราหมณ์อัชวรรยุจะชิงสายธนู และกล่าวว่า "เจ้าเป็นของผู้ฆ่าอสูรวฤตระซึ่งก็คือพระอินทร์" ธนูเป็นของผู้ฆ่าอสูรวฤตระ (นั่นคือพระอินทร์) และผู้กระทำยัชญพิธีก็คือพระอินทร์ พระราชาพระองค์นี้ทรงเป็นพระอินทร์ด้วยเหตุ 2 ประการ คือ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์และทรงเป็นผู้กระทำยัชญพิธี ด้วยเหตุนี้เขาจึงกล่าวว่า "เจ้าเป็นของผู้ฆ่าอสูรวฤตระซึ่งก็คือพระอินทร์"

28. ต่อมาเขาจะลูบแขนธนูทั้งสองข้าง และกล่าวว่า "เจ้าเป็นของพระมิตร เจ้าเป็นของพระวรุณ" เพราะว่าคันธนูอยู่ในแขนธนูทั้งสองข้าง และด้วยพระพาหาทั้งสองนี้เองที่ราชันย์เกี่ยวข้องกับพระมิตรและพระวรุณ ด้วยเหตุนี้เขาจึงกล่าวว่า "เจ้าเป็นของพระมิตร เจ้าเป็นของพระวรุณ" เขาจะถวายธนูแด่พระราชา และกราบทูลว่า "ธนูนี้จะประหารอสูรวฤตระได้ก็ด้วยอาศัยพระองค์" ซึ่งหมายความว่า ธนูนี้จะประหารศัตรูผู้เป็นที่เกลียดชังได้ก็ด้วยอาศัยพระองค์

29. ต่อมาเขาจะถวายศรจำนวน 3 ดอกแด่พระราชา ศรดอกแรกที่พระองค์ทรงยิงทำลายร่างศัตรูเป็นชิ้น ๆ นั้นหมายถึง ปฤถิพี และมีชื่อว่า หฤพา ศรดอกที่สองที่พระองค์ยิงเสียบศัตรูแล้วทำให้เขาล้มลงไม่ว่าจะรอดชีวิตหรือสิ้นชีวิตไปก็ตามนั้น หมายถึง บรรยากาศและมีชื่อ รุชา ศรดอกที่สามที่พระองค์ทรงยิงพลาด

เป้าหมายนั้น หมายถึงฟากฟ้าและมีชื่อว่า กษุมา เหล่านี้คือ ศรจำนวน 3 ดอก ด้วยเหตุนี้เชาจึงถวายศรจำนวน 3 ดอกแด่พระราชา

30. เชาถวายศรเหล่านี้ ด้วยคำว่า "พวกเจ้าจงคุ้มกันพระองค์ทางด้านหน้า พวกเจ้าจงคุ้มกันพระองค์ทางด้านหลัง พวกเจ้าจงคุ้มกันพระองค์ทางด้านข้าง พวกเจ้าจงคุ้มกันพระองค์ทุกสารทิศ" ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่า เชากระทำให้ทุกสารทิศเต็มไปด้วยศรมากมายเพื่อ (คุ้มกัน) พระองค์ เหตุที่เชาถวายธนูแด่พระองค์ก็เพราะว่าธนูคือพละกำลังของเหล่าราชันย์ เชาจะอธิษฐานว่า "เราควรจะถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ผู้ทรงพละกำลัง" ด้วยเหตุนี้ เชาจึงถวายอาวุธแด่พระราชา

31. ต่อมาเชาจะให้พระราชาทรงสวดบทสวดอาวิท ว่า "ด้วยการเห็นประจักษ์แจ้ง ท่านทั้งหลายเป็นมรรคัยชน" คำนี้ เป็นคำลี้ลับ และความลี้ลับคือพระประชาบดี ดังนั้นจึงเท่ากับว่า เชาขานพระนามพระองค์เสนอแด่พระประชาบดี และพระประชาบดีทรงอนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ เมื่อพระประชาบดีทรงอนุมัติแล้ว พระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง

32. บทสวดที่ว่า "พระอัคนีผู้คฤหบดีทรงดำรงอยู่" หมายความว่า พระอัคนีทรงเป็นพรหมัน ดังนั้นจึงเท่ากับว่า เชาขานพระนามพระองค์เสนอแด่พรหมัน และพรหมันอนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ เมื่อพรหมันทรงอนุมัติแล้วพระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง

33. บทสวดที่ว่า "พระอินทร์ผู้วองไวทรงดำรงอยู่" หมายความว่า พระอินทร์ทรงเป็นอาณาจักร ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเชาขานพระนามพระองค์เสนอแด่อาณาจักร และอาณาจักรอนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ เมื่ออาณาจักรอนุมัติแล้วพระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง

34. บทสวดที่ว่า "พระมิตรและพระวรุณผู้ทรงพรตทรงดำรงอยู่" หมายความว่า พระมิตรและพระวรุณทรงเป็นลมหายใจออกและลมหายใจเข้า ดังนั้นจึงเท่ากับว่า เชาขานพระนามพระองค์เสนอแด่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า และลมหายใจทั้งสองนี้อนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ เมื่อลมหายใจทั้งสองนี้อนุมัติแล้วพระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง

35. บทสวดที่ว่า "พระปูษัน ผู้ทรงเป็นวิศวเทพ ทรงดำรงอยู่" หมายความว่า พระปูษันทรงเป็น (บดีของ) ฝูงปศุสัตว์ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเชาชานพระนามพระองค์เสนอแด่ฝูงปศุสัตว์ และฝูงปศุสัตว์อนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ เมื่อฝูงปศุสัตว์อนุมัติแล้ว พระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง

36. บทสวดที่ว่า "สวรรค์และโลก ผู้เกื้อกูลสรรพชีวิตดำรงอยู่" เท่ากับว่าเชาชานพระนามพระองค์เสนอแด่สวรรค์และโลก และสวรรค์และโลกอนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ เมื่อสวรรค์และโลกอนุมัติแล้ว พระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง

37. บทสวดที่ว่า "พระอทิติผู้แผ่ซ่านทั่วจักรวาลทรงดำรงอยู่" หมายความว่า พระอทิติทรงเป็นพระธรณี ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเชาชานพระนามพระองค์เสนอแด่ธรณีนี้ และพระอทิติทรงอนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ เมื่อพระอทิติทรงอนุมัติแล้ว พระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง เชาชานพระนามพระองค์เสนอแด่เทวดาทั้งหลายเหล่าใด เทวดาทั้งหลายเหล่านั้นทรงอนุมัติให้พระองค์กระทำพิธีได้ และเมื่อเทวดาทั้งหลายเหล่านี้ทรงอนุมัติแล้ว พระองค์ก็ทรงได้รับการเฉลิมฉลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัธยายะที่ 4 พราหมณะที่ 1

1. เขาจะใส่โลหะที่ทำด้วยทองแดงเข้าไปในปากของบุรุษผู้มีผมยาว ด้วยบทสวดที่ว่า "สิ่งที่มีพิษทั้งหลายย่อมขจัดได้ด้วยการทำยัชญพิธี" พระราชาพระองค์ใดทรงบูชาบวงสรวงด้วยพิธีราชสูยะพระองค์จะทรงรอดพ้นจากมฤตยูทั้งมวล และจากผู้ทำลายล้างทั้งมวล ชราภาพเพียงอย่างเดียวที่เป็นมฤตยูของพระองค์ เขาจะนำพระองค์ให้ล่วงพ้นมฤตยูและผู้ทำลายล้าง เช่นเดียวกับที่ได้ล่วงพ้นสิ่งมีพิษทั้งหลาย

2. เหตุที่ต้องใส่โลหะที่เป็นทองแดงเข้าไปในปากของบุรุษผู้มีผมยาว ก็เพราะว่า บุรุษผมยาวนั้นมิใช่สตรีและมิใช่บุรุษ ด้วยเหตุที่ว่า เขาเป็นบุรุษ เขาจึงมิใช่สตรี ด้วยเหตุที่ว่าเขามีผมยาว เขาจึงมิใช่บุรุษ โลหะที่ทำด้วยทองแดงนั้นมิใช่เหล็กมิใช่ทองคำ สิ่งที่มีพิษทั้งหลายเหล่านี้มิใช่พวกกิมิชาติ (หนอน) หรือมิใช่พวกอกิมิชาติ เหตุที่ต้องมีโลหะที่ทำด้วยทองแดง ก็เพราะว่าสิ่งที่มีพิษเปรียบเสมือนสิ่งที่มีสีแดง ด้วยเหตุนี้เขาจึงใส่โลหะที่ทำด้วยทองแดงเข้าไปในปากของบุรุษผู้มีผมยาว

3. ต่อมาเขาจะให้พระราชาเสด็จไปยังทิศทั้งหลาย ด้วยบทสวดที่ว่า "ขอพระองค์โปรดเสด็จไปยังทิศตะวันออก ขอคายตรีฉันท์ บทสวดสามรถันตระ บทสวดตริวฤตสโตมะ วสันตฤดูและอำนาจทางศาสนจักร จงปกปักรักษาพระองค์เถิด"

4. "ขอพระองค์โปรดเสด็จไปยังทิศใต้ ขอตริษฏุภฉันท์ บทสวดสามพฤหัต บทสวดปัญจทศสโตมะ คิมหันตฤดูและอำนาจทางอาณาจักรจงปกปักรักษาพระองค์เถิด"

5. "ขอพระองค์โปรดเสด็จไปยังทิศตะวันตก ขอชคตีฉันท์ บทสวดสามไวรูปะ บทสวดสัปตทศสโตมะ วรรษฤดู และอำนาจของปวงชนจงปกปักรักษาพระองค์เถิด"

6. "ขอพระองค์โปรดเสด็จไปยังทิศเหนือ ขออนุษฏุภฉันท์ บทสวดสามไวราชะ บทสวดเอกวิศสโตมะ ศรัทฤดู และอำนาจแห่งผลิตผล จงปกปักรักษาพระองค์เถิด"

7. "ขอพระองค์โปรดเสด็จไปยังทิศเบื้องบน ขอปังกติฉันท์ บทสวดสามศากวระและไรวตะ บทสวดตริณวและตระยัสตรีศสโตมะ เหมันตฤดู ศิศิรฤดู

และอำนาจแห่งบารมี จงปกปักรักษาพระองค์เถิด"

8. เหตุที่เขาให้พระองค์เสด็จไปยังทิศทั้งหลายก็เพราะว่า สิ่งนี้เป็นรูปแบบของฤดูทั้งหลาย ซึ่งเท่ากับว่า เขาได้ให้พระองค์เสด็จไปสู่ฤดูต่าง ๆ และสัมพัจฉร (ปี) และเมื่อพระราชาเสด็จไปสู่ฤดูต่าง ๆ และปีแล้ว พระองค์จะทรงอยู่เหนือสิ่งทั้งมวลในโลกนี้ และสิ่งทั้งมวลในโลกนี้จะอยู่ต่ำกว่าพระองค์

9. เขาจะวางตะกั่วไว้ทางด้านหลังของหนังเสือโคร่งและพระราชาจะทรงพลิกตะกั่วนั้นให้คว่ำด้วยพระบาท ด้วยบทสวดที่ว่า "ศีรษะของนมุจิได้ถูกผลักคว่ำแล้ว" ครั้งหนึ่งมีอสูรชื่อว่า นมุจิ พระอินทร์ทรงผลักอสูรนั้นให้คว่ำลงไปและทรงเหยียบศีรษะของอสูรนั้นด้วยพระบาท ขณะที่พระองค์ทรงเหยียบอยู่นั้น ศีรษะของอสูรได้แตกออก และก่อให้เกิดรอยแยก พระองค์ทรงตัดศีรษะของอสูรด้วยพระบาท จากนั้นรากษสได้บังเกิดขึ้น พระอินทร์ตรัสกับอสูรนั้นว่า "เจ้าจะไปไหน มีที่แห่งไหนหรือที่เจ้าจะรอดพ้นจากเราไปได้"

10. พระราชาทรงทำลายตะกั่ว ดังนั้นตะกั่วจึงอ่อนเพราะว่าความแข็งได้สูญสิ้นไปเสียแล้ว เนื่องจากว่า สรรพกำลังได้ถูกทำลายลง เนื่องจากเหตุนี้ สิ่งที่เสมือนทองถึงมีอยู่ก็ไม่มีค่าอะไรเลย เพราะว่าความแข็งได้สูญสิ้นไปเสียแล้ว เนื่องจากว่าสรรพกำลังได้ถูกทำลายลง พระอินทร์ทรงขจัดอสูรผู้ชั่วร้ายและพวกรากษส ในทำนองเดียวกันพระราชาผู้กระทำพิธีก็ทรงขจัดอสูรผู้ชั่วร้ายและพวกรากษสเช่นกัน

11. ต่อมาเขาจะให้พระราชาประทับบนหนังเสือโคร่ง ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นความงามของพระโสม" ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อน้ำโสมไหลเข้าไปสู่ร่างของพระอินทร์แล้ว พระอินทร์ก็จะทรงกลายเป็นเสือโคร่ง ดังนั้นหนังเสือโคร่งจึงเป็นความงามของพระโสม และเนื่องจากเหตุนี้เขาจึงสวดว่า "เจ้าเป็นความงามของพระโสม" เขาสวดตอนหนึ่งว่า "ขอให้ความงามของเราพึงเป็นเสมือนความงามของพระองค์ด้วย" ซึ่งเท่ากับว่า เขาได้วางความงามของเสือโคร่งไว้ในพระราชาพระองค์นี้ เนื่องจากเหตุนี้ เขาจึงสวดว่า "ขอให้ความงามของเราพึงเป็นเสมือนความงามของพระองค์ด้วย"

12. ต่อมา เขาจะโยนทองคำลงไปใต้พระบาท ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าจงคุ้มกันพระองค์จากมฤตยูเถิด" ทองคำเป็นชีวิตอมตะ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าพระราชาทรงประทับอยู่บนชีวิตอมตะ

13. จะมีทองคำอีกแท่งหนึ่งซึ่งเจาะรูไว้ 100 รู หรือ 9 รู หากว่าทองคำแท่งนี้มี 100 รูก็หมายความว่า พระราชาพระองค์นี้จะมีพระชนมายุ 100 พรรษา และทรงมี 100 เดช 100 พลัง เนื่องจากเหตุนี้ ทองคำแท่งนี้จึงมี 100 รู หากว่าทองคำมี 9 รูก็หมายความว่า ลมปราณทั้ง 9 เหล่านี้มีอยู่ในร่างของพระองค์ เนื่องจากเหตุนี้ทองคำแท่งนี้จึงมี 9 รู

14. เขาจะวางทองคำแท่งนี้บนพระเศียรของพระราชา ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าคือพละกำลัง เจ้าคือชัยชนะ เจ้าคือความอมตะ" เพราะว่า ทองคำเป็นชีวิตอมตะ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเขาได้วางชีวิตอมตะไว้ในพระองค์ เหตุที่ต้องมีทองคำอยู่ทั้ง 2 ด้านก็เพราะว่าทองคำเป็นชีวิตอมตะ ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าเขาล้อมพระองค์ไว้ทั้ง 2 ด้านด้วยชีวิตอมตะ ด้วยเหตุนี้จึงมีทองคำอยู่ทั้ง 2 ด้าน

15. ต่อมาเขาจะยกพระพาหาทั้งสองของพระราชาขึ้น และสวดบทสวดที่ว่า "ข้าแต่พระมิตรและพระวรุณ ในขณะที่แสงแห่งเวลาอุษาปรากฏ พระองค์ทั้ง 2 ผู้มีพระรูปดั่งทองเสมือนพระอินทร์และสูรยเทพเสด็จขึ้นมา ขอพระองค์ทั้งสองโปรดเสด็จขึ้นประทับบนบัลลังก์เถิด และทอดพระเนตรพระอทิติและพระทิติเถิด" พระมิตรและพระวรุณทรงเป็นพระพาหาทั้งสอง บัลลังก์เป็นบุรุษ ด้วยเหตุนี้เขาจึงสวดบทสวดว่า "ข้าแต่พระมิตรและพระวรุณ ขอพระองค์ทั้งสองโปรดเสด็จขึ้นประทับบนบัลลังก์เถิด" ข้อความที่ว่า "ขอพระองค์ทั้งสองโปรดทอดพระเนตรพระอทิติและพระทิติเถิด" หมายความว่า ขอพระองค์ทั้งสองโปรดทอดพระเนตรทรัพย์สมบัติของพระองค์เองและของผู้อื่นเถิด

16. เขาไม่พึงยกพระพาหาของพระราชาขึ้นด้วยบทสวดนี้ แต่พึงยกพระพาหาของพระราชาขึ้นด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าคือ พระมิตร เจ้าคือพระวรุณ" เพราะว่าพระมิตรและพระวรุณทรงเป็นพระพาหาทั้งสอง และด้วยพระพาหาทั้งสองนี้เองที่เหล่าราชันย์เกี่ยวข้องกับพระมิตรและพระวรุณ ด้วยเหตุนี้เขาพึงยกพระพาหาทั้งสองของพระราชาขึ้นด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าคือพระมิตร เจ้าคือพระวรุณ"

17. เหตุที่เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระราชาขณะที่ยกพระพาหาขึ้น ก็เพราะว่า พระพาหาทั้งสองคือพลังของเหล่าราชันย์ และพลังนั้นยังหมายถึงรสของน้ำทั้งหลายที่เขารวบรวมมาถวายอภิเษกแด่พระองค์ด้วย พระราชาทรงอธิษฐานว่า "ขออย่าให้พลังนี้ซึ่งก็คือรสของน้ำทั้งหลายที่เขารวบรวมมาบั่นทอนพลังของข้าพเจ้า ซึ่งก็คือแขนทั้งสอง" ด้วยเหตุนี้เขาจึงถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ขณะที่ยกพระพาหาทั้งสองขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กาณฑ์ที่ 5 อัธยายะที่ 4 พราหมณะที่ 2

1. เขาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระราชา ผู้ประทับยืนหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งอาจจะเป็นพราหมณ์อัธวรรยุหรือปุโรหิตของพระราชาถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ทางด้านหน้า ส่วนคนอื่น ๆ ถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ทางด้านหลัง

2. ด้วยบทสวดที่ว่า "ข้าพเจ้าขอถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยอำนาจของพระโสม" ซึ่งหมายความว่า ด้วยพละกำลัง "ข้าพเจ้าขอถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยความสว่างไสวของพระอัคนี" ซึ่งหมายความว่า ด้วยพละกำลัง "ข้าพเจ้าขอถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยความรุ่งโรจน์ของสูรยเทพ" ซึ่งหมายความว่าด้วยพละกำลัง "ข้าพเจ้าขอถวายการรดน้ำอภิเษกแด่พระองค์ด้วยพระราชอำนาจของพระอินทร์" ซึ่งหมายความว่าด้วยพละกำลัง "ขอพระองค์ทรงเป็นกษัตรบดีแห่งกษัตริย์ทั้งหลาย" หมายความว่า พระองค์ทรงเป็นอธิราชาของราชาทั้งปวง "ขอเจ้าจงคุ้มกันพระองค์จากอาวุธด้วยเถิด" อาวุธในที่นี้หมายถึงศร ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเขานำพระองค์ให้ผ่านพ้นความตายจากศร ด้วยเหตุนี้เขาจึงกล่าวว่า "ขอเจ้าจงคุ้มกันพระองค์จากอาวุธด้วยเถิด"

3. ข้อความที่ว่า "ข้าแต่ทวยเทพทั้งหลาย ขอพระองค์ได้โปรดกระทำให้พระราชาพระองค์นี้ปราศจากคู่แข่งด้วยเถิด" หมายความว่า ข้าแต่ทวยเทพทั้งหลาย ขอพระองค์ได้โปรดกระทำให้พระราชาพระองค์นี้ปราศจากอริราชศัตรูด้วยเถิด ข้อความที่ว่า "เพื่อราชอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ เพื่อความเป็นหัวหน้าที่ยิ่งใหญ่ สิ่งที่เสมือนว่าได้ถูกซ่อนเร้นปิดบังไว้ในราชอาณาจักรนี้ย่อมไม่มี เพื่ออำนาจอธิปไตย" หมายความว่า เพื่อการปกครองที่ยิ่งใหญ่เหนือปวงชน ข้อความที่ว่า "เพื่ออำนาจอันยิ่งใหญ่ของพระอินทร์" หมายความว่าเพื่อความกล้าหาญ ข้อความที่ว่า "ซึ่งพระองค์ผู้เป็นโอรสของเขาผู้ใด ของนางผู้ใด" หมายความว่า พระองค์ทรงเป็นโอรสของผู้ใดก็ตาม ข้อความที่ว่า "ของชาวเมืองใด" หมายความว่า พระราชาพระองค์นี้ทรงเป็นราชาของพวกท่าน ข้อความที่ว่า "พระโสมทรงเป็นราชาของพวกเราผู้เป็นพราหมณ์" หมายความว่า พระโสมทรงทำสรรพสิ่งยกเว้นพราหมณ์ให้เป็นอาหารสำหรับพระราชาพระองค์นี้ เนื่องจากเหตุนี้ พราหมณ์จึงมิได้เป็นอาหารเพราะ

พลนุกลาง สมาธิวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระโสมทรงเป็นราชาของพวกพราหมณ์

4. ต่อมาพระราชาจะทรงชะโลมน้ำอภิเษกทั่วพระองค์ด้วยเขากวางคำ เพราะว่าพลัง หมายถึงรสของน้ำทั้งหลายที่เขารวบรวมมาถวายอภิเษกแด่พระองค์ พระองค์จึงทรงอธิษฐานว่า "ขอให้พลังของเรานี้จงสัมผัสทั่วสรรพางค์กายของเราเถิด" ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงชะโลมน้ำอภิเษกทั่วพระองค์

5. พระองค์ทรงชะโลมน้ำอภิเษกทั่วพระองค์ ด้วยบทสวดที่ว่า "ออกมาจากด้านหลังของภูเขาและของโคผู้" ภูเขานี้สูงเด่นฉันใด โคผู้เด่นเหนือฝูงปศุสัตว์ฉันใด พระราชาผู้ทรงบวงสรวงด้วยพิธีราชสูยะทรงเด่นเหนือสรรพสิ่งฉันนั้น และสรรพสิ่ง ณ ที่นี้ย่อมด้อยกว่าพระองค์ เนื่องจากเหตุนี้ พระองค์จึงทรงสวดว่า "ออกมาจากด้านหลังของภูเขาและของโคผู้" พระองค์ทรงสวดต่อว่า "เรือทั้งหลายย่อมแล่นไป น้ำที่หลั่งล้นออกมาเองย่อมไหลไปอย่างรวดเร็ว มันไหลคดเคี้ยวไปสู่ที่ต่ำและไหลขึ้นไปสู่ที่สูง มันไหลตามงู ผู้มาจากความลึก"

6. ต่อมาเขาจะให้พระราชาทรงก้าววิษณุกรม ในบริเวณหนังเสือโคร่งด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นวิกรมณะ (การก้าวย่าง) ของพระวิษณุ เจ้าเป็นวิกรานตะ (การก้าวยาว) ของพระวิษณุ เจ้าเป็นกรานตะ (การก้าวปะทะ) ของพระวิษณุ" วิกรมณะของพระวิษณุ วิกรานตะของพระวิษณุและกรานตะของพระวิษณุ คือโลกทั้งสาม ดังนั้นเมื่อพระราชาเสด็จขึ้นสู่โลกทั้งสามเหล่านี้แล้วพระองค์จะทรงอยู่เหนือสรรพสิ่งในโลกนี้ และสรรพสิ่งในโลกนี้จะอยู่ต่ำกว่าพระองค์

7. ต่อมาเขาจะเทน้ำอภิเษกที่เหลือไว้ในบาตรของพราหมณ์ ซึ่งเท่ากับว่าเขากระทำให้พราหมณ์เป็นผู้มียศศักดิ์ต่ำกว่าพระราชา เนื่องจากเหตุนี้พราหมณ์จึงเป็นผู้มียศศักดิ์ต่ำกว่าพระราชา

8. พระราชาจะพระราชทานบาตรนี้ให้แด่พระโอรสองค์ที่เป็นที่รักที่สุด พระองค์จะทรงอธิษฐานว่า "ขอโอรสองค์นี้จงแผ่อำนาจของข้าพเจ้านี้ไปเถิด"

9. ต่อมาพระราชาจะเสด็จกลับไปยังกองไฟคารหปัตยะ พระโอรสจะทรงถือบาตรติดตามพระองค์มาทางด้านหลัง และบูชาบวงสรวงด้วยบทสวดที่ว่า "ข้าแต่พระประชาบดี คนอื่นนอกจากพระองค์แล้ว จะไม่แวดล้อมด้วยสรรพรูปเหล่านี้ เราบูชาบวงสรวงสิ่งที่น่าปรารถนาเหล่านี้ ขอความปรารถนานี้จงบังเกิดมีแก่เราเถิด

ผู้นี้เป็นบิดาของผู้นี้" ผู้ที่เป็นบุตรจะกระทำผู้นี้ให้เป็นบิดา ผู้ที่เป็นบิดาจะกระทำผู้นี้ให้เป็นบุตร เขาจะรวมพละกำลังทั้งสองของเขาทั้งสองเข้าด้วยกัน "ผู้นี้เป็นบิดาของผู้นี้" ผู้ที่เป็นบิดาจะกระทำผู้นี้ให้เป็นบิดา ผู้ที่เป็นบุตรจะกระทำผู้นี้ให้เป็นบุตร เมื่อรวมพละกำลังทั้งสองของเขาทั้งสองเข้าด้วยกันแล้ว เขาจะกระทำตามวิธีการที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง "ขอให้เราได้เป็นเจ้าแห่งทรัพย์สมบัติทั้งหลายเถิด" นี่คือพรของพิธีกรรมนี้ พระราชาทรงปรารถนาพรนี้

10. เขาจะเซ่นสรวงสิ่งที่มีมากเกินความต้องการอันเป็นของเหลือลงไปในกองไฟอาคนีธรียะ เพราะว่าสิ่งที่มีมากเกินความต้องการนั้นเป็นของเหลือ และกองไฟอาคนีธรียะก็เป็นกองไฟที่เกินต้องการ คนทั้งหลายจะปรุงเครื่องพลีกรรมทั้งหลายบนกองไฟคารหปัตยะ และจะเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมทั้งหลายในกองไฟอาหวนียะ แต่กองไฟอาคนีธรียะเป็นกองไฟที่มีเกินต้องการ ดังนั้นเขาจึงใส่สิ่งที่มีมากเกินความต้องการลงในกองไฟที่เกินต้องการ เขาจะเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมทางทิศเหนือ เพราะว่าทิศนั้นเป็นทิศของเทพองค์นี้ (พระรุทระ) เนื่องจากเหตุนี้เขาจึงเซ่นสรวงเครื่องพลีกรรมทางทิศเหนือ เขาย่อมเซ่นสรวงด้วยบทสวดที่ว่า "ข้าแต่พระรุทระ พระนามที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพระองค์คือ กริวิ พระองค์ทรงเป็นเครื่องพลีกรรม ในพระนามนั้นพระองค์ทรงเป็นเครื่องพลีกรรมที่ได้รับการเซ่นสรวงในเรือน ขอเชิญพระองค์เถิด"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กาณฑ์ที่ 5 อัธยายะที่ 4 พราหมณะที่ 3

1. ทางทิศเหนือของกองไฟอาหวนียะ พระราชาทรงโปรดให้มีแม่โค 100 ตัว หรือมากกว่า 100 ตัว อันเป็นแม่โคของพระบรมวงศานุวงศ์อยู่ ณ ที่นั้น พระองค์ทรงกระทำอย่างนี้ก็เพราะว่า

2. เมื่อพระวรุณทรงอภิเษกแล้ว พลังอันเป็นพระราชอำนาจได้สูญสิ้นไปจากพระองค์ เนื่องจากพระองค์ทรงได้รับการถวายอภิเษกด้วยรสของน้ำทั้งหลายที่เขารวบรวมมา ซึ่งรสของน้ำเหล่านี้ได้ทำลายพลังอันเป็นพระราชอำนาจของพระองค์ไป พระองค์ทรงพบหลังนี้ในฝูงปศุสัตว์ และเพราะเหตุที่พระองค์ทรงพบในฝูงปศุสัตว์ ฝูงปศุสัตว์จึงเป็นเกียรติยศ เมื่อพระองค์ทรงพบแล้ว พระองค์ก็ทรงได้พลังอันเป็นพระราชอำนาจกลับคืนมาสู่พระองค์อีกครั้งหนึ่ง ในทำนองเดียวกัน สิ่งนี้ซึ่งก็คือพลังอันเป็นพระราชอำนาจมิได้สูญสิ้นไปจากพระราชาอย่างแน่นอน แต่พระองค์ทรงกระทำเช่นนี้ด้วยพระราชดำริว่า "พิธีราชสูยะเป็นพิธีอภิเษกของพระวรุณ และพระวรุณทรงกระทำเช่นนี้"

3. ต่อมาพระราชาจะทรงนำราชรถออกมา (จากโรงราชรถ) ด้วยเหตุที่ว่าสิ่งใดก็ตามที่หายไปจากเหล่าราชันย์ พระองค์จะทรงนำกลับคืนมาได้ด้วยราชรถ เนื่องจากเหตุนี้พระองค์จึงทรงนำราชรถออกมา

4. พระราชาทรงนำราชรถออกมาและตรัสว่า "เจ้าเป็นวัชระของพระอินทร์" แท้ที่จริงแล้ว ราชรถคือวัชระ และผู้กระทำยัชญพิธีก็คือพระอินทร์ พระราชาพระองค์นี้ทรงเป็นพระอินทร์ด้วยเหตุ 2 ประการคือ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์และทรงเป็นผู้กระทำยัชญพิธี ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงตรัสว่า "เจ้าเป็นวัชระของพระอินทร์"

5. เมื่อพระราชาทรงหันราชรถไปยังแท่นบูชาแล้ว พระองค์จะเทียมราชรถและตรัสว่า "เราจะเทียมเจ้าตามพระบัญชาของพระมิตรและพระวรุณซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา" เพราะว่า พระมิตรและพระวรุณทรงเป็นพระพาหาทั้งสองและด้วยพระพาหาทั้งสองนี้เองที่เหล่าราชันย์เกี่ยวข้องกับพระมิตรและพระวรุณ ด้วยเหตุนี้พระราชาจึงตรัสว่า "เราจะเทียมเจ้าตามพระบัญชาของพระมิตรและพระวรุณซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา"

6. พระราชาจะทรงเทียมราชรถนั้นด้วยม้า 4 ตัว พระองค์จะเสด็จไปในทางเดียวกับที่แม่โคซึ่งเป็นค่าทักษิณาได้เดินไป นั่นคือ จะเสด็จไปทางด้านหลังของที่ประทับและทางด้านหน้าของศาลา พระองค์จะทรงหยุดอยู่ทางด้านหลังจากวาละและทางด้านหน้าของอาคนีธระ

7. พระราชาจะเสด็จขึ้นประทับบนราชรถและตรัสว่า "เราขึ้นบนตัวเจ้าเพื่อความมั่นคงและเพื่อความสุขสบาย" ข้อความที่ว่า "เราขึ้นบนตัวเจ้าเพื่อความมั่นคง" หมายความว่า เราขึ้นบนตัวเจ้าเพื่อการปราศจากความเจ็บปวด ข้อความที่ว่า "เราขึ้นบนตัวเจ้าเพื่อความสุขสบาย" หมายความว่า เราขึ้นบนตัวเจ้าเพื่อรสชาติของชีวิต พระองค์ตรัสอีกว่า "เราเป็นพระอรชุนผู้ปราศจากภัยอันตราย" พระอินทร์ทรงมีพระนามว่า อรชุนอันเป็นพระนามลับของพระองค์ และพระราชาพระองค์นี้ทรงเป็นพระอินทร์ด้วยเหตุ 2 ประการคือ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์และทรงเป็นผู้กระทำยัชญพิธี ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงตรัสว่า "เราเป็นพระอรชุนผู้ปราศจากภัยอันตราย"

8. ต่อมาพระราชาจะทรงกระตุ้นม้าตัวที่เทียมทางด้านขวา ด้วยพระดำรัสว่า "ขอเจ้าจงชนะด้วยแรงดลบันดาลใจแห่งเทพกลุ่มพระมรุต" เพราะว่าเทพกลุ่มพระมรุตทรงเป็นชุมชน พระมหากษัตริย์จะทรงชนะสิ่งที่พระองค์ทรงปรารถนาจะชนะด้วยชุมชน ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงตรัสว่า "ขอเจ้าจงชนะด้วยแรงดลบันดาลใจแห่งเทพกลุ่มพระมรุต"

9. ต่อมาพระราชาจะหยุดราชรถในท่ามกลางฝูงแม่โค และตรัสว่า "ขอให้พวกเราจงสมประสงค์ด้วยใจเถิด" เพราะว่าสรรพสิ่งในโลกนี้จะสมประสงค์ได้ด้วยใจ ดังนั้นพระราชาทรงสมประสงค์ในสรรพสิ่งด้วยพระหฤทัย ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงตรัสว่า "ขอให้พวกเราจงสมประสงค์ด้วยใจเถิด"

10. ต่อมาพระราชาจะทรงแตะแม่โคตัวหนึ่งด้วยปลายธนู และตรัสว่า "ด้วยอำนาจ" อำนาจนั้นหมายถึงพละกำลัง ซึ่งก็คือแม่โคเหล่านี้ พระราชาทรงวางพระราชอำนาจซึ่งก็คือพละกำลังไว้ในพระองค์เอง ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงตรัสว่า "เรามีอำนาจเหนือแม่โคเหล่านี้ เราจะจับแม่โคเหล่านี้"

11. เหตุที่พระราชาทรงหยุดยั้งอยู่ในท่ามกลางฝูงแม่โคของพระบรมวงศานุวงศ์ ก็เพราะว่า ไม่ว่าเกียรติยศหรือสิ่งใดก็ตามที่สูญสิ้นไปจากบุรุษ สิ่งนั้น

จะไปอยู่กับญาติพี่น้องของเขามากกว่าที่จะไปอยู่กับผู้อื่น ดังนั้นพระองค์จึงทรงวางอำนาจ ซึ่งก็คือพละกำลังอันพระองค์ทรงได้รับจากพระบรมวงศานุวงศ์ไว้ในพระองค์เองอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงหยุดยั้งอยู่ในท่ามกลางฝูงแม่โคของพระบรมวงศานุวงศ์

12. พระราชาทรงพระราชทานฝูงแม่โคจำนวนมากมายหรือจำนวนมากกว่านั้นกลับคืนแด่พระบรมวงศานุวงศ์ เพราะว่าพระราชาผู้ทรงกระทำยัชญพิธีจะไม่ทำการกระทำที่รุนแรงน่ากลัว พระองค์ทรงกระทำสิ่งที่ดูเหมือนว่ารุนแรงน่ากลัวก็ในขณะที่พระองค์ตรัสว่า "เรามีอำนาจเหนือแม่โคเหล่านี้ เราจะจับแม่โคเหล่านี้" ทั้ง ๆ สิ่งที่พระองค์ทรงกระทำลงไปนั้นเป็นสิ่งที่ไม่รุนแรงน่ากลัว เนื่องจากเหตุนี้ พระองค์จึงทรงพระราชทานฝูงโคจำนวนมากมาย**หรือ**จำนวนมากกว่านั้นกลับคืนแด่พระบรมวงศานุวงศ์

13. ต่อมาพระราชาจะทรงดึงบังเหียนม้าทางด้านขวา พระองค์จะเสด็จไปในทางเดียวกับที่แม่โคซึ่งเป็นค่าทักษิณาได้เดินไป นั่นคือ จะเสด็จไปทางด้านหน้าของเสาในยัชญพิธี และทางทิศใต้ของแท่นบูชา พระองค์จะทรงหยุดอยู่ทางด้านหลังของที่ประทับและทางด้านหน้าของศาลา

14. "ข้าแต่พระอินทร์ ขอพระองค์โปรดอย่าใช้กำลังบังคับพวกเราเลย พวกเราผู้ปราศจากความระมัดระวัง ปราศจากการอุทิศตน ปรารถนาพระองค์ ขอพระองค์ผู้ทรงวัชระในพระหัตถ์โปรดเสด็จขึ้นประทับบนราชรถเถิด ข้าแต่เทวะ พระองค์ทรงจับบังเหียนทั้งหลายที่ผูกเหล่าม้าอาชาไนย" พระราชาทรงหยุดราชรถด้วยบทสวดนี้ ในที่นี้คำว่า รัศมี หมายถึง บังเหียน เนื่องจากเหตุนี้พระราชาจึงตรัสว่า "ข้าแต่เทวะ พระองค์ทรงจับบังเหียนทั้งหลายที่ผูกเหล่าม้าอาชาไนย" ต่อมาพระองค์จะทรงเชื่อมสรวงเครื่องพลีกรรมทั้งหลายซึ่งเกี่ยวข้องกับรถที่ไม่ได้เทียมม้า เพราะพระองค์ทรงมีพระดำริว่า "รถย่อมจะปิติยินดีเมื่อมันไม่ได้เทียมม้า"

15. พระราชาทรงเชื่อมสรวงด้วยบทสวดที่ว่า "แด่พระอัคนีผู้คฤหบดี ขอเชิญพระองค์เถิด" พระองค์ทรงพอพระทัยส่วนของราชรถที่เกี่ยวข้องกับพระอัคนี และส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระอัคนีก็คือไหล่ของราชรถ ดังนั้นพระองค์จึงทรงพอพระทัยไหล่ของราชรถ ความเป็นคฤหบดี คือความยิ่งใหญ่ พระราชาทรงเป็นใหญ่เหนือคนจำนวนมากมายมหาศาล ความยิ่งใหญ่อันได้แก่ความเป็นคฤหบดี ซึ่งก็คือความเป็นพระราชาของพระองค์นั้นย่อมจะไม่มีผู้ใดต่อต้านได้

16. "แด่พระโสมผู้วนัสบดี ขอเชิญพระองค์เถิด" มีสิ่ง 2 สิ่งที่ทำจากต้นไม้ สิ่งทั้งสองนั้นได้แก่ ล้อรถและส่วนประกอบต่าง ๆ ในรถ พระราชาทรงปลอดภัยด้วยสิ่งทั้ง 2 นี้ วนัสบดีคือพระโสม ด้วยเหตุนี้พระองค์ทรงพอพระทัยส่วนของราชรถที่ทำจากต้นไม้ ส่วนของราชรถที่ทำจากต้นไม้ก็คือ ส่วนที่เป็นท่อนไม้ ดังนั้นพระองค์จึงทรงพอพระทัยท่อนไม้ทั้งหลาย พระโสมทรงเป็นอาณาจักร อาณาจักรซึ่งก็คือความเป็นพระราชาของพระองค์นั้นย่อมจะไม่มีผู้ใดต่อต้านได้

17. "แด่พละกำลังของเทพกลุ่มพระมรุต ขอเชิญพระองค์เถิด" พระราชาทรงพอพระทัยส่วนของราชรถที่เป็นของเทพกลุ่มพระมรุต ซึ่งได้แก่ ม้า 4 ตัว รถเป็นสิ่งที่ 5 และนักรบทั้งสอง ทั้งหมดรวมเป็น 7 สิ่ง คณะของเทพกลุ่มพระมรุตมีคณะละ 7 องค์ ด้วยเหตุนี้พระราชาทรงพอพระทัยราชรถทั้งหมด เทพกลุ่มพระมรุตทรงเป็นชุมชน ชุมชนซึ่งก็คือราชสมบัติของพระราชานั้นย่อมจะไม่มีผู้ใดต่อต้านได้

18. "แด่พระราชอำนาจของพระอินทร์ ขอเชิญพระองค์เถิด" พระราชาทรงพอพระทัยส่วนของราชรถที่เกี่ยวข้องกับพระอินทร์ ซึ่งก็คือนักรบผู้ยืนอยู่ทางด้านซ้ายของรถ ดังนั้นพระองค์ทรงพอพระทัยนักรบของราชรถ พระราชอำนาจหมายถึงพละกำลังในพระอินทร์ พระราชอำนาจอันได้แก่พละกำลังซึ่งก็คือราชสมบัติของพระองค์นั้นย่อมจะไม่มีผู้ใดต่อต้านได้

19. ต่อมาพระราชาจะทรงฉลองพระบาทที่ทำด้วยหนังสุกรป่า ครั้งหนึ่งทวยเทพทรงวางหม้อเนยใสบนกองไฟ สุกรป่าได้บังเกิดขึ้นจากหม้อเนยใสนั้น ด้วยเหตุนี้สุกรป่าจึงอ้วนพี เพราะว่าสุกรป่าเกิดจากเนยใส และเนื่องจากเหตุนี้เองฝูงโคจึงยอมอ่อนน้อมกับสุกรป่าโดยการยินยอมให้รสชีวิตของพวกตนแก่สุกรป่า พระราชาทรงดำรงมั่นอยู่ในรสชีวิตของฝูงปศุสัตว์ เนื่องจากเหตุนี้พระองค์จึงทรงฉลองพระบาทที่ทำด้วยหนังสุกรป่า

20. ในขณะที่พระราชาทรงทอดพระเนตรแผ่นดิน พระองค์ทรงสวดเบา ๆ ว่า "ข้าแต่พระปฤถิวี ผู้มารดา ขอพระองค์โปรดอย่าทำร้ายข้าพเจ้า และขอข้าพเจ้าอย่าได้ทำร้ายพระองค์เลย" ครั้งหนึ่งพระปฤถิวีทรงกลัวพระวรุณผู้ทรงได้รับการอภิเษก พระองค์ทรงดำริว่า "เมื่อพระวรุณทรงได้รับการอภิเษกแล้วพระองค์จะทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่ พระองค์ไม่ควรที่จะฉีกเราออกเป็นชิ้น ๆ" พระวรุณก็ทรงกลัวพระปฤถิวี

พระองค์ทรงดำริว่า "พระปฤถิวีไม่ควรที่จะเหวี่ยงข้าพเจ้า" ด้วยบทสวดนี้เอง พระวรุณทรงกระทำความเป็นมิตรกับพระปฤถิวี เพราะว่ามารดาย่อมไม่ทำร้ายบุตร และบุตรก็ไม่ทำร้ายมารดาเช่นกัน

21. พิธีราชสูยะเป็นพิธีอภิเษกของพระวรุณ พระปฤถิวีทรงกลัวพระวรุณ พระองค์ทรงดำริว่า "เมื่อพระวรุณทรงได้รับการอภิเษกแล้วพระองค์จะทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่ พระองค์ไม่ควรที่จะฉีกเราออกเป็นชิ้น ๆ" พระวรุณก็ทรงกลัวพระปฤถิวี พระองค์ทรงดำริว่า "พระปฤถิวีไม่ควรที่จะเหวี่ยงข้าพเจ้า" ด้วยบทสวดนี้เอง พระวรุณทรงกระทำความเป็นมิตรกับพระปฤถิวี เพราะว่ามารดาย่อมไม่ทำร้ายบุตร และบุตรก็ไม่ทำร้ายมารดา เนื่องจากเหตุนี้พระราชาจึงทรงสวดเบา ๆ อย่างนี้

22. พระราชาเสด็จลงจากราชรถ พระองค์ทรงสวดบทสวดอติจฉันทัสฉันท์เบา ๆ ว่า "หงส์อยู่ในน้ำที่สะอาด พระวสุประทับอยู่ในบรรยากาศ พราหมณ์โหตฤอยู่ที่แท่นบูชา แขกย่อมนั่งอยู่ในบ้าน -นั่งอยู่ในท่ามกลางหมู่คน นั่งอยู่ในปริมณฑล นั่งอยู่ในความจริง และนั่งอยู่ในฟากฟ้า สัจธรรมอันยิ่งใหญ่ได้แก่สิ่งที่เกิดจากน้ำ สิ่งที่เกิดจากโค สิ่งที่เกิดจากความถูกต้อง และสิ่งที่เกิดจากก้อนหิน" บทสวดอติจฉันทัสนี้ประกอบขึ้นด้วยฉันท์ทุกชนิด ดังนั้นความชั่วร้ายย่อมจะไม่ติดตามพระองค์ลงมา

23. มีกฎว่า "สารถีไม่ควรลงจากราชรถตามเสด็จพระราชา เขาไม่ควรตามเสด็จลงมาสู่โลกนี้ในขณะที่พระราชาผู้ทรงอภิเษกเสด็จลงมา" ดังนั้นคนทั้งหลายจะให้สารถีพร้อมด้วยราชรถขึ้นไปอยู่บนยกพื้นซึ่งเป็นที่ไว้ราชรถ แล้วเขาก็จะกระโดดลงมา ด้วยเหตุนี้สารถีจึงไม่ตามเสด็จลงมาสู่โลกนี้ ในขณะที่พระราชาผู้ทรงอภิเษกเสด็จลงมา

24. เขาจะนำไฟศักดิ์สิทธิ์ของพ่อบ้านมาไว้ทางทิศเหนือของกองไฟอาหวนียะ และจะผูกเครื่องประดับทรงกลมทำด้วยทองคำหนัก 100 มานะ 2 ชิ้น ที่ล้อหลังทางด้านขวาของยกพื้นที่ไว้ราชรถ

25. พระราชาจะทรงซ่อนกิ่งมะเดื่อไว้ และจะทรงสัมผัสเครื่องประดับทรงกลมชิ้น 1 ในจำนวน 2 ชิ้นนั้น ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นสิ่งมีค่ามากอะไรเช่นนี้ เจ้าเป็นชีวิต เจ้าจงวางชีวิตไว้ในตัวเราเถิด เจ้าเป็นสิ่งที่มีคู่ เจ้าเป็นความ

สว่างไสว เจ้าจงวางความสว่างไสวไว้ในตัวเราเถิด" ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าพระราชาทรงวางชีวิตและความสว่างไสวไว้ในพระองค์เอง

26. ต่อมาพระราชาจะทรงแตะกิ่งมะเดื่อด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นพลัง ขอเจ้าจงวางพลังไว้ในตัวเราเถิด" ด้วยเหตุนี้จึงเท่ากับว่าพระองค์ทรงวางพลังไว้ในพระองค์เอง ค่าทักษิณาของพิธีกรรมนี้คือ เครื่องประดับทรงกลมทำด้วยทองคำหนัก 100 มานะ 2 ชิ้นนี้ พระราชาจะทรงพระราชทานแด่พราหมณ์ เพราะว่าพรหมันทรงคุ้มครองยัชญพิธีทางทิศใต้

27. ทางด้านหน้าของแท่นบูชาไฟสำหรับพระมิตราวรุณ มีนมเปรี้ยวสำหรับพระมิตราวรุณวางอยู่ เขาจะวางพระพาหาทั้งสองของพระราชาลงบนนมเปรี้ยวนี้ ด้วยบทสวดที่ว่า "ข้าพเจ้าวางเจ้าทั้งสองผู้เป็นพระพาหาของพระอินทร์ผู้กระทำวีรกรรม" นมเปรี้ยวนั้นเป็นรสของฝูงปศุสัตว์ ดังนั้นจึงเท่ากับว่า เขาวางพระพาหาทั้งสองของพระองค์ลงบนรสของฝูงปศุสัตว์ ซึ่งเป็นนมเปรี้ยวสำหรับพระมิตราวรุณ เพราะว่าพระมิตราวรุณทรงเป็นพระพาหาทั้งสอง ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีนมเปรี้ยวสำหรับพระมิตราวรุณ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กาณฑ์ที่ 5 อัธยายะที่ 4 พราหมณะที่ 4

1. อันดับต่อไปพระราชาทรงเชิญสรวงนมเปรี้ยวแด่พระมิตราวรุณ การเชิญสรวงยัชญพิธีอย่างถูกต้องของนมเปรี้ยวนี้ยังมิได้กระทำ เขาทั้งหลายจะนำตั่งมาถวายแด่พระราชา เพราะว่าพระราชาพระองค์ใดทรงได้รับที่ประทับในบรรยากาศ พระองค์จะทรงได้รับที่ประทับเหนือผู้อื่นซึ่งเท่ากับว่า ประชาชนเหล่านี้นั่งอยู่ใต้พระองค์ผู้ซึ่งประทับอยู่เหนือ ด้วยเหตุนี้เขาทั้งหลายจึงนำตั่งมาถวายแด่พระองค์ ตั่งนี้ทำด้วยไม้สีเสียดเจาะเป็นรู และถักด้วยเชือกหนัง เช่นเดียวกับตั่งของพระภรตทั้งหลาย

2. เขาจะวางตั่งนี้ไว้ข้างหน้าแท่นบูชาไฟสำหรับพระมิตราวรุณ ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าคือตั่งอันแสนสบาย เจ้าคือตั่งที่น่านั่ง" เขากระทำให้ตั่งนี้มีสิริมงคลและมีอำนาจ

3. ต่อมาเขาจะคลุมตั่งด้วยฉลองพระองค์คลุม ด้วยบทสวดที่ว่า "เจ้าเป็นแหล่งกำเนิดของกษัตริย์" ดังนั้นจึงเท่ากับว่า เขากระทำให้ตั่งนี้เป็นแหล่งกำเนิดของกษัตริย์

4. ต่อมาเขาจะให้พระราชาประทับนั่งบนตั่ง ด้วยคำกราบบังคมทูลว่า "ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนตั่งอันแสนสบาย ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนตั่งที่น่านั่ง" ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนตั่งที่มีสิริมงคลและมีอำนาจ "ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนแหล่งกำเนิดของกษัตริย์" ซึ่งเท่ากับว่า เขาวางพระองค์บนแหล่งกำเนิดของกษัตริย์

5. ต่อมาเมื่อเขาแตะพระอุระของพระราชาแล้ว เขาจะสวดบทสวดที่ว่า "พระองค์ผู้ทรงพรต ทรงประทับนั่งแล้ว" พระราชาทรงเป็นผู้ทรงพรตอย่างแน่แท้ พระองค์ไม่พึงตรัสพระวาจาทั้งปวง ไม่พึงกระทำการกระทำทั้งปวง แต่พระองค์พึงตรัสเฉพาะพระวาจาที่ถูกต้อง และพึงกระทำการกระทำที่ถูกต้อง เช่นเดียวกับพราหมณ์โศตริยะ พระราชาและพราหมณ์โศตริยะทั้ง 2 นี้เป็นผู้ทรงพรตในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้เขาจึงกล่าวว่า "พระองค์ผู้ทรงพรต ทรงประทับนั่งแล้ว" เขาสวดต่อว่า "พระวรุณเสด็จไปในท่ามกลางเคหสถานทั้งหลาย" เคหสถานทั้งหลายคือชุมชน ซึ่งหมายความว่า พระองค์เสด็จไปในท่ามกลางชุมชน

เชาสวดต่ออีกว่า "พระองค์ผู้ปราดเปรื่อง เพื่อความเป็นพระสัมราช" ซึ่งหมายความว่า "เพื่อความเป็นพระราชา" ในขณะที่เชาพูดว่า พระองค์ผู้ปราดเปรื่องเพื่อความเป็นพระสัมราช

6. ต่อมาเชาจะวางลูกเต๋าจำนวน 5 ลูก ในพระหัตถ์ของพระราชาด้วยบทสวดที่ว่า "พระองค์ทรงเป็นอภิภู (ผู้สูงส่ง) ขอดินแดนทั้ง 5 เหล่านี้ของพระองค์จงเจริญรุ่งเรือง" ลูกเต๋าลูกหนึ่งที่มีชื่อว่ากลิเป็นลูกเต๋าที่มีแต้มเหนือลูกเต๋าอื่น เป็นลูกเต๋าที่มีแต้มเหนือลูกเต๋าทั้งหมด ด้วยเหตุนี้เชาจึงกล่าวว่า "พระองค์ทรงเป็นอภิภู ขอดินแดนทั้ง 5 เหล่านี้ของพระองค์จงเจริญรุ่งเรือง" มีดินแดนอยู่ 5 ดินแดนจริง ๆ และเชาประสงค์ที่จะให้ดินแดนทั้งปวงของพระองค์เจริญรุ่งเรือง

7. ต่อมาพราหมณ์ทั้งหลายจะตีพระราชาที่พระปฤษฎางค์ด้วยไม้เรียวอย่างเบา ๆ พราหมณ์ผู้ตีพระราชาด้วยไม้เรียวจะนำพระองค์ให้ผ่านพ้นการได้รับทัณฑโทษอย่างมหันต์ ด้วยเหตุนี้พระราชาทรงได้รับการยกเว้นจากทัณฑโทษ เพราะว่าเชาทั้งหลายนำพระองค์ให้ผ่านพ้นการได้รับทัณฑโทษอย่างมหันต์

8. ต่อมาพระราชาจะทรงเลือกพร พระราชาผู้ทรงอภิเษกแล้วทรงเลือกพรใด พรนั้นจะสัมฤทธิผลแด่พระองค์ เนื่องจากเหตุนี้พระองค์จึงทรงเลือกพร

9. พระราชาตรัสทักทายพราหมณ์ครั้งแรกว่า "ข้าแต่พรหมัน" พระองค์ทรงรำพึงว่า "ครั้งแรกเราควรกล่าวคำว่าพรหมัน เราควรกล่าวคำซึ่งมีกำเนิดจากพรหมัน" เนื่องจากเหตุนี้พระองค์จึงตรัสทักทายครั้งแรกว่า "ข้าแต่พรหมัน" พราหมณ์อื่นกล่าวตอบว่า "พระองค์ทรงเป็นพรหมัน พระองค์ทรงเป็นสวิตฤเทพผู้มีความคลบันดาลใจคือความสัตย์" ด้วยเหตุนี้เชาจึงวางพลังในพระองค์ และกระทำพระสวิตฤให้เป็นผู้มีความคลบันดาลใจคือความสัตย์

10. พระราชาตรัสทักทายพราหมณ์ครั้งที่สองว่า "ข้าแต่พรหมัน" พราหมณ์อื่นกล่าวตอบว่า "พระองค์ทรงเป็นพรหมัน พระองค์ทรงเป็นพระวรุณผู้มีอำนาจคือความสัตย์" ด้วยเหตุนี้เชาจึงวางพลังในพระองค์และกระทำพระวรุณให้เป็นผู้มีอำนาจคือความสัตย์

11. พระราชาตรัสทักทายพราหมณ์ครั้งที่ 3 ว่า "ข้าแต่พรหมัน" พราหมณ์อื่นกล่าวตอบว่า "พระองค์ทรงเป็นพรหมัน พระองค์ทรงเป็นพระอินทร์ผู้

ปกครองปวงชน" ด้วยเหตุนี้เขาจึงวางพลังในพระองค์ และกระทำพระอินทร์ให้เป็นผู้ปกครองปวงชน

12. พระราชาตรัสทักทายพราหมณ์ครั้งที่ 4 ว่า "ข้าแต่พรหมัน" พราหมณ์อื่นกล่าวตอบว่า "พระองค์ทรงเป็นพรหมัน พระองค์ทรงเป็นพระรุทระผู้ทรงพระเมตตา" ด้วยเหตุนี้เขาจึงวางพลังดั้งเดิมทั้งหลายในพระองค์ และเอาอกเอาใจพระรุทระ พระรุทระทรงพระกรุณาต่อทุกผู้คน เพราะเหตุว่า พราหมณ์เอาอกเอาใจพระองค์

13. พระราชาตรัสทักทายพราหมณ์ครั้งที่ 5 ว่า "ข้าแต่พรหมัน" พราหมณ์อื่นกล่าวตอบอย่างไม่ชัดเจนว่า "พระองค์ทรงเป็นพรหมัน" สิ่งที่ชัดเจนหมายถึง ขอบเขตที่จำกัด ด้วยเหตุนี้เขาจึงวางพลังที่จำกัดดั้งเดิมในพระราชา แต่ในกรณีนี้เขากล่าวตอบอย่างไม่ชัดเจน เพราะความไม่ชัดเจนหมายถึงขอบเขตที่ไม่จำกัด ด้วยเหตุนี้เขาจึงวางพลังทั้งหมดที่ไม่มีขอบเขตจำกัดในพระองค์ เนื่องจากเหตุนี้ในกรณีนี้เขาจึงกล่าวตอบอย่างไม่ชัดเจน

14. ต่อมาเขาจะขานพระนามอันเป็นสิริมงคลของพระราชาว่า "ข้าแต่พระพหุการ (ผู้ทำมาก) ข้าแต่พระเศรยัสการ (ผู้ทำดีกว่า) และ ข้าแต่พระภูยัสการ (ผู้ทำมากกว่า)" พระราชาผู้ทรงมีพระนามเช่นนี้ย่อมตรัสวาจาอย่างถูกต้องเหมาะสมแก่ข้าราชบริพาร

15. ต่อมาพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งอาจจะเป็นพราหมณ์อัชวรรยุหรือปุโรหิตของพระราชาจะถวายสฆยะแด่พระองค์ด้วยการกล่าวว่า "เจ้าคือวัชระของพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้ขอเจ้าจงอยู่ในอำนาจของเรา" สฆยะคือวัชระ พราหมณ์ย่อมกระทำให้พระราชาเป็นผู้ออนแอกว่าตนด้วยวัชระนี้ พระราชาพระองค์ที่ทรงอ่อนแอกว่าพราหมณ์จะทรงเป็นผู้แข็งแรงกว่าเหล่าศัตรู ด้วยเหตุนี้ เขาจึงกระทำให้พระราชาเป็นผู้แข็งแรงกว่าเหล่าศัตรู

16. พระราชาจะทรงส่งสฆยะนั้นแด่พระอนุชาของพระองค์ด้วยพระดำรัสว่า "เจ้าคือวัชระของพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้ขอเจ้าจงอยู่ในอำนาจของเรา" ซึ่งเท่ากับว่าพระราชาทรงกระทำให้พระอนุชาเป็นผู้อ่อนแอกว่าพระองค์

17. พระอนุชาของพระราชาทรงส่งสผยะนั้นแก่สารถีหรือสถบดี (มุขมนตรี) ด้วยพระวาจาว่า "เจ้าคือวัชระของพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้ขอเจ้าจงอยู่ในอำนาจของเรา" ซึ่งเท่ากับว่าพระอนุชาทรงกระทำให้สารถีหรือสถบดีเป็นผู้อ่อนแอกว่าพระองค์

18. สารถีหรือสถบดีจะส่งสผยะนั้นแก่ครามณี ด้วยการกล่าวว่า "เจ้าคือวัชระของพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้ ขอเจ้าจงอยู่ในอำนาจของเรา" ซึ่งเท่ากับว่าสารถีหรือสถบดีกระทำให้ครามณีเป็นผู้อ่อนแอกว่าตน

19. ครามณีจะส่งสผยะนั้นแก่เพื่อนร่วมชาติ ด้วยการกล่าวว่า "เจ้าคือวัชระของพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้ ขอเจ้าจงอยู่ในอำนาจของเรา" ซึ่งเท่ากับว่าครามณีกระทำให้เพื่อนร่วมชาติเป็นผู้อ่อนแอกว่าตน เหตุที่เขาทั้งหลายส่งสผยะต่อกันเช่นนี้ก็ด้วยความคิดว่า "ขอความสับสนวุ่นวายที่เคยมีในกาลก่อนอย่าได้มีขึ้นเลย" เนื่องจากเหตุนี้เขาทั้งหลายจงส่งสผยะต่อกันเช่นนี้

20. ต่อมาเพื่อนร่วมชาติและพราหมณ์ประศิประสถาตา จะจัดวางกระดานสกาให้อยู่ใกล้ไฟศักดิ์สิทธิ์ของพ่อบ้านด้วยสผยะนี้ และด้วยบทสวดปุโรรุจของศุกระ (ภาชนะที่รองรับน้ำโสม) ศุกระคือ ผู้กิน ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเขาทั้งสองกระทำให้พระราชาเป็นผู้กิน

21. ต่อมา เขาทั้งสองจะสร้างเพิงสี่เหลี่ยมด้วยบทสวดปุโรรุจของมันถิน (น้ำโสมกวนผสมกับข้าว) มันถินคืออาหาร ดังนั้นเมื่อเขาทั้งสองกระทำให้พระราชาเป็นผู้กินแล้ว เขาจะสร้างอาหารถวายแด่พระองค์ ด้วยเหตุนี้เขาทั้งสองจึงสร้างเพิงสี่เหลี่ยมด้วยบทสวดปุโรรุจของมันถิน

22. ต่อมาพราหมณ์อัชวรรยุจะตักเนยใส 4 ทัพพี แล้วจะวางทองคำบนกระดานสกา และจะเซ่นสรวงด้วยบทสวดที่ว่า "ขอพระอัคนีผู้แผ่กว้าง ผู้ธรรมบดีโปรดพอพระทัยเถิด ขอพระอัคนีผู้แผ่กว้าง ผู้ธรรมบดีโปรดรับเนยใสเถิด ขอเชิญพระองค์เถิด"

23. ต่อมาพราหมณ์อัชวรรยุจะโยนลูกเต๋าเหล่านั้นลง ด้วยการกล่าวว่า "พวกเจ้าผู้ได้รับการเฉลิมฉลองด้วยคำว่าสวาหา จงฟันฝ่ารัศมีของสูรยเทพ เพื่อการดำรงอยู่ในท่ามกลางเพื่อนร่วมชาติทั้งหลาย" กระดานสกา คือพระอัคนีผู้แผ่กว้าง ส่วนลูกเต๋าเป็นเถ้าถ่านของพระองค์ พระอัคนีทรงโปรดพระองค์ก็ด้วยสิ่งนี้ พระราชาที่ทรงรู้อย่างนี้จะทรงบูชาบวงสรวงด้วยพิธีราชสูยะในพระราชวังของพระองค์ ณ ที่ซึ่ง

มีการฆ่าโคตัวที่ชอบใจ เขากล่าวบนลูกเต๋าเหล่านั้นว่า "ขอพวกเจ้าจงพนันเพื่อแม่โค" ค่าทักษิณาของยัชญพิธีนี้คือ โคทั้งสองที่แบกไฟศักดิ์สิทธิ์ของพ่อบ้าน

24. ต่อมาพราหมณ์จะกราบทูลว่า "ขอพระองค์โปรดเชื้อเชิญพระอัคนีผู้สวิษฏกฤตเถิด" เหตุที่ต้องทำพิธีกรรมนี้ในระหว่างพิธีอาหุดีทั้งสองก็เพราะว่าพระประชาบดีทรงเป็นยัชญพิธี ทรงเป็นที่ประจักษ์ชัด ประชาชาติเหล่านี้มีกำเนิดมาจากพระองค์ และบัดนี้จะมีประชาชาติกำเนิดภายหลังยัชญพิธีนี้ พราหมณ์จะวางพระราชาไว้ระหว่างกลางของพระประชาบดี และพระประชาบดีจะทรงส่งเสริมสนับสนุนพระองค์ในท่ามกลาง เนื่องจากเหตุนี้จึงต้องทำพิธีกรรมนี้ในระหว่างพิธีอาหุดีทั้งสอง เมื่อพระราชาทรงเชื้อเชิญแล้ว พราหมณ์จะกราบทูลว่า "ขอพระองค์โปรดเชิญเสด็จพระอัคนีผู้สวิษฏกฤตเถิด" แล้วพระองค์จะเชิญเสด็จเครื่องพลีกรรมลงในกองไฟด้วยการเปล่งคำว่า วษัต

25. ต่อมาพระราชาจะทรงวางเครื่องพลีกรรมอิฑาบนกองไฟ เมื่อเครื่องพลีกรรมอิฑาได้รับการเชื้อเชิญแล้ว และเมื่อทรงสัมผัสน้ำแล้ว พระองค์จะทรงจับทัพพีที่เป็นของพระอินทร์ผู้ยิ่งใหญ่ เมื่อพระราชาทรงจับทัพพีที่เป็นของพระอินทร์ผู้ยิ่งใหญ่แล้วพระองค์จะทรงได้รับบทสดุดี เขาจะสนับสนุนให้พระองค์ตั้งพระทัยฟังบทสดุดี พระราชาจะเสด็จลงจากตั่ง พระองค์จะทรงตั้งพระทัยฟังบทสดุดีและตั้งพระทัยฟังบทสวด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางสาวศรีนวล ภิญโญสุนันท์ เกิดวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2501 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2523 และได้เข้าศึกษาที่ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2524 ในระหว่างการศึกษาได้รับทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์ประจำปีการศึกษา 2526 จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย